דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט 2 מאל מאנאטליך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“. רעד.: י. ח. ראבניצקי.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 „
דען 1טען סענטיאבער 1 „
יעדער איינציגער נומר קאסט 25 ק"ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאפט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין.
האלביאהריג 2.60 „
פירטעליאהריג 1,35 „
דייטשלאנד 8, 50 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילנג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

נומר 6. ווין — קראקויא, ניסן תרנ"ט — מארץ 1899. ערשטער יאהרגאנג.

אינהאלט:

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Dietelsgasse 105.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Pestkiste Nr 25, mündlich: Marianska 6.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I. Bez. Rudolfsplatz 6.

אין בערלין:
Verlag „Achiasaf“ Berlin, zu Händen Dr. H. Malter, Charlottenburg, Pestalozzistrasse 29.

צו די לעזער!

מיר האַלטען פאַר איבעריג צו ערקלעהרען ווי וויט ס'איז נייטיג פאַר אונזער פאָלק אַ זארגאַנישע צייטשריפט וועלכע זאָלל בעהאַנדלען אַלע יודישע אינטערעסען און וואו אונזערע שרייבער זאָלען האָבען אַ פּלאַטץ צו רעדען מיט'ן פאָלק אין דער שפּראַך וואָס ער פערשטעהט. יעדער טרייער יוד פערשטעהט אַליין גאַנץ גוט אונ פיהלט גענוג שטאַרק די נאָטוועַנדיגקייט דערפון. און מיר זענען זיכער אַז אונזערע לעזער וועלען געוויס אויך פערשטעהען די וויכטיגקייט פון דער צייטשריפט.

מיט דעם אויפרוף ווילען מיר נור בעמערקען, אַז אַלץ וָואס ס'איז געווען פאַר אונז מעגליך האבען מיר אַנגעווענדט אונ וועלען ווייטער אויך אָנווענדען אַז „דער יוד" זאָל ווירקליך ברייינגען נוטצען פאַר אונזער פאָלק. אונ אונזערע פאָלקס-שרייבער וועלכע האָבען אונז שוין געגעבען זייערע שריפטען אָדער פערשפּראָכען זייער מיטאַרבייטען אין אונזער אָרגאַן, געבען אונז דאָס רעכט צו האָפפען אַז „דער יוד" וועט זיין אַ אמתע יודישע צייטשריפט אין פאָלעם זיננע דעס וואָרטס. צו פערגרינגערען די מעגליכקייט פאַר יעדען אוים צו שרייבען אונזער צייטשריפט, האָבען מיר געשטעלט אַ גאַנץ קליינעם פרייז

נור 4 רובל פאַר אַ גאַנץ יאָהר.

און דאָס אויך אין 3 אוים צאָהלונגען (ראַטעם): ביים אויסשרייבען אין יאַנואַר 2 רוב׳, אין מאָנאַט מאַי 1 רוב׳ און אין סעפּטעמבער דעם לעצטען רובל.

פאָלגענדע שרייבער האבען צוגעזאגט זייער מיטאַרבייטונג פאַר אונזער צייטשריפט:

ד"ר אייזענשטאדט, בן-עמי, ביאליק ח. נ., ד"ר ביכאָווסקי, בערקאָוויץ מ., ד"ר בראנדט, ברוידס ר., בריינין ר., גאָלדפאַדען א., דינעזאָן י., ד"ר הערצל, ווייסבערג י. י., ווארשאַווסקי מ. מ., ד"ר ווערנער, זאַנגוואַרזקי י. ה., זאמאַשטשין פ., זילבערבוש ד., יהל"ל, יפה ל., מרדכי בן הלל הכהן, ד"ר ל. כהן, ד"ר כהן בערנשטיין, ליליענבלום מ. ל., ליניעצקי, י. י., לעווינסקי א. ל., מענדלי מוכר ספרים, ספעקטאָר מ., ד"ר עהרענפרייז מ., פרוג ש., פרייד מ. י., פריעדבערג אַ. ש., פרין י. ל., פרענק ע. נ., ציטראָן ש. ל., קלויזנער י., ראבניצקי י. ח., ראָזענטאל א. ד., ראָזענפעלד מאָריס, ראָזענפעלד ש. ד"ר שניאור, שלום עליכם און פיעל אנדערע.

ס׳ פערשטעהט זיך, אַז אויך פון די לעזער היינגט פיעל אָב ניט נור דער עקזיסטענץ נור אויך דאָס ווערט פון דער צייטשריפט. לויט דעם צאָהל פון די אַבאָנענטען וועלען מיר זיין אים שטאַנד אונזער צייטשריפט צו פערבעסערען און צו פערגרעסערען.

די אַדמיניסטראַציאָן.

יצאה לאור

מהוצאת „ספרי שעשעים"

חוברת א־ב, קבוצה שניה.

מכילה: 1) הקדמה — העורך, 2) גם זה חלום (חזיון) — י. ל. פרין, 3) ציצת נבל (תמונה בשיר) — א. ליבאשיצקא, 4) בדרך מצרים (רשמי מסע) — נ. סלוסטש, 5) מצבתי (שיר) — שאול טשרניכובסקי, 6) מהעבר הקרוב (ספור) — יצחק ווירניקובסקי, 7) החיט ר׳ זעליג (מעשה שהיה) — יצחק פערנהאָף, 8) מדחי אל דחי (ציור) — דוד רוטבלום, 9) משירי הינה — נ. סאַמועלי, 10) *** (שיר) — יחזקאל לעוויט, 11) האשמורה בלילה (קו) — מ. זבלצקי, 12) הינה — יצחק ספיבקוב, 13) *** (שיר) — י. לעוויט, 14) פירוש למאמרים קשים בתלמוד — מאיר איש שלום, 15) ע"י השכלה להרות — א. מרמילשטיין, 16) מכתמים: — איו"ב ממינסק — ל. ווילנר — היזלר — ליטוק.

כל ריקלמה למותר. הספורים, הציורים והשירים הם גדולי הכמות והאיכות ונבחרו ממבחרי סופרינו. התוכן לבדו, המראה להקורא כי משוכללת החוברת בתכלית השלימות באופן שלא קוה איש, פוטר אותנו מהרבות דברים.

מהיר החוברת 24 קר. 24 קאפ., עם פורטה 27 קר. 27 קאפ.

הקונה שמונת החוברות ביחד ישלח 1 פל. ויקבלן חפשי.

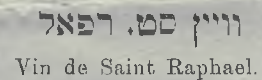
האדריסה למשלוח הכסף והמכתבים אל העורך:

Isək Fernhof, Złoczów, Galizien.

נ. ב. החוברת ג׳ תוסדר לדפוס, ספורים ושירים עוד יקובלו.

מודעות בזול!

דער בעסטער מאגענפריינד.

פון אלע בעריהמטע וויינען קראַפטיגט אם בעסטען דער וויין סט. רפאל. ער האט אין זיך פיעל טאנין אונ פרישט אויף, ער איז אויסגעצייכענט אין טעם. לויט דעם געוויסען פאַקטערס מיטטעל האלט ער זיך לאנג און ווערט נישט פערדארבען, צו יעדען פלאַשעל ווערד צו געגעבען א ביכעל פונ׳ם ד"ר דע־בארדע: „איבער דעם וויין ס"ט רפאל ווי א הייל-מיטעל וואס זאַטיגט און קראַפטיגט"; פערקויפט זיך אין די בעסטע וויינגעשעפטען אויך אין אלע אפטייק-מאגאזינען און אפטייקען.

היט זיך פון נאכגעמאכטע געפאלשטע וויינען.

COMPAGNIE DU VIN DE SAINT-RAPHAEL, VALENCE
(Drome, France.)

15. April 1899. DER JUDE. Nr. 6.

דער יוד

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין.
האלביאהריג 2,60 ״
פירטעליאהריג 1,35 ״
דייטשלאנד 8,50 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 ״
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילנג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוסלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 ״
דען 1טען סענטיאבער — 1 ״
יעדע איינציגער נומר קאסט
25 ק״ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט
20 קאפ.

פערלאג: חברה „אחיאסף״. ערשיינט 2 מאל מאנאטליך. רעדאקטער: י. ח. ראבניצקי.

נומר 6. וויען — קראקויא, ניסן תרנ״ט — מערץ 1899. ערשטער יאהרגאנג.

די יודישע אוצרות.

ה.

מיר האבען שוין געזעהן ווי אזוי אונזערע יודען גיבען זיך שטארק אפ מיט ריינקייט און ווי וויט זיי זארגען זיך פאר די קינדער אין דעם הינזיכט. איצט לאמיר ווארפען א קוק אין א אנדער זייט און בעטראכטען, ווי האלט עס ביי אונז מכה ארבייט, ארבייט נישט מיט'ן מוח, מיט די געהירען, נאר מיט די פשוט'ע הענד, מיט די מוסקולען? זעהר ווינציג נחת קענען מיר דא אויך געפונען. עפיס קומט ביי אונז אויס אלי'ן קאפויר, נישט ווי ביי לייטען, אלי'ן דעם זונדיגען גוף ווי אויף צו להכעיס, ער זאל הלילה נישט ווערען צופיעל געזונד, צופיעל שטארק. דאכט זיך, ווער ווייסט היינט נישט דעם גרויסען אמת וואס ליעגט אין די ווערטער „יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך״—אז די געניסט די מיה פון דיינע אייגענע הענד, גליקליך ביזטו און וואיל איז דיר? דאכט זיך, ווער פערשטעהט נישט היינטיגע צייטען, אז מוסקול-ארבייט איז איין טייערע, געזונדע זאך פאר'ן מענשען אין אלע פאכען? דאס איז אבער אלי'ן גערדאכט, אין דער אמת'ן אבער לעגט זיך נאך נישט אויפ'ן מוח ביי א סך פון אונזערע יודען, אז מיט א ארבייט, מיט א מלאכה, איז חלילה גאר נישטא זיך וואס צו שעמען, פערקעהרט נאך, ס'איז גאר דא מיט דעם וואס צו שטאלצירען, און אפילו מאכען א אייגען קינד פאר א לייטישען בעל-מלאכה זאל אויך הלואי קיין גרעסערע בושה נישט זיין. ביי א סך קומט נאך היינט אויך אויס אז „בזיעת אפיך תאכל להם״ (מיט'ן שוויים פונ'ם פנים וועסטו עסען ברויט) איז א שרעקליכע קללה פון גאט, און בפירוש נור דאמאלס ווען דער שוויים גיסט זיך פון „יגיע-כפיך״, אבער אז דער מוח אליין ארבייט אויף אלע כלים, מעג שלאגען אנגסטען, בעגיסען טוידט-שוויים, מאכט נישט אזוי אויס...

אמת, עס געפונען זיך ביי יודען זעהר פיעל ארבייטער וואס ארבייטען שווער, מיט'ן ביטערען שוויים; עס איז דא נישט ווינציג שטעדט און שטעדטליך וואס האבען שוין גענוג יודישע בעלי-מלאכות, נאך מעהר ווי מען דארף. נאר א יודישער בעל-מלאכה אפילו איז אויך א פערשאלטענע בריאה, נישט נור עס פעהלט איהם פרנסה, עס פעהלט איהם אויך פשוט געזונד. און ס'איז גאר קיין חידוש נישט. זעהט צו וואס פאר א מלאכות האפען זיך אונזערע ארומע יודען, מעהרסטענ-טהייל צו שניידעריי, שוסטעריי און נאך אזעלכע מלאכות, וועלכע נישט גענוג וואס זיי שטארקען נישט דעם גוף, שוואכען זיי איהם נאך אפ געוועהנליך און נעהמען צו וואו עס נעפונט זיך נור א טראפען בלוט. אויסער דעם, ווער ביי אונז יודען פועלט ביי זיך צו מאכען זיין קינד פאר א פראסטען בעל-מלאכה? שוין טאקי גאר דער ארומסטער, דער נידעריגסטער קלאס; און וואס פאר א קינד? אזעלכעס וואס טויג שוין להלוטין גאר ניט צו קיין זאך, נישט צום לערנען נישט צום האנדלען, וואס איז שוין טאקי גאר א „לא-יצלח״. אזא מין נפש פערשטעהט זיך, קען נישט אויספיהרען אויסצולערנען זיך די מלאכה גרינדליך, ווי עס דארף צו זיין, אזוי אז ער בלייבט א קאליקע, א פאר-טאטש אויף אייביג, און אויף ציהען פרנסה, מישטיינס געזאגט, פון זיין מלאכה מוז ער תמיד הארוועען ווי א אייזעל איבער'ן כח און גאר יונגערהייט ווערט ער אן דאס ביסעל געזונד און ווערט אלט פאר דער צייט; ווייטער אז אין זיין ארט זענען דא צופיעל בעלי-מלאכות פון זיין פאך, ווייסט ער נישט צו געפונען קיין מיטלען אין דער נויטה, ווייל ער קען זיך נישט ריהרען אוועק אויף א אנדער פלאט'ן און האט טאקי נישט מיט וואס זיך צו ריהרען, אויסער דעם וואס ער איז א דער-שלאגענער מענש און עס פעהלט איהם מוטה אויף צו מאכען עפיס א נייעס שריט אין לעבען, אזוי ליעגט ער נעביך אין דער ערד און ווערט אלע זיינע יאהרען פערשווארצט...

נעהמט אבער עפיס וואס-עס-אי׳ פון בעל-הבתי'שען גראד, וואו וועט איהר געפונען עלטערן זאלען טראכטען גאר פון א פראסטער מלאכה פאר זייערס א קינד? חס-ושלום, „א טאטענס א קינד״ א בעל-מלאכה—גאט זאל שומר ומציל זיין!

דער פרומער אלטמאדישער „לייטישער יוד״ מעג טאקי וויסען אז א בעל-מלאכה איז בפירוש א גרויסער חשוב ביי'ם רבונו-של-עולם, און אויך אונזערע הייליגע חכמים האבען בפירוש אנגעזאגט אז ס'איז א חוב צו לערנען די קינדער א מלאכה, און נאך מעהר אפילו אייניגע פון אונזערע הייליגע חכמים אליין האבען זיך נישט געשעמט צו זיין גאר פשוט'ע בעלי-מלאכות, — פונדעסטוועגען וועט ער זיין אייגען קינד, עס מעג האבען וואס פאר א פערשטאפטען קאפ, פארט האלטען אין איין שטיפען תורה, כדי צו מאכען איהם נישט אנדערש נור פאר א למדן, חאטש פאר א האלבען רב אויב נישט פאר א גאנצען רב. דעסטגלייכען נעהמט א „היינטוועלטיגען״, מעג ער טאקי וויסען אז האבען א מלאכה אין די הענד איז איין וואילע זאך, איין געזונדע זאך, אז ס'איז נישטא קיין עהרליכערע, קיין בעסערע און פיינערע זאך אין דער וועלט ווי צו עסען געשמאק כשר ברויט, וואס מען האט עס אליין פערדיענט מיט אייגענע הענד, מיט אייגענער ארבייט, — פונ-דעסטוועגען וועט ער פארט זיין אייגען קינד, וואס פאר א קליין מוח'ל עס זאל נישט האבען, נישט אנדערש נור „אנשטיפען״ מיט אלערליי „הכמות״ און שלעפען עס מיט אלע כוחות, מיט געוואלד, דורך אלע „קלאסען״, עס זאל נור „ענדיגען״ און בעקומען דעם גרויסען דיפלאם. דאס הייסט, עס קומט אלי'ן אויס, אז ארבייט איז מהיכי-תיתי זעהר גוט, זעהר וואיל, נאר פאר יענעם, פאר דער גאנצער וועלט, אבער נישט הלילה פאר אונזערע קינדער.

יא, געטרייע עלטערן וואס ברעכען זיך תמיד דעם קאפ צו פערזארגען עפיס א „תכלית״ פאר'ן קינד, וועלען איבערטראכטען אלע

תכליתים אין דער וועלט, אָבער אַ מלאכה איהם לערנען וועט זיי קיינמאָל אויפ'ן קאָפּ נישט קומען, און אַז איהר וועט קומען ווי אַ גוטער פריינד און זאָגען זיי: „איהר זעהט דאָך אַז אייער קינד האָט נישט קיין גרויסע פעהיגקייטען, וואָס־זשע פייניגט איהר איהם און פערדרעהט איהם דעם שוואַכען מוח מיט איבריגע זאַכען? לערענט איהם נור וואָס נייטהיג איז פאַר יעדען מענשען און וויטער זעהט איהם צו געבען אין דער האַנד אַ גוטע און געזונדע מלאכה, וואָס ער זאָל זי קענען גרינדליך, וועט ער געוויס זיין אַ „לייט", — וועלען אייך די עלטערן אָנקוקען פערוואונדערט און זיך שטאַרק בעליידיגען אויף אייך: וואָס הייסט, ווי פאַלט אייך איין אַז זיי וועלען טהון אַזאַ זאַך?...

און אַזוי ווי מיט ריינקייט און אַרבייט, וועלכע מיר האָבען נור גענומען פאַר אַ ביישפּיעל, אַזוי איז אויך אין אַלע אַנדערע זאַכען. אונזערע עלטערן ווייסען נישט און ווילען נישט וויסען וואָס איז ניטצליך, וואָס איז נייטהיג פאַר'ן קינד'ס קערפּער. זיי קוקען זיך מעהר פון אַלעם אום אויפ'ן קינד'ס שכל, זיי לעגען אַוועק איינגאַנצען די מיה צו ענטוויקלען און שאַרפען איהם דעם מוח, און וועגען ענטוויקלען, און שטאַרקען דעם גוף טראַכטען זיי גאָר ווינציג. זיי פערגעסען גאָר, די געטרייע עלטערן, אַז אויף צו האָבען אַ אמת געזונדען שכל ווענדט זיך אויך פיעל אין בריאת־הגוף, און נישט אומזיסט איז דאָ אַ אַלט לאַטייניש ווערטיל: אַ געזונדער שכל איז אין אַ געזונדען גוף.

— וואָס הייסט — וועלען אַנדערע פרעגען פערוואונדערט — יודען דאַרפען אפשר שכל אויך זיך געהן לערנען? אַודאי איז אַ יוד קראַנק אויפ'ן שכל!

וואָס מיינט איהר, אפשר טאַקי יאָ. אמת, דאָס „יודישע קעפּיל" האָט אַ שם, קלינגט אין דער וועלט, נאָר זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, דער יודישער מוח איז געוויס שאַרף, שפּיציג, קען פאַלען אויף קינציגע איינפאַלען, אויף זעלטענע המצאות, נאָר גלאַט אַזוי אַ פשוט'ער שכל אָהן פשט'ליך, אָהן איבערשפּיצליך, אַ אמת געזונדער שכל, וואָס זאָל נישט ציהען איבער'ן בויגען, נישט פערקריכען און נישט האַפּען איבער'ן קאָפּ, וואָס זאָל אַרומנעהמען אַ זאַך פּראָסט און קלאָר אָהן איבריגע חכמות, אָהן אויבער־הסברות, — דאָס פעהלט אָפטמאָל אונזערע יודישע חכמים, עס זאָל אונז ניט זיין צו קיין בושה...

און דאָס איז אַליץ נור דערפאַר וואָס אַלע יודען ווילען נישט אַנדערש אַז זייערע קינדער זאָלען זיין „עלוים", „וואונדער־קינדער", און מען פייניגט נעביך, מען שאַרפט די יונגע מוחות'ליך אויף וואָס די וועלט שטעהט, און פאַר דער צייט לעגט מען אויף זיי אַרויף די שווערסטע משא. אי ס'איז נישט נאַטירליך, ס'איז שעדליך אין אַלע פאַכען — ווער קוקט זיך אויף דעם אום, וועמען האַרט עס?

ו.

בכלל אַז מען בעטראַכט זיך נור און מען קוקט זיך גוט צו, איז גרינג אַרויסצוזעהן, אַז מיר האַלטען אין איין שפּילען מיט דער נאַטור עפּיס ווי אַ מין נאַרישע צו להכעיס־שפּיעל כמעט פון דער ערשטער מינוט אָן פון'ם קינד'ס געבוירען. נאָך אין וויעגעלע איז דאָס קליין נפש'ל שוין אין דער קלעם, ס'איז שוין געאיינגט, איינגעצויגען, איינגעשרימפען, עס קען שוין נישט אָטהמען פריי, נישט ריהרען זיך, ווי עס וויל, ווי די ליעבע נאַטור פאַדערט. אַז דאָס קינד שטעלט זיך נור אויף די פיסעליך איז דאָס שוין אויס קינד, מע פוצט עס שוין אויס ווי אַ גרויסען, מע לערענט עס גענג, פּאָסטעמקעס נור פון אַ גרויסען. ווער שמועסט אַ מיידעל, דאַ איז גאָר איין אומגליק: אַ ברעקיל קינד פון 3—4 יאַהר איז שוין היינטיגע צייטען נישט קיין פּראָסט מיידעלע נאָר אַ פריילין, אַ „מאַמזעל", געהט שוין אויסגעטאָקט ווי אַ קאָקלע, מאַכט שוין תנועות, אָנשטעלען, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַמזעל „פון מאַמזעלען־לאַנד". מע זעהט אַיינוועגדען אַלע מיטלען, טהוען אַלע קונצען עס זאָל אויסוואַקסען נישט גלאַט אַ מענש, ווי די נאַטור פאָדערט, נאָר עפּיס, ווי מע זאָגט, אַ שטרויענע פּאַנע, וואָס קען זיך נישט ריהרען פון דאַנען אָהין און קיין האַנד אפילו נישט טהון אין קאַלטע וואַסער...

היינט אַז דאָס קינד הייבט נור אָן עפּיס־וואָס אונטערוואַקסען האָט מען שוין קיין צייט נישט און מע נעהמט עס פאַר פּריה „צום סמיך"; מע הייבט מיט דעם אָן פאַר דער צייט צו קנעלען אין אַ פינסטערען „חדר" אָדער אין כלומר'שט אַ לעכטיגער שולע. מע נעהמט דאָס יונג נפש'ל און מע שפּאַנט עס איין צו דער עבודה, עס זאָל זיצען איינגעבויגען, איינגעהויקערט איבער די ספרים אָדער ביכער אויף גאַנצע טעג, מען האַלט עס אין איין שטיפען תורה און חכמה פון אַלע זייטען, אַלץ מיט אַ מאָל אין איין אָטהעם. מע נעהמט דאָס יונג ביימילע און בייגט עס צו דער ערד מיט אַלע כוחות, מע קוועטש פון דעם די זאַפט און קראַפט גאָר אָהן רחמנות. דער פאָטער וויל זיין קינד זאָל זיין אַ תכשיט צווישען רבנים, יענער וויל זיין קינד זאָל זיין אַ צאַצקע צווישען דאָקטורים א. ד. ג., — דאָס קינד מעג האָבען אַ קאָפּ פון אַ קאַלב, אַ מוח פון אַ קאַטין, איז קיינעמס עסק נישט: די עלטערן ווילען פון קיין זאַך נישט וויסען, זיי דאַרפען האָבען די וועלט זאָל זיי מקנא זיין און קלינגען מיט זייער תכשיט'ל, מיט זייער צאַצקילע, דערפאַר מוז מען אַוועקשטעלען דעם קינד'ס גוף אין אַ זייט, נישט קוקען יאָ געזונד ניט געזונד, לערנען פאַר דער צייט, לערנען צופיעל, איבער דער מאָס, עס מאַכט גאָר נישט אויס. זיי פערגעסען גאָר, די געטרייע עלטערן, איין קלייניגקייט, אַז אַ קינד'ס מוח איז נישט קיין קושקע, וואָס מע קען זי אָנפולען, אָנשטופען מיט וואָס פאַר אַ מיני מאכלים מע וויל, אויף איין פוס, אפילו אין „קירצען פרייטאָג" פאַר נאַכט...

דאָס קינד וואַקסט אונטער, עס ווערד שוין אַ בחור, אַ יונגערמאַן מיט אַ שיין פנים — אויסגעדאַרט, אויסגעווייקט, אויסגעבלייכט, תמיד ווי אויפגעשטאַנען פון אַ קרענק. ער ווערד נאָך עלטער, ער ווערד שוין אַליין אַ מענש, וואָס דאַרף זיך שוין שטעלען אויף אייגענע פוס, אַליין טראַכטען און זאָרגען ערנסט מכוח פרנסה פאַר זיך, פאַר זיין אייגענער פאַמיליע. געוואוינט איז דער בחור נאָך ביי די עלטערן צו לעבען ברייט, העכער דעם שטאַנד, ציהען אַריבער דעם בויגען; די הוצאות היינטיגע צייטען זענען גרויס, ווערען אַלע מאָל גרעסער און גרעסער, אויף ציהען פרנסה און „לעבען ווי לייטען גלייך" ציהט מען אַרויס דעם מאַרך פון די ביינער, מע ריהט נישט ביי טאָג און ביי נאַכט, דער קאָפּ דרעהט, אַרבייט מעשים, דער קאָפּ קעהרט וועלטען און ווערד אַליין איבערגעקעהרט צעהן מאָל אין טאָג, אַלץ דער קאָפּ און דער קאָפּ, ביז עס ווערד דער גאַנצער מוח אויסגעדאַרט, אויסגעטריקענט, דער גאַנצער קערפּער צעקלאַפּט, צעבראָכען, נישטאָ איין גאַנצער אבר, נישטאָ קיין ביסעל זאַפט, אַזוי אַז עס קומט אויס אַ היינטיגער יונגערמאַן פון עפּיס העכער דרייסיג יאָהר איז שוין אַ רעכטער זקן מיט אַלע פירושים, וואָס שפּאַרט שוין אָן מיט איין פוס אויף יענער זייט, אַ שענערען פלעגט מען אַמאָל לעגען אין דער ערד...

נישט אומזיסט זעהט מען אונזערע יונגע לייט מיט די אַרויסגעפאַלענע ציין און אויסגעקראָכענע האָר, מיט גערייצטע נערווען און כראָנישע קאַטאַרען, ווי זיי קוקען מיט אַזאַ מין קנאה אויף אַ געזונדען און שטאַרקען אַלטען מאַן. נישט איינמאָל וועט איהר הערען זיי זאָגען מיט אַ טיעפען קרעכין: „אָט דאָס הייסט געלעבט און געזונד געוועזען אויף די עלטערע יאָהרען! ווער פון אונזערע יונגע לייט וועט אַמאָל דערלעבען אַזאַ עלטער? אין זיינע יאָהרען ווער ווייסט וואו מיר וועלען שוין אָנשפּאַרען? ווער שמיעסט נאָך, וואָס פאַר אַ גבורים עס וועלען אויסוואַקסען אונזערע קינדער, די שפּעטערדיגע דורות?"

אוי ניין, גאָט זאָל היטען, זאָגט עס נישט אַזוי מכוח די שפּעטערדיגע דורות! אייערע קינדער זענען ביי אייך אין די הענד, ווי שוואַך זיי זענען פון געבוירען קענט איהר נאָך מאַכען זיי פאַר געזונדערע און שטאַרקערע לייט פון אייך. איהר קענט און מוזט עס טהון, ס'איז אויף אייך אַ חוב און דער הייליגסטער חוב. איהר מוזט זעהן אַיינוועגדען און טהון אַלעס וואָס איהר זענט נור בכוח, וואָס איהר קענט נור אויספיהרען, כדי אָבצוהיטען זיי, די קינדער אייערע, עס זאָל זיי נישט פעהלען דאָס בעסטע גליק פון אַ מענשען אויף דער וועלט — דאָס געזונדהייט.

זעהט נור פון דער ערשטער רגע, וואָס דאָס קינד קומט אויף דער ליכטיגער וועלט, נישט אָפּלאָזען פון די אויגען דאָס קליין נפש'ל, גוט אַכטונג צו געבען אויף דעם עס זאָל זיין פריש און געזונד, און אַלעס טהון וואָס מע דאַרף, מיט שכל און פערשטאַנד, נישט גלאַט צאַפּלען איבער'ן קינד, נישט וויסענדיג וועז און וואָס . . . זעהט צו האַלטען דאָס קינד אייערס ריין און זויבער, קאַרגט נישט צו געבען איהם וואָס מעהר ריינע לופט, ווי ווייט איהר קענט נור, אָפּגעבען א שלאָפּצימער ווי ווייט מעגליך אַ גרעסערס (נישט ווי ביי אונזערע יודען, אפילו פערמעגליכע, פיהרט זיך צו מאַכען פאַר אַ „קינדער־צימער" דוקא נור דעם קליינסטען לאָך), לאָזט עס עפּטער אויף דער פרייער לופט, האַלט עס נישט פערשפּאַרט, געבונדען, איינגעצויגען, פערשניריוועט, לאָזט עס תמיד פריי בעוועגען זיך, זעהט עס זאָל וואָס מעהר ענטוויקלען די יונגע שוואַכע מוסקולען, וואָס מעהר שטאַרקען און פעסטיגען די יונגע שוואַכע א'ברים. שפּיעלט נישט קיין צו־להכעיס מיט דער נאַטור, טאַנצט נישט מיט איהר קיין „ברוגז־טאַנ'ץ", זייט נישט מיט איהר ווי מען זאָגט „קידער־ווידער", לאָז זי געהן איהר וועג, שטעלט זיך איהר נישט שטאַרק אַקעגען, ווילט נישט ברעכען זי און איבערמאַכען. לאָז דאָס קינד לויפען, טאַנצען, שפּרינגען, קלעטערען, פאַלען און אויפהייבען זיך, לאָז עס ריהרען זיך, ארבייטען אויף אַלע כלים, לאָז עס לעבען, לעבען מיט אלע איברים!

וויטער נעהמט נישט פאַר דער צייט ארבייטען מיט'ן יונג מוח'ל עבודת־פרך, אֵילט זיך נישט צו פריה איינצושפּאַנען דאָס פּיצעל קינד אין יאָך, עס זאָל שוין טראָגען אויפ'ן שוואַך קעפּיל א גאַנצען בארג מיט תורה, שלעפּען אַ שווערע משא פון „וויסענשאַפט", עס וועט נאָך האָבען צייט, האַפּט נישט, פון חאַפּען, פון איילעניש—קומט קיינמאָל קיין גוטס נישט אַרויס...

היינט אַז עס קומט שוין די רעכטע צייט, האַפּט זיך נישט אָפּצוגעבען אַייער קינד אין אַבי וואָס פאַר א הענד. אויף אַוועקגעבען א מלבוש אויפנייען קאַרגט איהר נישט קיין מיה אָפּצוזוכען אַ גוטען בעל־מלאכה ער זאָל עפּיס נישט קאַליע מאַכען, בפרט דאָ אין אזאַ זאַך וואָס געהט אייער קינד אינ'ם לעבען... זעהט אָפּזוכען אַ „חדר" אָדער אַ שולע, ווי איהר ווילט, נאָר איהר זאָלט זיין פערזיכערט אַז איהר גיט איבער אייער קינד אין רעכטע הענד, נישט צו קיין פאַרטאַטש, איהר זאָלט קענען זיין בעוואָרענט אַז איהר האָט צו טהון מיט מענשען וואָס פערשטעהען גוט זייער זאַך אין אַלע פאַכען, וואָס ווייסען אויסער צו לערנען גוט, ווי עס דאַרף צו זיין, אויך אומצוקוקען זיך, ווי עס געהער, אויפ'ן געזונד פונ'ם תלמיד, נישט איבערהאַפּען מיט איהם די מאָס, זיין מוח זאָל זיך נישט ענטוויקלען אויפ'ן חשבון פונ'ם גוף. זעהט אַז מען זאָל דאָרט אין חדר אָדער שולע מאַכען פערשידענע מינים גימנאַסטיק נישט מיט'ן יונגען מוח אַליין נאָר אויך פשוט מיט'ן יונגען גוף. ביי אונז קוקט מען זיך אויף דעם גאָר נישט אום, מען טאָר אָבער נישט פערגעסען אַז גימנאַסטיקע איז אֵיין געזונדע זאַך און דעריבער טאַקי איין נייטהיגע זאַך. דאָס איז נישט „מעשה־קונדוס", גלאַט אַזוי פאַר א שפּיעלעכיל, נישט קיין קאָמעדיאַנט־שטיק צו „ברעכען" זיך אויף „קינצען" צו ווייזען; ניין, ס'איז אַ גרויסער עיקר, אָהן דעם קען זיך דאָס קינד קערפּערליך נישט רעכט ענטוויקלען, דער גוף פאָדערט עס נייטהיג, זעהר נייטהיג, בפרט דער שוואַכער גוף פון אַ יודיש קינד.

ווייטער טאָרט איהר נישט זיין גענאַרט אין אייער אייגען קינד, אויב איהר געפונט נישט אין דעם קיין גוטע פעהיגקייטען לאָזט עס צורוה, פּייניגט עס נישט, פּרעסט נישט, קוועטשט נישט איבער גוואַלד, מאַכט נישט עס זאָל האָבען אַ פּנים און אַ טעם פון אַ אויסגעקוועטשטע לימענע... געננג פאַר דעם אַז עס וועט זיין נישט גאָר אונגעבילדעט, אַז עס וועט קענען נור וואָס גאָר נייטהיג איז פאַר אַ יודען און פאַר א מענשען. זעהט בעסער צו מאַכען פון אייער קינד אַ רעכטען ארבייטער, וואָס פערשטעהט גוט און קען גרינדליך די מלאכה זיינע און האָט זי טאַקי ליעב און שטאָלצירט מיט איהר. עס וועט אודאי זיין געזונדער פאַר דעם אין אַלע פאַכען.

קורץ גערעדט, לערענט זיך צו זיין אמת געטרייע עלטערן. לערענט זיך, ס'איז אַ גרויסע תורה, ס'איז דאָ פיעל, זעהר פיעל וואָס צו לערנען. זעהט איהר זאָלט וויסען וואָס מעהר, וואָס בעסער, די גרעסטע קונ'ץ אין לעבען ווי אַזוי צו מאַכען פון קינדער לייט — מיט אַ גאַנצען געזונדען גוף!

(פאָרט־עטצונג קומט) ר.

שלמה רבי חיים'ס

(אין ליטא)

איין אַלטע מַעֲשה.

גערדוקט בהשתדלות

מענדעלי מוכר־ספרים.

5.

פונ'ם הודש תשרי הייבט זיך אָן אַ צעטיל ימים־טובים: די ביידע ערשטע טעג פונ'ם הודש איז ראש־השנה, דער צעהנטער טאָג — יום־כפור, זיי הייסען ימים־נוראים, שרעקליכע טעג, און אינאיינעם מיט די טעג, וואָס צווישען זיי, הייסען זיי אויך עשרת־ימי־תשובה — צעהן טעג צייט, חרטה צו האָבען אויף די זינד: וויינען, בעטען און אויסבעטען אַ גוט יאָהר. דענסטמאָל איז אויפ'ן הימעל אַ יריד, עס קאָכט זיך דאָרט אַ שרעק.

„ונתנה תוקף קדושת היום, און דערצעהלען ווערען מיר — אַזוי טהוט זיך דער מהזור דאָרט אַ זאָג — די שטאַרקע הייליגקייט פונ'ם טאָג. דען שרעקליך פאָרכטיג איז ער צוגלייך, אין איהם שטייגט הויך דיין קעניגרייך. אויף גנאָד איז, גאָט, דיין שטול געשטעלט, דו זיצט מיט אמת אויף איהם צו ריכטען די וועלט. יאָ, אמת! דו ביסט דער ריכטער און פאַרקלאָגער, דו ווייסט און ביסט דער עדות־זאָגער. דו שרייבסט און חתמ'סט, צעהלסט און רעכענסט אַליץ מיט צאָהל, געדיינקסט פערגעסענע זאַכען וואָס העט אַמאָל. דו עפענסט אויף דאָס קאָנטעבוך, עס לייענט דרויס אַליין זיך איטליכס וואָרט, פון יעדען מענשען אייגענהענדיג שטעהט די התימה זיינע דאָרט. מיט'ן גרויסען שופר טהוט מען דאָרט אַ בלאָז, אָוואַ! אַ דינע שטימע לאָזט זיך הערען — שטיל, שאַ. מלאכים יאָגען, אין איינע שרעק אַהער־אַהין און זאָגען: עס־איז אָט־אָ דער יום־הדין, אויף אָפּצורעכנען זיך מיט'ן גאַנצ'ן גערימעל, אָ־דאָ אין הימעל! דען ווייל אין דיינע אויגען ריין און פיין, איז ביי'ם געריכט נישט מעגליך זיי צו זיין, און אַלע אויף דער וועלט ווי ־ברייט זי איז און לאַנג, געהן דיר פערביי ווי שעפעליך אַ נאַנג. ווי זיינע לאָמער קוקט דער פאַסטיך איבער גוט, ער לאָזט שאָף זיינע דורכגעהן אונטער'ן רוט, אַזוי אָט נעהמסט דו אַלע ב'שעפעניש אַפיר, דו רעכענסט צעהלסט און לאָזט פאַסירען זיי פאַר דיר. בעשטימסט פאַר יעדען זיינס פאָראויס, און גיבסט זיין פסק יעדען ארויס. ראש־השנה ווערד אויף זיי דאָרט אָנגעשריבען, יום־כפור אָפּגעחתמ'ט, אונטערשריבען. וויפיל זאָלען אומקומען, וויפיל זאָלען צור־קומען, ווער זאָל לעבען און ווער שטאַרבען, ווער אויסלעבען זיין צייט זאָל ביז צום עק, און ווער פון דאַנען פאַר דער צייט אַוועק. ווער מען אין וואַסער, ווער מען אין פייער אַ טויט אַ שווערען, ווער דורך אַ שווערד ווער דורך אַ חיה זאָל דערהרגט ווערען, ווער מען פאַר הונגער ווער מען פאַר דאָרשט און נויט, ווער מען דורך שטורם און ווער מען דורך מגפה אַ טויט. ווער מען דערשטיקעניש, אין האַלז אַ ביין, און ווער מען — אין קאָפּ אַ שטיין, ווער זאָל צו הויז זיך רוהיג בלייבען, און ווער אין דער פרעמד זיך אַרום צוטרייבען, ווער זאָל זיך לעבען שטיל, און ווער אין דולעניש פיל, ווער אין פריידען, ווער אין ליידען, ווער אָנווערען ווער רייך ווערען, ווער האַלטען זאָל אַראָפּ, און ווער אַרויף דעם קאָפּ."

און ווי דער יריד, דער רעש אויפ'ן הימעל, אַזוי רעשט זיך אויך דאָ אויף דער ערד. נאָך מיט אַ חודש פריהער טהוט אין די שולען אַ בלאָז דער שופר און וואָהרענט: יודען, עס געהט דער יום־הדין! און יודען הויבען בעצייטענס אָן זיך אַרומקוקען, מאַכען אַ קלאָהרען חשבון פון זייערע מעשים אַ גאַנ'ן יאָהר, און טהוען אַלע מיטעל, ווי

אַרויס ריין פֿונ׳ם משפט, וואָס שטעהט זיי פֿיר — זיי זאָגען סליחות. זוכען זיך גוטע אַדוואָקאַטען אין צדקה, אין אַלטע זכות־אבות, צו זיין מליצי יושר, פֿירשפּרעכער אויף זיי פֿאַר זיין הייליגען כסא־הכבוד.

טהון תשובה, בעטען, מיט צדקה שמירען –
דאס העלפט אַ שלעכטען פּסק צו־קאסירען.

די אַרענדאַרעס פֿון דערפֿער אַרום און אַרום קומען מיט קינד און קייט האַק און פּאַק אין די שטעדט אַריין, אינאיינעם מיט כל־ישראל צושטעהן דאָרט פֿאַר גאָטס געריכט און אויסבעטען פֿאַר זיך און פֿאַר דער גאַנצער וועלט מענשען, גאָר אָהן אַ שום הילוק, אַ גוט יאָהר, אַ דערלייזונג פֿון אַל־דאָס בייז.

דאָס שטעדטיל ק. . . איז גאָר נישט דאָס שטעדטיל, וואָס אַ גאַנץ יאָהר, וואו מען זעהט קיין פֿרישען מענשען נישט, און וואו דאָס לעבען פֿליסט געוועהנטליך ווי אַ שטיל וואַסעריל רוהיג, עפּיס ווי פֿערשלאָפֿען. אַ פּאָר טעג פֿאַר ימים־נוראים האַפּט עס זיך אויף, עס ווימעלט פֿון נייע פּאַרשוינען, וואָס קומען פֿונ׳ם ישוב, פֿיהרליך אָנגעזעצט מיט ווייבער און קינדער אויף גאַנצע בערג בעבעכעס, איבערבעטען, זעקליך שפּייז און שטייגען מיט עופות ציהען זיך איבער די גאַסען. בעלי־בתים, יונגליך, ווייסע חברה, נעהען און לויפֿען אַקעגען, איטליכער אַקעגען זיין אַרענדאַר, וואָס שטעהט ביי איהם יום־טוב אויף סטאַנציע. פֿון ביידע זייטען שיטען זיך רייד הויך אויף אַלערליי קולות — פֿון דאַנען שאלות: פֿאַר וואָס אַזוי שפּעט? פֿאַר וואָס אַזוי און פֿאַר וואָס אַזוי? און פֿון דער אַנדערער זייט מעשיות, וואונדער און נסים גרויסע: עס האָט געלאָפֿען אין וועג איין אָקס, געפֿאַלען אַ פֿערד, אָפּגעריסען אַ בריק, אַ מעוברת ווייביל האָט זיך פֿערוואָלט אין מיטענדרינען געהן צו־קינד, זיך איבערגעקערט אַ וואָגען, מע בעדאַרף גומל בענשען, קוים מיט דעם לעבען אַרויס. . . דאָרפֿס־הינט ביים אָנקומען מיט זייערע בעלי־בתים רייצען אויף די אַלע שטעדטעלדיגע הינט, עס ווערד צווישען זיי אַ געבילעריי, אַ געשלעגעריי, גלייך ווי זיי זענען נישט ברידער פֿון דער הינטישער זרע, מיט איין הינטיש מויל, איינע הינטישע ציין. און באמת טאַקי איז דאַ צווישען זיי אַ גרויסער אונטערשייד. דער דאָרפֿס־הינט איז דאָס, ווי גאָט האָט איהם בעשאַפֿען, ווייסט ניט קיין פּאָליטיקע, חוץ דעם בעל־הבית און די שטוב קען ער נישט קיינעם, בילט אויף איטליכען אָרים און רייך אַלע גלייך. האַפּט טאַקי אַ ביין, אַז יענער גיט, האַפּט און בילט פֿאָרט ווייטער טאַקי, בילט מיט זיין אייגען קול נישט פֿערשטעלט, ער איז פּראָסט אָהן אָנשטעלען. דער שטאָדט־הינט אַקעגען איז שוין עפּיס געמלאכה׳ט, אויסגעפּיינט, אַביסעל פֿאַלש און האָט מורא פֿאַר אַ שטעקען — בילט אויף איין אָרימאַן, אויף אַזעלכען וואָס קען זיך נישט וועהרען, פֿאַר אַ שטאַרקען האָט ער אָפּשיי, פֿאַר אַ רייכען, שיין געקליידט — אַזאָס! מיט אַ שטיקעל ברויט שוחד פֿערשטאָפּט מען איהם דאָס מויל, שאַ! גיט יענער פֿון דער אַנדערער זייט, אַ ווילד פֿרעמדער גאָר, אַ גרעסער שטיקעל, טהוט ער שוין איהם צוליב, פֿאָלגט וואָס מען הייסט. ער שפּאַצירט זיך אָפּט אַרום, שמעקט וואו עפּיס אַ קרעמעשיל, וואָס מען קען חאַפּען אַ לעק, מאַכט בעקאַנטשאַפֿטען, דרעהט מיט דעם וויידיל, שטעהט אויף די לאַפּקעס און בילט אַמאָל עפּיס גאָר ניט מיט זיין קול, גלאַט אַזוי זיך מען זאָל נישט פֿערגעסען, אַז ס׳איז דאָ אַ הינט. . . אַז ער האָט ציין און קען, אין אַ נויט־פֿאַל, הינטען אַרום אַ ביס טהון אויך. . . אָט די דאָזיגע ביידע מיני הינט אָנקוקען קענען זיי זיך נישט איינער דעם אַנדערען. די גאַנצע צייט, וואָס זיי ביידע געפֿינען זיך אין דעם שטעדטיל הערשט דאָרט אַ בילען, אַ האַוקען, אַ שרייען אויף די ציין, עפּיס אַ „הינטישער וואָפּראָס", שטענדיגע קריעג און שטענדיגע געשלעג, דער קאָפּ אַזש ווערד דול! וואָרטשון אַ שטייגער, אַ דאָרפֿס־הונט אָהן הכמות, ווייסט נישט מעהר ווי צו היטען די שטוב, ליגט זיך אויסגעצויגען אין דרויסען פֿאַר דער טהיר, קוקט בייז ווי אַ רוח מיט פֿערלאָפֿענע פֿון בלוט, האַלב צוגעמאַכטע אויגען, רייבט, קראַצט דעם בויך אין דער ערד, שטיל אונטערפּישטשענדיג פֿאַר גרויס הנאה, פּלוצים ריקט זיך אונטער קאשטאַן, אַ הויכער, אַ דאַרער, איינער פֿון די שיינע בעלי־בתישע שטאָדט־הינט. ס׳איז איהם פֿון דערווייטענס אין דער נאָז אַריין אַ ריח פֿון יודישע פֿיש, אַזוי וועלכע ער איז אַ גרויסער בעלן, אויך אַ ריח פֿון געבראָטענעס, וואָס קאָכט זיך לכבוד יום־טוב דאָרט אין שטוב. און ער לאָזט זיך, ווי געוועהנטליך, צוקומען נאָהענט, שמעקען, נישטערען, טאָמיר וועט דאָס מזל איהם דינען אַ חאַפּ טהון עפּיס. וואָרטשונען אָבער איז די זאַך נישט געפֿעלען — וואָס געהסט־דו. עזות־פּנים, אין מיין גבול אַריין? און וואָס איז עס גלאַט פֿאַר אַ מאָדע, הינט איינער, אַרומגעהען איבער די הייזער, אַריינשטעקען אַ מאָרדע וואו מען בעדאַרף נישט?! ער גיט זיך אויף איהם פֿון הינטען פּלוצים אַ וואָרף, טהוט אַ ביס און רייסט איהם אויס אַ זשמענע האָר. קאַשטאַן ווערד אַזש פֿערצאַפּעלט, פֿערלייגט, מחילה, דעם וויידיל, האַפּט די פֿיס אויף די פּלייצעס — און אַוועק אַוועק מיט אַ קוויטש. . . דאָס אייגענע איז אויך מיט פּילקען, אַ שוואַרץ הינטעל מיט איין אויסגעקרימטען ריקען און הינקענדיג פֿיסעל, וואָס לעבט פֿון קצבה — פֿון יודישע פּאָמייניצעס. ער לאָזט זיך ווי דער שטייגער זיינער איז, צו אַ יודענס שטוב, וואָס זאָל ער דאָ איבערטראַכטען? פּלוצים טהוט איהם אַ חאַפּ טרעזאָר, אַ געזונטער, אַ קודלאַטער דאָרפֿס־הינט, און ברעכט איהם אַ ביין, אַזוי אַז ער פֿערגעהט זיך נעביך פֿאַר וועהטיג, לויפֿט שפּרינגענדיג, דאָס הינקענדיג פֿיסעל אין דער לופֿטען, דאָס געזייסיל אין דער זייט אויסגעקרימט און היילט, הויעט אויף אַ גרילצענדיג קול. אַזאַ פּסק האַפּען אויך נאָך אַנדערע שטאָדט־הינט. ס׳איז זיי פֿערשטערט דאָס לעבען — נישטאָ קיין צוטריט צו אַ יודישע שטוב! דערפֿאַר אָבער, דעטאַפּען זיי אַ דאָרפֿס־הונט ביי זיך, ערגיין אויף דער גאַס, מעג ער שוין זיך געזעגנען מיט דעם לעבען. זיי וואַרפֿען זיך אויף איהם פֿון אַלע זייטען, שאַרפֿען די ציין, צופּען און רייסען. עס ווערד אַ געקוויטשעריי, נישט אויסצוהאַלטען. קונדסים מישען זיך אויך אַריין, הידען אונטער, וואַרפֿען שטיינער, מאַמעס שטעהען אין די טהירען, רופֿען, שרייען און שעלטען. יודען אויף דער גאַס האַפּען אַ ציטער, ראַטעווען זיך און לויפֿען גאָר אין איין אָטעם, האַלטענדיג זיך ביי די פּאָלעס.

הכלל עס רַעשט זיך, עס קאָכט זיך, דאָס שטעדטיל איז אויף. ס׳איז, ווי מען זאָגט, ליהודים! דאָס לעבען אין דעם שטעדטיל געהט שוין שטאַרקער, עס זעהט אויס, ווי אַ שטעהענדיג טייכעל, וואָס וועסנע־צייט צוגיסט זיך עס, פֿלייצט גיך, האַסטיג מיט אַ גערייש.

און בשעת דעם גערייש ווייזט זיך פֿון דערווייטענס אַ לאַנגער וואָגען פֿול אָנגעזעצט מיט חנא מיליניצערס הויזגעזינד. די אַלטע שקאַפּע, וואָס האָט אַביסעל זיך צוגעשטעלט אויפ׳ן וועג, טהוט זיך אַצינד אָן אַ כח, אַריינפֿאָהרען אויף דעם מאַרק קוממיות, האָפֿערליך, מיט דער פּאָמפּע. און לכבוד דעם שטעדטיל ולכבוד די פּאַרשוינען, המסובין בכאן אויפ׳ן וואָגען, פֿעררייסט זי דעם וויידיל, שטעלט אויף די אויערען, הייבט פּיסליך און העצקעט זיך לעבעדיג פֿרעהליך מיט אַ טאַראַראַם, אַ געקלאַפּעריי פֿון די רעדער. צוציק לאָזט זיך פֿאָראויס מיט דער בשורה — אַז מען פֿאָהרט! היטענדיג זיך, פֿון־דערסטוועגען, די ביינער, ביי אַ בעגעגעניש מיט זיין גלייכען, אין הינטישע מיילער נישט אַריינצופֿאַלען. יענע איהם אַ שמעק — שלום־עליכם, און ער יענע אַ שמעק — עליכם־שלום! מאַכט עס אָפּ בקיצור, אַ שמעק נאָר פֿון יוצא וועגען, דרעהט זיך באַלד טאַקי אויס און לויפֿט ווייטער, די „זקנה" נאָך איהם, האָץ־האָץ ביז רבי חיים׳ס שטוב, וואָס פֿון אַ היבשע צייט יאָהרען שטעהט דאָרט איין חנא פֿון דער מיהל מיט ווייב און קינדער — אַ גרויס פּעקיל, אָהן עין־הרע!

פֿאַר שלמה׳לען שטעלט זיך דערנסטמאָל אַ וועלט מיט נייע עסקים. ס׳איז דאַ, ברוך־השם, וואָס צו טהון, אויף וואָס צו קוקען, וואָס צו בעטראַכטען. לאָז זיך שוין גאָט אָנשרייבען דאָרט, וואָס ער וויל, דערהוייל אָבער אַז מען לעבט בעדאַרף מען לעבען.

קודם־כל האַפּט שלמה׳לע זיך אַרויף, באַלד טאַקי נאָך חנא׳ס אָנקומען, אויף דעם וואָגען, עטליכע קונדסים אַריין מיט איהם, אַ פּאָר שטעהען, אָנהאַלטענדיג זיך פֿון הינטען, צווישען די רעדער — און היידאַ! מען ציהט ביי די לייצען, מען שמייסט, מען מאַכט מיט די

ליפען, שרייעט אין איין קול: וויאָ־וויאָ! און מען טהוט א פאָהר אביסעל פערביי דער שטוב. דערנאָך נעהמט מען צום סמיק צוציקין, מען טהוט מיט איהם אַ רעד עפּיס אויף איין אַנדער מין לשון, אריינלאָזענדיג זיך מיט איהם אין די הויכע דרכים, פאַרהערענדיג איהם וואָס ער קען, פריהער פון דערווייטענס, מיט אַפשיי, אונטערוואַרפענדיג איהם שטיקליך ברויט, שפּעטער אַליך נעהענטער ביז מען פערלירט דעם דרך־ארץ, און עס ענדיגט זיך, ווי דער שטייגער איז, מיט אַ שטיין און מיט אַ קוויטש...

שלמה׳לע אינטערעסירט זיך אויך שטאַרק מיט די נייע מיני דאָרפס־פאַרשוינען, אַלסדינג אין זיי קומט איהם אויס עפּיס משונה. מיידעליך אין נייע גראָבע שיך און זאָקען, אין נייע סיטצענע קליידעליך פון א מיתה־משונה קאָליר, מיט גרויסע רויטע קווייטען, גלאַטצען אויס גרויסע קעלבערנע אויגען, אַ פינגעריל אין דעם מויל — און קיקען. יונגליך אין האַלאַטליך, אין נייע קנאַקענדיגע לייב־סערדאַקליך און לייווענדע פלידערליך, בלאָזען זיך, שעהמען זיך, דאלובען די נאָז — און שיסען פלוצים אויס, און קילאַק, אַ געלעכטער, ווישענדיג בשעת מעשה טאַקי מיט דעם אַרבעל, מיט דער פאַלע די נאָז, מהילה. היינט דאָס ריידען זייערס, דאָס עסען, איז אויך עפּיס אומגעלימפערט — דאַכט זיך גערעדט, און ס׳איז עפּיס גאָר געבעבעט, דאַכט זיך געגעסען, און ס׳איז עפּיס נאָר געפרעסען. א קייען אַביסעל, מישטעהנס־געזאָגט, אַ מאַכען מיט די באַקען, אַ זופּען מיט א הילך! דאָס אייגענע פּנים, דאַכט זיך, דאָס אייגענע פלייש, און פאָרט עפּיס נישט אַזוי ווי ביי שטאָדט־לייט — עס שמעקט עפּיס מיט דאָרף. די ווילדע גאַנז, א שטייגער, איז דאָס אייגענע טאַקי וואָס די היימישע, איין פלייש, און דאָך עפּיס אַנדערש — איין אַנדער טעם, איין אַנדער קאָליר. הנא אַליין איז אייגענטליך געוועזן נישט קיין גראָבער מענש, נאָר צווישען איהם און רבי היים׳ן איז נאָר קיין פערגלייך. דער הילוק צווישען זיי ביידע האָט שלמה׳לען געוואָרפען זיך אין די אויגען — חנא אַקעגען דעם טאַטען האָט גאָר עפּיס קיין פּנים נישט! ס׳איז אויך א גרויסער חילוק צווישען טויבע־סאָסיען, חנא׳ס ווייב, און דער מאַמע זיינער. טויבע־סאָסיע איז אַ ברייטביינענדיגע, א יאָדערדיגע; איהרע הענד, איהר פּנים זענען עפּיס מגושם: פערברענט, פערבראָטען פון דער זון. געהט זי — איז געגאַנגען, מען פיהלט, אז זי שטעלט אַ פוס, רעדט זי — איז גערעדט מיט לעפּצען, אויף דער געמבע. זי איז גוט נאָר אָבער פּראָסט. זי איז פרום, וויינט ביי ליכט־בענשען, הליפעט ווי באַלד זי דערהערט פון דער פירזאָגערין א קול, האָטש זי פערשטעהט ניט קיין וואָרט. אקעגען־זשע שרה, די מאַמע זיינע, איז איין איידעלע, א שוואַכע. האָט קליינע, ווייסע הענד מיט דינע בלויע עדערליך, אַ פערפרומט בלייך פּנים מיט דינע ליפען — אין גאַנצען עפּיס אַ רוחניות, און אז זי געהט דאַכט זיך זי שוועבט. זי איז אַ וואוילקענענדיגע, קען אַלע תחינות פון ארץ־ישראל, ווייסט אויך דעם „מעין־טהור", אַלע דינים פון „חנ"ה", וואָס געהערען זיך אָן מיט איין אשה, לייענט דעם „צאינה־וראינה", דעם „מנורת־המאור" און נאָך אַזעלכע ספרים. ווייזט ווייבער אין שול צו דאַוונען, וואָס צו זאָגען, ווען צו שפּרינגען קדושה, לייענט זיי אויך פיר, און האָט מיט זיך דאָרט, אין דער ווייבערשער שול, א לימענע אָדער טראָפּענס אַזוינע, אויף־צומינטערען אי זיך אי אַנדערע בשעת דעם הלשה׳ן...

און באמת טאַקי, אַז שרה פלעגט לייענען האָט מען געקענט טאַקי חלשה׳ן. איהר לייענען איז געווען פול מיט געפיהל, איהר נגון׳דיל דערביי האָט גערירט, געציפּט ביי דער נשמה, אַ שטיין אפילו וואָלט פון איהרע טרערען אויך צעגאָסען געוואָרען. ס׳איז כדאי אויף אַ ציקאַוועשט צו שטעלען דאָ האָטש אַביסעל פון דער תחינה ערב יום־כפור, ביי די וועקסענע ליכט מאַכען.

שרה לייגט קנייטליך. ווייבער, שכנות מיט געבראָכענע הערצער שטעהען אַרום איהר. זי לייגט און לייענט זיי דערביי פיר מיט א ריהרענדער שטימע טיעף פונ׳ם האַרצען:

„רבונו של עולם, דערבאַרמדיגער גאָט! די ליכט וואָס מיר וועלען מאַכען אין שול אַריין פאַר דיין הייליגען נאָמען וועגען און פאַר די הייליגע ריינע נשמות, זאָלען דערוועקען די הייליגע אבות ואמהות, זיי זאָלען אויס זייערע קברים פאַר אונז בעטען, אז קיין בייז, קיין צרות, קיין לייד זאָלען אויף אונז נישט קומען, און אונזער ליכט און אונזער מאַנענס ליכט און קינדערס ליכט זאָלען נישט אויסגעלאָשען ווערען פאַר דער צייט, חס ושלום... ווי איך וועל לייגען דעם פאָדעם פון די קנייטליך פאַר אונזער פאָטער אברהם, וואָס דו האָסט איהם מציל געווען פון דעם פייער און קאַלכאויווען, אַזוי זאָלסט־דו אונז רייניגען פון זינד, אונזער נשמה זאָל קומען ריין פון שולד צו דיר, ווי זי איז געקומען ריין אין אונזער גוף אַריין. — אין דעם זכות וואָס איך לייג דעם פאָדעם פאַר אונזער מוטער שרה, זאָל גאָט ברוך־הוא אונז געדענקען דעם זכות פון איהר צער, אַז מען האָט איהר ליבען זוהן יצחק געפיהרט צו דער עקדה. לאָז זי אַ גוטע מליצה זיין, אַז מען זאָל ניט האַפּען ביי אונז אונזערע קינדערליך, זיי זאָלען פון אונז נישט אַוועקגענומען ווערען און נישט פערוואָרפען ווערען ווייט פון אונז ווי די בלודנע שעפעליך. — אין דעם זכות, וואָס מיר לייגען דעם פאָדעם פאַר אונזער פאָטער יצחק, זאָלסט דו זיך איבער אונז דערבאַרמען, אַז מיר זאָלען קענען מגדל זיין אונזערע קינדער, זי קענען האַלטען ביי אַ רבי׳ן, עס זאָלען, ווי דאָס ליכט, אונזערע קינדערס אויגען לייכטען אין לערנען, אין דער ליעבער תורה... פאַר דעם פאָדעם, וואָס מיר לייגען פאַר אונזער פאָטער יעקב, וועלכען דו האָסט געהאָלפען פון די שונאים, ביינעשטאַנען איהם אין זיינע נויטען, אַזוי זאָלסט־דו אונז העלפען פון כל המשחיתים והמקטרגים, זיי זאָלען נישט קענען אָנריידען אויף אונז שלעכטס, אויסטראַכטען בלבולים, צו פערשוואַרצען אונזער נאָמען... מיר זאָלען אין דעם יום־הדין האָבען א גוטען משפט מיט אונזערע מאַנען און קינדער, מיר זאָלען הלילה נישט זיין קיין אלמנות און אונזערע קינדער קיין יתומים... בזכות שלמה וואָס האָט געבויעט דאָס בית־המקדש און תפילה געטהון, ווען אפילו נישט קיין יוד, אַ פרעמדער גאָר פון איין אנדער אומה, אַז ער וועט קומען אין בית־המקדש אַריין און דיך בעטען, זאָל זיין געבעט אויך אָנגענומען ווערען — אין דעם זכות, רבונו של עולם. זאָל נישט פערשלאָסען ווערען דער טויער פונ׳ם הימעל פאַר מיין געבעט און לאָמיך געדאַכט ווערען מיט מיין מאַן און מיט מיינע קינדער און מיט אלע לייט צום גוטען אין דעם נייעם יאָהר. אמן!"

לאָז נאָכדעם לאַכען, ווער עס קען, לאָז ער זאָגען, אויב עס לייגט זיך איהם דאָס מויל, אז דאָס איז נאַרישע זאַכען. — אַהער ליכט, אַהער אַסך אַזעלכע ריינע נשמות־ליכט! אַסך אַהער אזעלכע ברענענדיגע געפיהלען, ריינע הערצליכע ווערטער, הייסע טרעהרען, געבעט און ליעבשאַפט צו תורה און חכמה, ליעבשאַפט צו מענשען, צו אַ גאַנצער וועלט מענשען! און דאָס אלסדינג ביי וועמען איז עס? ביי יודענעס, ביי פּראָסטע יודענעס, וואָס אָנקוקענדיג זיי פּין דרויסען דאַכט זיך, זיי זענען גאָר נישט; וואָס אָנקוקענדיג זיי פון מאַרק דאַכט זיך זיי זענען משונה פערגרעבט... הלואי אַסך אַזעלכע ווייבער מיט אַזעלכע געפיהלען און אַזעלכע ווערטער!

דאָס מעגען הערען יענע, יענע... און וויסען וואָס אַזוינס אַ יודיש האַרץ בעטייט, מעגען הערען און — שטומען!

בריעף פון א רייזענדער.

II.

און איצט אין „תלמוד־תורה" אַריין!

...„איך זעה אַ גרוב פול קאָטה... לאַנגע שטאַנגען איבער איהם געצויגען; געקוילעטע פייגעליך היינגען אויף זיי כסדר; איין ברעג שטאַנגען אין וויעגעל דער צווייטער אין קבר... די עופ׳ליך היינגען מיט די קעפּליך אַראָב... דאָס בלוט טריפּט, זיי וואַרפען זיך, פאַטשען מיט די פליגעליך... און וואַרפענדיג זיך גליטשען זיי זיך אַראָב פון וויגעל אין קבר...

— דאָס איז אַ „שחיטה־שטיבל", ס׳איז ערב יום כפור?

— ניין, דאָס זענען „חדרים"; ס׳קוילעט מען יודישע קינדער... (גאַרדאָן)

דאָס זענען תלמוד־תורה׳ס, מעג מען זאָגען, אַזעלכע ווי אביוניוור־קער תלמוד־תורה. אָט קומט און זעהט!

— איהר וועט אַריין אין „מתים־גאַס“, דאָרט וועט איהר זעהן א לאַנגע הילצערנע, נידריגע שטוב, מיט קליינע שמוציגע פענסטערליך, מיט א פערשוואַרצטען, צעווייקטען שטרויענעם דאַך, דאָס איז זי.

אָט אַזוי האָט מיר געענטפערט א יוד, וועלכער האָט זיך שטאַרק געאיילט ערגיץ, אויף מיין שאלה: וואו איז דאָ די „תלמוד־תורה“?

אז די „תלמוד־תורה“ אין אביוניוועק איז אין מתים־גאַס האָב איך שוין פריהער געוואוסט... אין איינינע מינוט אַרום בין איך שוין געשטאַנען אינווייניג, אין תלמוד־תורה, אין אַ שרעקליך שווערע לופט, אין אַ שרעקליכען טומעל. איך בין שטעהן געבליבען ביי דער טהיר, מיט אַ פערשלאָגענעם אָטהעם, איך שטעה און איך קוק: פאַר מיר זיצען היבשע עטליכע מנינים יודישע קליינע קינדער; אלטע, בלייכע, צעקנייטשטע, מייסטענטהיילס אויסגעצווינגענע פנימ׳ליך, אויף די קעפ פערשמאָלצענע קאַרטוזליך און פערשידענע קאַפעלושליך, אויף די לייבער צערפליקטע, צעטריפעטע, צעריסענע קאַפּאָטקעליך... די גאַנצע טשערעדע קינדער איז געטהיילט אין דריי כתות, אַרום דריי לאַנגע טישען, יעדער טיש האָט זיך זיין מלמד, פון געוויסען סאָרט מלמדים... ביי איין טיש לערנט מען „סדור“, ביי׳ם צווייטען „חומש“, ביי׳ם דריטען „גמרא“; און אין אַ ווינקעלע שטעהט גאָר עפיס א בחור אין א יאַרמעלקע און לערנט עטליכע קליינע קינדער „קריאת־שמע“ לייענען, און פערשידענע „ברכות“ צו מאַכען... אַלע האַלטען אין איין שרייען: די רביים שרייען, דער בעהעלפער שרייעט, די קינדער שרייען, יעדער אין זיין ווינקעל, יעדער שטריינגט אָן זיינע לעצטע כחות אנדערע איבערשרייען, און צאַפּעלט זיך דערביי מיט אַלע גלידער און אין שטוב איז שרעקליכע קולות...

הקול קול יעקב! וואו נור יעקב איז קולות! צי ער רעדט, צי ער לערנט, צי אַנדערע ריידען וועגען איהם — אַליץ מיט קולי־קולות...

וואָס וועט אַרויסקומען — טראַכט איך ביי זיך שטעהענדיג אין אביוניוועקער תלמוד־תורה — פון אָט די אַלע קליינינטשקע, שרייענדיגע נפשות׳ליך? וואָס וועלען זיי וויסען, צו וואָס וועלען זיי טויגען, נאָכדעם אז זיי וועלען זיך שוין גענוג אָנשרייען פינף אָדער זעכס יאָהר כסדר?

לאָמיר שוין אפילו רעכנען אַז אַלע וועלען קענען „עברי“, איינינע עטוואָס חומש — פון „גמרא“ איז ניטאָ וואָס צו ריידען, מרא ווערד נור געלערנט אַביסעל כדי יוצא צו זיין דעם רב׳ס קאפריז און אביסעל כדי רבי יוסיל דער גמרא־מלמד, אַ גרויסער בטלן, זאָל האָבען אַ מעמד — לאָמיר רעכנען אז אלע וועלען וויסען ווי מע מאַכט א ברכה אויף ברויט, ווי אויף פלייש און ווי אויף אוגערקע; זיי וועלען וויסען ווי מע לייענט „קריאת־שמע“ און נאָך פיעל אַנדערע דינים, גאַנץ פיין... אָבער וויסענדיג די ברכה אויף ברויט וועלען זיי שוין זיין פערזאָרגט מיט ברויט אויך; וויסענדיג ווי צו לייענען קריאת־שמע וועלען זיי שוין האָבען וואו צו שלאָפען אויך? אַז זיי וועלען זיך צערייסען שרייענדיג פינף אדער זעכס יאָהר כסדר, וועלען זיי שוין מעהר ניט ליידען קיין הונגער, דחקות, מעהר ניט האָבען קיין געלע און גרינע פנימ׳ער? אַז זיי וועלען אם־ירצה־השם זיין כשרה יודען וועלען זיי האָטש שטיקליך מענשען אויך זיין?...

גאָט ווייסט, ברידער, גאָט ווייסט!

אביוניוועקער און קאַבצאַנסקער, און אַלע אַנדערע יודישע תלמוד־תורה׳ס זענען אומשטאַנד נור אויסצולערנען „ברכה“ זאָגען גאַנצע טעג, איינחזר׳ן דאָס גאַנצע צעטיל פון מצות, קורץ, זיי זענען אומשטאַנד בעקאַנט צו מאַכען די אָרימע קינדער מיט דער תלמוד־תורה, אבער קוים טרעטען זיי אריבער דעם שוועל פון תלמוד־תורה, זיי מאַכען נור איין שריט אין דער וועלט אַריין, איז זיי אַלעס פרעמד, אַלעס אונבעקאַנט, אָט פונקט ווי זיי וואָלטען אַראָבגעקומען אהער פון יענער וועלט... אפילו מאַכען פאַר רעכטע יודען זענען נישט אומשטאַנד די תלמוד־תורה־רביים, ווער שמועסט מענשען ערציהען, געוויס ניט, וואָס הייסט מענשען ווייסען די רביים אַליין אויך ניט.

והראיה, אָט אַזוי ווי ס׳זיטצען דאָ איצט די קליינינטשקע און דערוואַכסענע קינדער, זענען אַמאָל אויך זייערע טאַטעס אויף די זעלבע ביינק געזעסען, דאָס זעלבע יודישקייט געלערנט, און האָבען אויך געשריען מיט קולי־קולות כמה וכמה יאָהר, און וואָס האָבען זיי זיך אויסגעלערנט? וואו זענען זיי איצט?

איהר זעהט אַלע אונזערע קאַליקעס בעלי־מלאכות, גאַס־מענשען און הייזערניקעס און טורמעניקעס און סתם קבצנים טויגע־ניכטסען, דאָס זענען זיי, די אַלטע תלמידים פון אביוניוועקער אַלטער תלמוד־תורה, פול מיט זיי „ברוך־השם“ אומעדום, אי די גאַס אי דער מאַרק און אַמאָל אויך די טורמע... און אַז זיי וועלען פון מאַרק אַראָב, וועלען זייערע קינדער, איצטיגע תלמוד־תורה׳ניקעס ארויף אויף דעם זעלבען מאַרק, פערנעהמען, ירש׳ענען זייערע טאַטעס פלאַטץ...

אומגליקליכע קינדער! אונשולדיגע כפרות פאַר קהל׳ישע עברות!״

אַוודאי פאַר קהל׳ישע עברות! די טאַטעס האָריוען, מייס־טענטהיילס, מיט בלוטיגען שוויים, און פערדינען ניט ביי קהל אויף אַ מאָל זאַט אָבצועסין אפילו; קהל טהוט זיי נאָך דעם אַ טובה און נעהמט אויף זיך זייערע קינדער צו ערציהען, און ערציהט זיי אַזוי, אַז זיי זאָלען אויך דאַרפען האָריוען און גאָר נישט האָבען און זייערע קינדער זאָל ווידער דאָס גוטע קהל דאַרפען ערציהען אויף זיין חשבון... און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער, ביז משיח וועט קומען...

און צו וואָס, דאַכט זיך, דאַרף קהל אַזוי פיעל חשבונות? צי וואָלט דען ניט גלייכער געווען מע זאָל דעם טאַטען אָרדענטליך בעהאַנדלען און ער זאָל אַליין קענען זיינע קינדער ערציהען? צו וואָלט, ווידער טאַקי, ניט גלייכער געווען, אַז אָט די נפשות, וועלכע געפינען זיך איצט אין תלמוד־תורה זאָלען וויינינער שרייען און מעהרער טהוען... מעהרער זיך לערנען ברויט צו פערדינען, כדי זיי זאָלען שוין מעהר ניט דאַרפען אָנקומען צו קהל?

איך מיין נאָך מעהרער, איך מיין אז קהל וואָלט ערצויגען די אָרימע תלמוד־תורה׳ניקעס פאַר מענשען, וואָלט מען פערשפּאָרט אויס־געבען אזוי פיעל אויף „לחם־עניים“, אויף „בקור־חולים“, אויף „מלבוש־ערומים“, אויף „מעות־חטים“ און נאָך אויף פיעל אַנדערע צדקה־זאַכען...

פאַר וואָס טאַקי פערשטעהען ניט אונזערע קהל־פיהרער אַזאַ גוטען געשעפט צו מאַכען?

און די אָרימע טאַטעס, אין גרונד, האָבען דאָך דאָס רעכט צו פאָדערען בעססערע ערציהונג פאַר זייערע קינדער; אלע הוצאות נעמט מען פון קאָראָבקע, פון געלד וואָס קלייבט זיך צוזאַמען פון אָרימע יודישע בלוט און פלייש, פון אָרימען יודישען מאַרך, און צום סוף, וואָס טהוען די אביוניוועקער קהל־פיהרער מיט׳ן בלוטיגען קאָראָבקע־געלד? מיר וועלען שוין ניט ריידען וועגען יענע סומעס געלד וועלכע ווערען פראָסט אויסגעבראַכט אויף זאַכען גאַנץ איבריגע פאַר׳ן פאָלק, אָדער וועגען יענע סומעס וואָס לאָזען זיך אראָב טיעף אין געוויסע קעשענעס און פערבלייבען שוין דאָרט... נאָר וואָס טהוט מען שוין טאַקי אפילו מיט׳ן געלד וואָס מע ברייננגט אוים אויף תלמוד־תורה? וועלכע מלמדים דינגט מען, וואָס פאַר לעהרער נעהמט מען, וואָסערע משגיחים מאַכט מען?...

* * *

צייט פון די לעצטע גזרות אָן, לערנט מען אין אֶביוניוועקער תלמוד־תורה אַ פאָר שעה אין טאָג רוסיש אויך. אָבער ווער לערנט, און ווי לערנט מען?

מאיר העכט, איז דער ערשטער לעהרער אין תלמוד־תורה, און דער משגיה אויך.

אין שטאָדט איז ער אפילו דער לעצטער לעהרער אויך ניט; אין שטאָדט ווען ער וואָלט צו־געצאָהלט א בעל־הבית ער זאָל איהם ערלויבען לערנען מיט זיינע קינדער, וואָלט ער נישט געוואָלט הערען, און אפשר אַראָבגעוואָרפען איהם פון אַלע טרעפ; אין שטאָדט ווייסען

אַלע אַז מאיר העכט איז אַ גרויסער גראָבער יונג, ער פֿערשטעהט ניט קיין וואָרט רוסיש, און ניט קיין וואָרט יודיש: אין שטאָדט ווייסט מען אַז צייט מע האָט איהם אַרויסגעטריבען אַמאָל בחור־ווייז פֿון ווילנא'ר רבינער־שול האָט ער קיין ביכעל אין האַנד ניט גענומען: אין שטאָדט ווייסט מען, אַז ער פֿערשטעהט ניט פֿון דאַנען אַהין, אַז ער האָט קיין שכל ניט, און האָט קיין לשון ניט, און נאָך אַלע זאַכען איז ער דער ע ר ש ט ע ר ערציהער פֿאַן אַ גאַנצען ד ו ר אביוניוזקער אָרימע קינדער!... ווי קומט עס?

גאַנץ איינפֿאַך. ער איז, פֿערשטעהט איהר, רבי שמערל דעם גביר'ס אַ לייבליכער קרוב!...

— לכן?

לכן געהט טאַקי גאַנץ שטאָדט אַריין אין רבי שמערל'ס לאַגע. וואָס זאָל רבי שמערל טאַקי טהון נעביך מיט זיין קרוב? אַ „מיוחס" איז ער, אַ שלימזל'ניק אויך, אַ הל אויף רבי שמערל'ן איז ער אויך, נו, מ ו ז ער דאָך זעהן, רבי שמערל, אַז זיין קרוב זאָל האָבען פּרנסה: מ ו ז ער דאָך, רבי שמערל, געפֿונען ביי קהל פֿאַר איהם אַ שטיקעל היונה, ער מ ו ז דאָך זעהן ער זאָל האָבען פֿון וואַנען צו לעבען, ווי דען? זאָל אפשר רבי שמערל איהם צאָהלען שכירות פֿון קעשינע? אָט האָט רבי יעקל ז י י ן שלימזל'ניק, ז י י ן קרוב, געמאַכט פֿאַר אַ משגיח אין אביוניוזקער „בקור־חולים"; רבי אשר האָט ז י י ן שלימזל'ניק, ז י י ן קרוב, געמאַכט פֿאַר אַ משגיח אין „באַנאָדיעלניא", און רבי שמערל דאַרף מאַכען ז י י ן קרוב, ז י י ן שלימזל'ניק פֿאַר אַ משגיח אין תלמוד־תורה...

אָפּט האָב איך דערנאָך געהערט אין אביוניוזקע שמועסענדיג וועגען מאיר העכט'ס לעהרעריי אין תלמוד־תורה, מיט די ווערטער:

— פֿאַר וואָס טאַקי ניט רבי מאיר, פֿאַר וואָס טאַקי ניט רבי שמערל'ס קרוב? וואָס איז, וואָס ד אַ ר פֿ ע ן דאָס קענען די אביוניוזקער שלעפּערישע קינדער? אַ קליינינגקייט, מע דאַרף זיי לערנען העברעאיש, רוסיש! אַז ד י חברה קען עפּיס, קומט דערפֿון קיין גוטס ניט אַרויס. פֿערשטעהען זיי העברעאיש לאָזען זיי זיך גאָר אַריין אין די טרפה־ביכליך; פֿערשטעהען זיי רוסיש לאָזען זיי זיך אַריין אין דאַנאָסען־שרייבען...

— און ווידער קען מען זאָגען — האָפּט אונטער נאָך איינער — איז טאַקי רבי מאיר אַ גאַנץ שטילער מענש, ער נעהמט שכירות אַזוי פּיעל, און גיט אַרויס אַ „פּאָדפּיסקע" אַז ער האָט בעקומען צוויי מאָל אַזויפּיעל... פֿאַר קהל האָט דאָס אַ רעכנונג... ס'איז דאָ גענוג לעכער אויף קאַראַבקע־געלד.

— גאַנץ איינפֿאַך — זאָגט נאָך אַ דריטער — די שלעפּערס מוז מען געבען אויף אַ לעהרער פֿאַר זייערע שלעפּערליך, רבי מאיר'ן מוז געבען צום לעבען פֿון שטאָדט, טאָ צו וואָס דאַרף מען מאַכען צווייענדיגע הוצאות, זאָל רבי מ א י ר לערנען מיט זיי... אי דער וואָלף זאַט אי די ציעג גאַנץ...

איהר זייט גערעכט, אביוניוזקער רעדעל־פֿיהרער, אָבער אייער משפּט איז ניט גערעכט: דער וואָלף, איז געוויס זאַט, אָבער די ציעגען... די ציעגען זענען קאַליקעס, קראַנקע, דערשלאָגענע, אָהן קעפּ אָהן פּיס, אָהן וואָהל, אָהן לייב אָהן לעבען!... הייסט דאָס ביי אייך ג אַ נ צ'ן?

די זון איז אַראָב נידריגער, קאַלטע שטראַלען פֿון מערב־זייט האָבען אומגעטאַנצט אויף די טישען, ביינק, און אויף אַנדערע קינדישע געזיכטער. שפּעטער זענען די לעצטע שטראַלען אויך פֿערשוואונדען, די קינדער זענען אַרויס אויפ'ן גאַס. מיט אַ געפּילדער האָבען זיי זיך צעשאָטען אין פֿערשידענע ווינקעליך... אַנדערע זענען אַוועק אַהיים, אין די קברים, הורבות וואו די עלטערן וואָהנען; אַנדערע גלייך אויפ'ן מאַרק, ס'איז דאָך שוין באַלד רעכט פֿינסטער, אפשר וועט מען עפּיס קענען אַ האַפּ טהון פֿון אַ וואָגען... אַנדערע געהען שטיל און האָבען אין האַרצען משונה הנאה פֿון מאָרגענדיגען טאָג: מאָרגען איז ראש־חדש, וועלען זיי געהן מיט די מאַמעס אין די הייזער, אי דעם רבין וועלען זיי אין די אויגען ניט זעהן, אי אַ פּאָר קאָפּיקעס וועלען זיי האַפּען... און וועלען דערצו זאַט אָפּעסען אויך...

הונגעריגע, אונגליקליכע נפשות!

אביוניוזקע, 15 פֿעווראַל. ש. ראָזענפֿעלד.

ירחמיאל'קע.

אדער

יודישע מחות מיט יודישע תכליתים.

V.

— מיין מאַמע דערצעהלט שטענדיג ווען עס קומט צו רייד — האָט ירחמיאל'קע צו מיר געזאָגט נאָכדעם אַז איך האָב געענדיגט צו בעטראַכטען די בילדער און האָב זיי איהם צוריק אָפּגעגעבען — אַז גאָר פֿון אָנהוב איז געווען דעם טאַטענס פּלאַן אויסצוליעפֿען פֿון לעהם די ביידע בילדער פּונקט ווי זיי שטעהען דאָ אויפ'ן פּאַפּיער, און ער האָט זיך אויף דעם אָפּגעמאַטערט אַ שיינע ביסעל יאָהרען. זיין מאַטערניש איז אָבער געווען אומזיסט און צום סוף איז עס איהם אַרויסגעקומען פֿון גיפּס נור משה שטעהענדיג נעבען דעם ברענענדען סנה און בלק מיט בלעמ'ן אויף דעם באַרג פּעור. די ערשטע צייט איז אונזער גאַנץ שטעדטיל פֿון קליין ביז גרויס געלאָפֿען צו אונז אויף חדושים אָנצוקוקען די בילדער, און דער גויעשער פֿעלדשער וואָס ביי אונז האָט ניט אויפֿגעהערט צו טענה'ן מיט דעם טאַטען אַז ער זאָל זיי אַוועקשיקען ערגעץ־וואו גאַנץ ווייט, אין אַ שטאָדט וואָס מען רופֿט איהר פּאַריז, און מען וועט איהם דערפֿאַר אָפּשיטען מיט געלט. מיין טאַטע, דערצעהלט די מאַמע, פּלעגט כמעט אַלע טאָג געהן אויף דער פּאָסט מישב צו זיין זיך דאָרטען אויף וואָס פֿאַר אַ אופן ער זאָל זיי אַוועקשיקען זיי זאָלען זיך נאָך חלילה אין וועג ניט צוברעכען, און אַז עס האָט שוין געהאַלטען גאַנץ נאָהענט דערביי איז בעשערט געווען פֿון גאָט אַז עס זאָל זיך מיט אַמאָל אַנדרעהען יאַנקוטשקע מיט זיין שטיינערען האַרץ און זאָל די בילדער מיט געוואַלט צונעהמען, און ווי לייט זאָגען האָט ער זיי באַלד מיד־ליד פֿערקויפֿט אַ פּריץ פֿאַר אַ שטיק מיט געלט.

— וואָס האָסטו עפּיס דאָרטען ווייטער פֿאַר כתבים? — האָב איך איהם געפֿרעגט, זעהענדיג אַז ער האָט אַרויסגענומען פֿון זיין פּעקיל נאָך אַ פּאַפּיער'ל און קוקט דאָ אַהין און דאָ אויף מיר, ווי ער וואָלט פֿערלאַנגט אַז איך זאָל איהם בעטען ער זאָל מיר עס ווייזען.

— דאָס זענען מ י י נ ע א י י ג ע נ ע אַמאָליגע נאַרישקייטען — האָט ער מיר געענטפֿערט מיט אַ שמייכעל — אַמאָל פּלעג איך אויך האָבען אַ גרויסען השק צום מאָהלען. היינט אָבער האַלט איך שוין דערפֿון ניט.

רעדענדיג האָט ער מיר דערלאַנגט צוויי ריסונקעס, און ביידע זענען געווען קאַריקאַטורען פֿון זיין הדר'שן לעבען. די ערשטע מאָהלט אָפּ אַזאַ מין סצענע: אַ יונגעל ליעגט אויף אַ בענקעל אין אַ געוויסער פּאָזע, דער רבי מיט זיינע וועלפֿישע אויגען שטעהט אין זיין פֿערשמאָלצענער יאַרמעלקע און איז זיך שטאַרק עוסק אין אָפּבינדען זיין רימענעם פּאַסיק פֿון זיינע לייווענטענע תהתונים, און אַלע תלמידים שטעלען איהם אַרויס בעת־מעשה פֿון הינטען פֿייגען און ווייזען איהם אַ צונג. די צווייטע קאַריקאַטורע האָט פֿאָרגעשטעלט ווי די אַלטע רעביצין יאָגט זיך נאָך דעם רבי'ן מיט אַ קאָטשערע אין דער האַנד און לויפֿענדיג גליטשט זיך ביי איהר אַראָפּ דער געלער פּאַריק פֿון קאָפּ און עס קוקען אַרויס איהרע שניי־ווייסע האָר.

ווי קליינליך, ווי אונבעדייטענד די בילדער זענען געווען, איז אָבער גאַנץ לייכט געווען צו געפֿינען אין זיי די סימנים פֿון אַ גאַנץ היבשער פֿעהיגקייט צו דער מאָהלעריי־קונסט, און צו פֿערשטעהן, אַז דאָס איז ירחמיאל'קען געבליבען בירושה פֿון זיין אונגליקליכען פֿאָטער.

— פֿאַר וואָס האָסטו דאָס היינט געוואָרפֿען אַ אום־חן אויף דעם מאָהלען? — האָב איך איהם געפֿרעגט.

— ניט קיין אום־חן האָב איך אויף דעם מאָהלען געוואָרפען— איז געווען זיין תשובה — אדרבה איך ליעב דאָס נאָך איצט גאַנץ שטאַרק פון האַרצען, איך קען אייך אַמאָל געבין א בילד אָדער אַ גיפּס־פיגור אָפּשטעהן עטליכע שעה, און האָבען דערפון דעם גרעסטען תענוג. נאָר איך אליין וויל שוין מעהר ניט מאָהלען, דערפאַר וואָס איך האָב פשוט מורא...

— וואָס האָסטו מורא?

— איך האָב מורא אַז איך זאָל אויך ניט משוגע ווערען, ווי דער טאַטע מיינער. און ניט איך אַליין האָב מורא דערפאַר, נאָר אַלע זאָגען דאָס די צייט וואָס איך פלעג מאָהלען, פלעג איך ניט עסען און ניט טרינקען, און ארומגעהן אַ צודולטער, אַ צומישטער ווי אין עולם־התהו... אגב האָב איך מיך ארומגעזעהען אַז מיין תלמוד־תורה־רבי איז טאַקי גאַנץ גערעכט זאָגענדיג, אַז מען פערברייגגט נור דערמיט די צייט אין הבלים און קומען קומט דערפון גאָרנישט אַרויס. אָט אַז מען איז רייך, קען מען זיך נאָך נעהמען צייט און עוסק'ן מיט מאַהלעריי אביסעל.

— פון וואָס לעבט איצט דיין מוטער? — האָב איך איהם אין א ווײַלע ארום געפרעגט.

— באַלד ווי דעם טאַטען האָט דאָס אונגליק געטראָפען — האָט ער מיר געענטפערט — איז אונז געווען זעהר שלעכט. מיר האָבען פשוט ניט געהאַט מיט וואָס א טאָג איבערצוקומען. נאָר היינט, דאַנקען גאָט, איז אונז אַביסעל בעסער. די מאַמע מיינע איז געוואָרען אַ זאָגערקע אויפ'ן בית־עלמין און א שמש'טע אין דער שניידער־שול, און פאַר מיין אַוועקפאָהר האָט זי זיך גערוכט צובעקומען נאָך אַ דריטע שטעלע אין בית־הטבילה.

דעם יונגעל'ס ביטערע לאַגע האָט מיר אָנגעריהרט טיעף אין האַרצען, און מיר האָט זיך זעהר געוואָלט העלפען איהם. אָבער דאָס וואָס איך האָב געקענט טוהן פון זיין טובה וועגען, איז בעשטאַנען נור אָנצווייזען איהם דייטליך דעם קירצעסטען וועג קיין סקימין. איך האָב איהם אָנגעצייכענט אויף א שטיקל פאַפיער די עטליכע ערטער וואו ער וועט זיך דאַרפען איבערזעטצען אין אַנדערע פאָיעזדען, און דערנאָך האָב איך גענומען צו זיך נאָך א יונגען־מאַן און בין מיט איהם אַרומגעגאַנגען איבער אַלע וואַגאָנען און מיר האָבען פאַר איהם אויפגעקליעבען אַ סומע געלד, וועלכע איז איהם גענוג געווען אויף אַ בילעט קיין סקימין און נאָך א פאָר רובל האָט ביי איהם געדאַרפט נאָך בלייבען קומענדיג אויפ'ן אָרט.

דאָס יונגעל האָט ניט געפונען קיין ווערטער מיט וואָס אָפּצודאַנקען מיר און האָט זיך פאַר גרויס פרייד פאַנאַנדער־געוויינט...

נאָך צוויי סטאַציעס בין איך נאָך מיטגעפאָהרען מיט'ן יונגעל, אָבער איך האָב שוין מעהר מיט איהם ניט גערעדט. עס האָט מיר וועה געטהון דאָס האַרץ קוקענדיק אויף איהם, און בערעכענענדיג זיך וויפיעל נאָך אַזעלכע יודישע טאַלאַנטען ווערען ווי מיט א האַק אָפּגעהאַקט אין זייער רעכטען בליהען און געהען צו גרונד. איך האָב גענומען זוכען סבות דערצו און בין געבליבען שטעהען ביי דעם געדאַנקען, אַז די הויפּט־סבה דערפון איז נור אונזערע ספּעציעל־יודישע משונה'דיג שרעקליכע אָרומקייט, און מיט די טרויעריגע געדאַנקען האָב איך אָנגעהויבען צו דרימלען.

אַז איך האָב מיך אַויפגעכאַפּט פון מיין דרימעל האָב איך דערזעהן ווי ירחמיאל'קע האָט זיך פעררוקט אין אַ ווינקעל אַנטקעגען איינעם פון די וואַגאָן־לאַנטערנעס און מאָהלט עפּיס מיט א בליי־פעדער אויף אַ שטיקעל פאַפיער.

— וואָס מאָהלסט־דו דאָס? — האָב איך איהם געפרעגט.

— אָט נעהמט און זעהט! — האָט ער מיר געענטפערט און האָט דערביי צוגעשמייכעלט.

דאָס האָט ער מיך אָפּגעריסעוועט ווי איך זיט'ץ אויף דער באַנק אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ אויף דער ברוסט און דרימעל.

און די אַרבייט איז געווען גראָסאַרטיג.

— נעהמט אייך דאָס פון מיר פאַר אַ זכרון! — האָט ער געזאָגט.

און איך האָב דאָס ביי איהם גענומען.

מיין נסיעה האָט זיך געענדיגט און איך האָב געדאַרפט אַראָפּגעהן. שיידענדיג זיך מיט'ן יונגעל האָב איך געזאגט צו איהם:

— פון דעסטוועגען, ירחמיאל'קע, וואָלט איך דיר געגעבען א עצה אַז דו זאָלסט דיינע ריסונקעס אינגאַנצען ניט אַוועקוואַרפען. אַ קשיא אויף א מעשה?! סקימין איז אַ גרויסע שטאָדט מיט פיעל העכסט געבילדעטע מענשען. מיט דער צייט וועלען זיי אפשר אומקוקען זיך אויף דיר און ברייגגען צו אַ שיינעם תכלית.

ירחמיאל'קע האָט געשוויגען און האָט זיך פערטראַכט. טרעהרען האָבען זיך געשטעלט אין זיינע אויגען.

מיט אַ בעקלעמטעס הערץ בין איך אַרויס פון וואַגאָן און אריין אין וואַגזאַל. דער זייגער איז שוין געווען דריי נאָך האַלבע נאַכט. דער דרויסענדיקער וועטער איז געווען ריכטיג צוגעפּאַסט צו מיין לוינע: דער הימעל איז געווען שוואַרץ ווי פעך און א שטאַרקער ווינט האָט אומגעדרעהט רעגען מיט גרויסע שטיקער שניי צוזאַמען. דאָס איז געווען דער ערשטער שניי.

VI.

דריי יאָהר זענען אַריבער נאָך דעם צופאַל.

דעם פאָריגען חול־המועד סוכות האָט זיך מיר געמאַכט זיין אין סקימין. דורכגעהענדיג איינמאל פערביי דעם שולהויף, האָב איך געזעהען עטליכע בהורים'ליך שטעהען און פערקויפען פאָהנען אויף שמחת תורה. אביסעל אָפּגערוקט פון דער חברה אין א ווינקעל, נעבין אריינגאַנג אין דער גרויסער שול, איז געשטאַנען ארומגערינגלט פון אַ גאַנצער קאָמאַנדע הדר־יונגליך אַ בחור'ל מיט פאָהנען, וועלכע זענען מיר זעהר אויפפאַלענד געווארען פון דערווייטען דורך זייער גרויס. צוגעהענדיג אביסעל נעהענטער האָב איך געזעהען אז דאס זענען ניט קיין געוועהנליכע פאָהנען פערשמיערטע, מיט משונה'דיגע געמעלעכצען אָהן הענד און אָהן פיס, מיט ווילדע ברואים, מיט מיני חיות און עופות, וועלכע זענען ניט צו זעהען און ניט צו הערען אין דער גאַנצער וועלט,— נאר גאר א נייער סאָרט פאָהנען פון וואונדערשענע ארבייט. כמעט ווי אויף יעדער פאהן איז געווען א אנדער בילד פון די נייע יודישע קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל. אֵיין פאָהן, למשל, האָט פאָרגעשטעלט די קאָלאניע „ראשון־לציון” אין דער צייט וואָס מען פיהרט בעלאַדען אויף וועגען די וויינטרויבען צום קעלער, מען זעהט ווי די בעלי־בתים, היבשע ארבייטער מיט פערברענטע געזיכטער, טהוען זייער מלאכה מיט גרויס ענערגיע, מיט שמחה. אויף אַ צווייטער פאהן אי אויפגעמאָהלט די עקרונ'ער קאלאניסטען מיט זייערע ווייבער און טעכטער, שניידענדיג תבואה אויפ'ן פעלד.

די דריטע פאָהן פיהרט אונז אין אַ שולע פון אַ קאָלאָניע. מיר זעהען אַ גרויסען, פיערקאנטיגען, ליכטיגען צימער מיט פענסטער צו אַ גערטנער און וויינגאָרטען, מיט עטליכע ציילען בענק בעזעטצט פון יונגע קאָלאָניסטען־קינדער, וואָס הערען זיך אויפמערקזאַם צו ווי דער לעהרער ערקלערט זיי די לעקציאָן. מען קען לעזען אויף זייערע פרעהליכע, ליכטיגע פנים'ליך און אויף זייערע פרייע בליקען, אַז זיי פיהלען זיך אין א א י י ג ע נ ע ר שולע ניט אין שכנות. עס ווילט זיך גלויבען, אז די קליינע ריידען אין יענע מינוטען צווישען זיך נאָר ריינע העברעאיש, עס ווילט זיך אויך גלויבען, אז זיי ווייסען בעת־מעשה גאַנץ גוט וואָס זייערע ברידער די גלות־יודען ערווארטען פון זיי, און סטאַרען זיך דאָס אלץ צו ערפילען... און אזוי זענען בעשטאנען אויך די איבריגע פאָהנען פון אַזעלכע סאָרטען בילדער, גענומען דורכאויס פון אונזער היינטיגער, גרויסער בעוועגונג, און אלץ אין לעבעדיגע פארבען, ווי די מעשה איז במציאות. עס איז געווען צו זעהען אז די בילדער זענען ניט געמאכט געווארען גלאט אין דער וועלט אריין, מעכאַניש, ווי איינער, למשל, מאכט א שילד צו אַ קראַם, נאר מיט גרויס ליעבע, מען האָט געקענט זעהען אז דער מאהלער לעבט אין זיינע בילדער און איז ווי אויפגעוואקסען מיט זיי צוזאמען.

זעהר אַ גרויסען איינדרוק האט אויף מיר געמאכט איין פאָהן, אויף וועלכער עס איז געווען פאָרגעשטעלט אַ חובבי־ציונ'דיגע אסיפה

אין א „מנין" פון חובבי־ציון. ארום אַ גרויסען טיש הינטער דער בימה זיטצען מענשען פון אלערליי קלאַסען. אויבענאָן זיטצט א אלטער מאַן מיט א פאטריארכאלישען געזיכט אין אַ פיינעם שטריימל, דאָס איז קענטיג דער רב פון שטאָדט; נעבן איהם זיצט נאָך א מענש פון דעמזעלבען סאָרט מיט א סאמעטענע יארמעלקע אויפ'ן קאָפּ, — דאָס מוז זיין א מורה־הוראה אדער אַ דַין; נאָך איהם אַ צוויי דריי מגולחים מיט זעהר אינטעליגענטע געזיכטער, דאָס זענען געוויס דאָקטורים אָדער יוריסטען; נאכהער עטליכע סטודענטען און גלאט שענע יודען מיוחסים מיט גרויסע בערד. הינטער זיי שטעהען נאָך אויף די פיס עטליכע ווענט מיט מענשען פון המון־עם, ארויפגעלעגט איינע אויף די אנדערע מיט אויסגעשטרעקטע אויערן און מיט אויגען געקעהרט צו א ראזירטען יונגען־מאן אין ברילען, וועלכער שטעהט אינמיטען צווישען די וואָס זיטצען ביים טיש און לייענט פאָר פון א פאַפּיער עפּיס אַ וויכטיגע ידיעה... א אונגעהייער גרויסען רייט'ן צו דעם בילד גיעבען נאָך צו די פיער גדולי־ישראל, די טאַטעס פון חבת־ציון, וואָס זייערע בילדער מיט זייערע אונטער־שריפטען זענען צו זעהען אין די פיער ווינקלען פון פאָהן. אין די צוויי אויבערסטע ווינקליך שטעהען איינער געגען דעם אנדערען די צוויי גרויסע גאונים און צדיקים: דער וואָלאָזשינער ראש־הישיבה רבי נפתלי צבי יהודה בערלין און רבי שמואל מאָהליוואָער, און פון אונטען שטעהען די צוויי בעריהמטע העברעאישע שרייבער, פון איין זייט רבי דוד גאָרדאן דער בעל „המגיד" און פון דער אנדערער זייט פרץ בן משה סמאָלענסקין דער בעל „השחר". איבער זיי איינגעפלאָכטען אין זעהר א שענינקער פאַנטאַסטישער וויניעטקעלע שטעהען ווי געדרוקט די ווערטער: „והיו עיניך רואות את מורך" מיט דער איבערזעטצונג „דיינע אויגען זאָלען אלע מאל קוקען אויף דיינע לעהרער"... ווי עס ווייזט אויס, האָט דער מחבר פון דער בילד בדעה געהאט אייפמערקזאם צו מאַכען דערמיט דעם עולם, אז ווען ניט אונזערע דאָזיגע פיער פאָלקס־לעהרער, וואָלטען מיר קיינמאָל ביי אונז אזא מין אסיפה מיט אזא מין אחדות ניט געקענט זעהען...

— וועמעס ארבייט איז דאס? — האָב איך געפרעגט דעם בחור'ל, ניט אראָפּנעהמענדיג מיינע אויגען פון די פאָהנען.

— העלפט איז מיינע ארבייט און העלפט מיינעם א יונגערן ברודערס — האָט ער מיר געענטפערט און האָט אָנגעהויבען פאנאנדער צו טרייבען די יונגליך וואָס האָבען זיך ארום איהם געשפארט.

— געהט אייך אָבער אהיים! —האָט ער געשריען מיט כעס— וואס דארפט איהר דאָ? עס קען דאָך צו מיר איבער אייך קיין רעכטער מענש ניט צוגעהן.

די שטימע איז מיר עפּיס אויסגעקומען ווי בעקאנט. איך האָב זיך גוט איינגעקוקט אין דעם בחור'ל און בין באלד נבהל ומשתומם געוואָרען.

דאס איז געווען — י ר ח מ י א ל ' ק ע!...

— דו דערקענסט מיך? — האָב איך איהם געפרעגט.

— איך — אייך? — האָט ער געזאָגט בעטראכטענדיג מיך פון דעם קאָפּ ביז פיס — יע, איך קען אייך. פאַר דריי יאָהרען נאָך סכות האָב איך זיך געטראָפען מיט אייך אויפ'ן באהן פאָהרענדיג אין סקימין.

— ווי קומסטו, ירחמיאל'קע, צו דעם געשעפט? — האָב איך איהם ווייטער געפרעגט — דו ביסט דאָך, ווי מיר דאכט, אַהער געפאָהרען אין אַ ישיבה לערנען תורה?

— אלץ איבער אייך. נאָר א י ה ר זייט אין דעם שולדיג.

— איך? ווי אזוי?

— איהר האָט מיר דעמאָלט צוגערעדט, אויב איהר געדענקט, ניט אַוועקצוואַרפען מיין מאָהלען און איך האָב אייך געהערט, אָט בין איך דעראיבער היינט געקומען צו דעם קלאָגעדיגען עסק. נאָר ניט איהר אליין זייט אין דעם שולדיג; אַביסעל איך אויך.

איך האָב אויף איהם געקוקט גאנץ ערשטוינט.

— ניט אויף איין פוס — האָט ער צו מיר געזאָגט — און ניט דאָ אויפ'ן גאס קען איך אייך אויסדערצעהלען אלץ וואָס עס האָט זיך מיט מיר פאַסירט אין די לעצטע דריי יאָהר. ווען איהר ווילט זאָגט מיר ווען און וואו איך קען אייך געפונען וועל איך אייך אלץ דערצעהלען.

איך האָב איהם געזאָגט מיין וואָהנונג און האָב איהם געבעטען קומען צו מיר זייגער זיעבען אין אָווענט.

אין דער בעשטימטער צייט איז געקומען צו מיר ירחמיאל'קע און האָט געבראכט מיט זיך זיין יונגערען ברודער.

ירחמיאל'קע איז פון יענער צייט אָן אביסעל אונטערגעוואקסען, דערפאַר איז איהם אבער אין דער גרעב כמעט ווי גאָרנישט צוגעקומען. ער איז נאָך אלץ געווען דאַר ווי א סקעליעט, פערהשכט, פערקימערט. נאָר אַרום זיינע טיעפע גלענצענדע שווארצע אויגען האָט זיך אָנגעהובען צו בילדען ווי א מין שלייער, און אויף זיין ברייטען שטערען האָבען זיך באוויזען אַ צוויי דריי קליינינקע קנייטשעליך.

ער האָט, אַ פנים, פיעל איבערגעטראָגען אין די לעצטע דריי יאָהר, ער ליידעט נאָך, קענטיג, פיעל ביז היינטיגען טאָג.

דער ברודער זיינער האָט אויסגעקוקט פונקט ווי ער בעת איך האָב איהם צו ערשטען מאָל בעגעגענט אין וואגאָן. אויך אָפּגעצעהרט, נור הויט מיט ביינער, אויך טוידט־בלאס און פערוועלקט...

איך האָב געהייסען שטעלען דעם סאַמאָוואר און האָב מיינע געסט מכבד געווען מיט טהעע. ירחמיאל'קע האָט זיך אביסעל דערוואַרעמט, דערהיטצט, זיין פנים האָט בעקומען א שטיקעלע פאַרב, זיינע שווארצע אויגען האָבען זיך פאַנאַנדער געפלאַקערט, און נאָך איידער איך האָב איהם דערמאָהנט, האט ער זיך אָפּגערופען: נו, איצט וועל איך אייך דערצעהלען ווי אַזוי איך בין פון אַ קלויזניק געוואָרען אַ פאָהן־מאכער, ווי אַזו איך קום צו דעם סאָרט פאָהנען און וואָס עס טוהט זיך מיט מיר היינטיגען טאָג.

איהם האָט, ווי עס ווייזט אויס, פאַר דער גאנצער צייט וואָס ער איז אין סקימין פיעל אויפגעקאָכט, פיעל אויפגעזאָדען אויף זיין יונגעס האַרץ, און ער האָט זיך זעהר דערפרעהט אז דער צופאַל האָט איהם צוגעשיקט אַ מענשען פאַר וועמען אויסצוגיעסען זיך, אַ מענשען וואָס וועט איהם פערשטעהן און וועט איהם קענען מיטפיהלען.

(ענדע קומט).   ש. ל. ציטראָן.

די פאַמיליֶען־פּאַפּיערֶען.

אָדער

זכרונות פון דוד המלך'ס פאמיליע.

פון א. ש. פריעדבערג.

פאָרוואָרט.

פון דער געזעלשאפט „אחיאסף" האט דער פערפאסער בעקומען די אויפגאבע, צו איבערזעטצען אויף לשון־קודש דאס בעריהמטע דייטשע ווערק „געהיימניסע דער יודען" פון הערמאנן ר ע ק ע נ ד א ר ף. אבער ביי דער ארבייט האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס רוב ערצעהלונגען פון רעקענדארף זענען שוואך, איינינע שטימען ניט מיט דער יודישער היסטאריע, אייניגע האבען ניט דעם אמת'ן יודישען תאראקטער א. ז. וו. דעריבער האט די גאנצע ארבייט געמוזט אומגעענדערט ווערען. עס זענען נור א י י נ י ג ע ערצעהלונגען רעקענדארפ'ס אויפגענומען געווארען אין דעם ווערק (זיי ווערען בעצייכענט ביי'ם טיטעל מיט א שטערן), און דאס אויך נאך פאלקאמענער אומארבייטונג און פערשיעדענע צוגאבען, וועלכע האבען די ערצעלונגען א גאנץ אנדערע געשטאלט געגעבען. א ל ע א נ ד ע ר ע ע ר צ ע ה ל ו נ ג ע ן פ ו ן ד ע ם ו ו ע ר ק ז ע נ ע ן ד ו ר כ א ו י ס א ר י ג י נ ע ל ע, א י י ג ע נ ע פ ע ר פ א ס ו נ ג. איצט האב איך גענומען בעארבייטען די זעלבע ערצעהלונגען אויף פראסט יודיש פאר'ן פאלק.

דער פלאן פון דעם ווערק איז אזוי.

קיין נאציאן אויף דער וועלט האט ניט אזוי פיעל געליטען און פערשיעדענע צרות אויסגעשטאנען ווי אונזער יודיש פאלק. ווען עס איז נאך געווען אין זיין אייגענעם לאנד, אין ארץ־ישראל, איז עס אויך געוועזען „אחת למעלה ושבע למטה", דאס הייסט: איין מאל הויך און זיעבען מאל אין דער ניעדער, ובפרט אין דיביידע גליות: אין גלות־בבל דורך נבוכדנצר און אין גלות רומי, דעם לעצטען גלות דורך טיטוס, וואס פון דאמאלם אָן זענען די יודען צעזייעט און צעשפרייט אין אלע עקען וועלט. דער איינציגער טרייסט פאר אונז איז נור דער

וואס אלע פעלקער פון דער וועלט, קוים נור זענען זיי אראפ פון זייער שטאנד, דורך א שטארקערע אומה וואס האט זיך אויף זיי גובר געוועזען, זענען זיי ביסליכווייס גאנץ פערשלונגען געווארען דורך זייערע זיעגער און עס איז פון זיי קיין זכר נישט געבליעבען, דאס יודישע פאלק אבער, נאך אלע צרות און ליידען, האט פ א ר ט א קיום אויף דער וועלט: ביי אלע אונגליקליכע וואנדערונגען אין לאנגען גלות טראגט ער מיט זיך פעסט זיין תורה, זיין אמונה און רעם שטארקען בטחון, אז עס וועט קומען א סוף און ער וועט דערלעבען די גליקליכע צייט. וואס גאט האט פערשפראכען דורך די הייליגע נביאים, די משיח'ס צייט.

משית-צייט הייסט: ווען עס וועט קומען די ערלעזונג דורך איינעם וואס שטאמט פון מלכות בית דוד, איין לעצטער אייניקעל פון דוד-המלך עליו-השלום, דען אזוי האט גאט איהם צוגעזאגט: „ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם — כסאך יהיה נכון עד עולם" (שמואל ב' ט"ז): „דיין קעניגליכע דינאסטיע און דיין טראהן וועט פעסט בלייבען ביז אין דער עוויגקייט", — פון דעם נעהמט זיך דער פעסטער גלויבען, אז אין יעדעם דור ערהאלט זיך ערגיץ ביי אונז איינער אדער מעהרערע וואס שטאמען פון דוד-המלך'ס הויז. מיר ווייסען צב"ש, אז דער בעריהמטער יודישער מיניסטער אין שפאניען, דאן יצחק אברבנאל, האט געהאט זיין יחוס-בריעף ביז דוד המלך, דאסזעלבע ווייסען מיר אויך פון אנדערע פאמיליען (ווי אבן-דאוד, אבן-אלבליא, אבן עזרא, אויך די פאמיליע „נשיא" און נאך אנדערע). אט דארויף איז געגרינדעט דאס ווערק, וועלכעס איז א סעריע פון ערצעהלונגען אלס שריפטען פון דער קעניגליכע פאמיליע, וואס יעדער פון זיי האט איבערגעלאזען פאר זיין יורש צום אנדענקען אין אלעס וואס האט געטראפען אין זיין צייט. עס זענען דא אויפגענומען כמעט אלע וויכטיגע מאמענטען פון אונזער לאנגער היסטאריע, וועלכע איז גענוג רייך אין אינטערעסאנטע געשיכטען, געציערט מיט די טהייערסטע עראינערונגען פון אונזערע נאציאנאלע העלדען, וועלכע האבען די יודישע פאהן הויכגעטראגען איבער ימים פון צרות, דורך שטורמען אין פלאמען, און וואס זיי צו דאנק לעבט אונזער פאלק און וועט לעבען.

יעדעס ערצעהלונג איז א בעזונדער אינטערעסאנטער ראמאן, וואס בעשרייבט א וויכטיגע עפאכע אין אונזער פאלק'ס לעבען, און אלע צוזאמען איז א גאנץ ווערק וואס קען געבען דעם לעזער א ריכטיגען בעגריף פון אונזער גאנצער היסטאריע, אין אלע לענדער וועלכע אונזער פאלק האט דורכגעוואנדערט און אין אלע צייטען וועלכע ער האט דורכגעלעבט.

אלע פאקטען און כמעט אלע בעשרייבונגען, וואס קומען פאר אין די ערצעהלונגען, זענען ניט אויסגעקלערטע פאנטאזיען, נאר ריינע וואהרהייטען וואס זענען גענומען פון פיעל יודישע ספרים און פערשיעדענע היסטארישע ביכער.

ס'איז געוועזען אין חודש סיון פונ'ם יאהר 1843, ווען עבד־אל־קדר, דער ביי (פירשט) פון אלגיר האט שוין זיינע קרעפטע פערלוירען אין דער לאנגער מלחמה מיט די פראנצויזען, און איז געגאנגען נאך מאראקא צו בעטען זיין שכן, דעם סולטאן מוליי־עבד־אל־רחמן, ער זאל איהם העלפען אין דער „הייליגער קריעג" געגען די „גיאורען".

אלגיר און מאראקא זענען מדינות אין אפריקא וואס געהערען ביידע צו'ם לאנד בארבאריע ביי'ם מיטעללענדישען ים. די דארטיגע פעלקער הייסען אראבער און זענען מאהאמעדאנער (וואס גלויבען אין זייער נביא מהמד). דארט געפינען זיך אויך יודען, טהיילס איינגעבארענע פון גאנץ אלטע צייטען, און טהיילס וואס זענען אהין געקומען עטליכע יאהר נאך דעם שפאנישען שמד (1391) און נאך דעם פערטרייבונג פון די יודען אויס שפאניען (1492). די דארטיגע מאהאמעדאנער זענען זעהר פאנאטיש, זיי האסען שרעקליך אלע אנדערסגלייביגע. זיי רופען די קריסטען מיט דעם שאנד־נאמען „גיאורען" (שענדליכע אבערגלויביגע, הונדע) און די יודען מיט דעם שאנד־נאמען „טשיפוט" (יוד). „הייליגער קריעג" הייסט ביי זיי ווען זיי קומען אין א קריטישע לאגע, האלטענדיג מלחמה מיט קריסטען, נעמען זיי ארויס די פאהן פון זייער נביא, וואס אונטער איהר מוזען זיך שטעלען אלע מאהאמעדאנער וואס קענען נור טראגען כלי־זין. דאמאלס הייסט עס שון א מלחמה פאר זייער אמונה, און ווער עס פאלט אין דער מלחמה בעקומט גלייך עולם־הבא, ווייל ער איז געגאנגען אויף קדוש־השם.

די מצוה זיך אנצונעהמען פאר דער אמונה און די מורא טאמער וועלען די גיאורען אנפאלען אויף זיין לאנד אויך, האבען דעם מאראקאנישען סולטאן בעוואגען, ער זאל מיט זיין חיל געהען העלפען זיין שכן געגען דעם פיינד. עס איז שוין אזוי דער שטייגער ביי אלע מענשען, ווען עס ווערט ערגיץ נאהענט א שרפה, ווערען אלע בארמהערציג און לויפען דאס ברעננענדע הויז צו רעטען — זיי מיינען דערביי זייער אייגענע טובה, דען ווען דאס פייער וועט ווערען גרעסער, שטעהען זייערע אייגענע הייזער אויך אין סכנה.

עס איז דארט דאמאלס געוועזען א שווערע צייט, און די מלחמה האט זיך נאך שווערער געמאכט. די זון האט געברענט ווי פייער, די היטץ איז געוועזען ניט אויסצוהאלטען. דער הימעל האט קיין טהוי און רעגען געגעבען, אלע ברונען און קוועלען זענען אויסגעטריקענט געווארען, דערצו נאך זענען אנגעפאלען היישרעקען אויף די פעלדער, און פערצעהרט אלע תבואות. דאס פעראַרימטע פאלק פון לאנד האט אפגעלאזען די הענד, די הכנסות האבען אויפגעהערט, און די לאנדקאסע איז געבליבען ליידיג. ביי אזוי א צושטאנד ווי זאל דער סולטאן קענען צוזאמעננעהמען א גרויסען חיל און פערזארגען זיי מ'ט אלעס וואס נייטיג איז? דערצו איז נישט מעהר געבליבען ווי איין עצה, די אלטע סגולה וואס די סולטאנען פון מאראקא פלעגען זי בענוטצען אין יעדער ענגער צייט: צו בעלאגערן דעם יודישען קווארטאל, פערשליעסען פאר די יודען די טויערן, זיי זאלען דארט בלייבען ווי געפאנגען — ביז זיי וועלען צושטעלען די סומע געלד, וויפיעל דער סולטאן בעדארף.

די לאגע פון די מאראקאנישע יודען איז די שרעקליכסטע אין דער וועלט. אין די ערגסטע לענדער, וואו זיי האבען קיין גלייכע רעכטע ווי אנדערע, האבען זיי פארט עפיס מענשען־רעכטע, זענען וועניגסטענס זיכער מיט זייער לעבען. אין מאראקא איז עס גור אנדערש; ווען דארט ווערט א יוד ערמארדעט, צאהלט דער מערדער נאר צעהן גאלד פיאסטער (א פיאסטער איז דארט עפיס מעהר ווי איין רובעל), איז ער דערמיט שוין פטור. ווען א מאהאמעדאנער דערמאנט דעם נאמען פון א יודען, מוז ער דערביי אויסשפייען, און ווען ער טהוט עס רעדינדיג מיט איינעם פון די שרים, מוז ער איהם בייטען פערצייהונג, וואס ער האט פאר איהם אזא שמוטציגען נאמען אויסגערעדט. די אראבער טראגען דארט טורבאנען (צוזאמענגעלעגטע גרויסע טיכער) אויף די קעפ כדי זיך צו בעשיצען פאר דער גליהענדער היטץ. די יודען אבער מוזען טראגען נור ג ע ל ע טורבאנען, מען זאל זיי דערקענען צום אונטערשייד פון אלע אנדערע. די יודען בעקומען נישט קיין שטעלע, זיי ווערען אויך אין חיל ניט אויפגענומען, מען בעניטצט זיי צו קיין זאך אין דער רעגיערונג. דאגעגען ליגט אויף זיי די לאסט פון אלערלייא מינים מס און אבגאבען, וואס זיי מוזען צאהלען מעהר ווי אלע. א יוד טאר ניט פאהרען רייטענדיג אדער געהן אין שיך, ער מוז צו־פוס געהן און בארפוס, און ווען עס בעגעגנעט איהם איין מאהאמעדאנער, מוז ער איינגעבויגען בלייבען שטעהן ביז יענער געהט פאראיבער, און ווען ער טהוט עס נישט, ווערט ער שרעקליך געשלאגען און געהרג'ט. א יוד טאר אויך ניט נעכטיגען אין א הויז פון א מאהאמעדאנער, ווייל דער יוד איז פערערכענט אלס אונריינע בעשעפעניש, קיינער טאר מיט איהם ניט קומען אין בעריהרונג. אזעלכע שווערע און גרויזאמע געזעטצע דריקען ביז היינט די אונגליקליכע יודען, וועלכע וואהנען אין יענעם פינסטערן לאנד. נאר ערגער פון אלעס ווערען זיי דארט בעדריקט ווען די סולטאנען בעדארפען געלד — דאמאלס ווערט דאס יודישע קווארטאל איינגעשלאסען, מען לאזט קיינעם ניט ארויס אויפ'ן באזאר (מארק) צו קויפען עפיס עסען, ביז זיי מוזען איינצאהלען די שווערע סומע וואס מען האט אויף זיי ארויפגעלעגט. ביי אלעם דעם, וויפיעל די מאראקאנישע יודען ווערען בעדריקט פונ'ם סולטאן און פונ'ם בארבארישען פאלק, זענען זיי דאך גענוג רייך — ווייל דער גאנצער האנדעל פון לאנד געפינט זיך אין זייערע הענד. דער דארטיגער אראבער איז זעהר פויל, זיטצט שטענדיג אויף זיין דיוואן, די פיס אונטער זיך און טהוט גאר נישט: דער יוד אבער איז פלייסיג און פלינק, ער ארבייט, האנדעלט און קלייבט די מטבע. די יודען האבען אויך פעהלער וואס מען קען נישט לייקענען—דער שווערער גלות און די ניעדריגע קנעכטשאפט, אין וועלכער זיי לעבען דארט זייט הונדערטער יאהרען, האבען אין זיי איינגעפלאסען די שלעכטע מדות פון קארגשאפט, געלד־בעגיער און ליסטיקייט (ערמה), אויך איז ביי זיי נישטא קיין אחדות, יעדער בעזונדער זוכט נור זיין אייגענע נוטצען. פיעלע פון זיי בעשעפטיגען זיך

מיט געלד־פֿערלייהונג אויף גרויסע פּראָצענט, וואס דאָס מאכט זיי ביי אלע אנדערע נאָך פֿערהאַסטער. מענשען זענען ווי קינדער, ווי מען האלט זיי אַזוי בלייבען זיי, ביי זעלכע ערניעדערונגען און בעדריקונגען האָט פֿון די מאראָקאַנער יודען אַנדערש נישט געקענט ווערען.

די יודישע גאסען אין מאַראָקא זענען ענג, פֿינסטער און שמוטציג. עס איז אפילו נישט אויסגעגלייכט דער גרונד, מען זאָל קענען זיכער געהן. די הייזער זענען פֿון האָליץ און נישט העכער ווי איין טאָק, און אפֿילו די רייכסטע הייזער זעהען אויס פֿון דרויסען זעהר עלענד — כדי דאָס בייזע אויג פֿונ'ם סולטאן זאָל אין זיי נישט שולט זיין. אינעווייניג אָבער זענען זיי זעהר שיין און ביי די גאַנץ רייכע כמעט פֿ י ר ש ט ל י ך אויפֿגעפּוצט.

שוין אַגאַנץ מעת־לעת אז דאָס יודען־קווארטאל אין מאראָקא איז פֿערשלאָסען. דער סולטאן האָט דאס מאָל געפֿאָדערט הונדערט־טויזענד גאָלד־פּיאַסטער. די יודישע געמיינדע האָט פֿערזיכערט און געשוואָרען, דאָס זי איז איצט קוים אין שטאַנד צוואַנציג־טויזענד צונויפֿקלייבען, מעהר איז גאָר אונמעגליך. די גאנצע צייט זענען די בעלי־בתים געזעסען אין קהל־שטוב אויף אַ אספּה־רבה, און זיך געריסען צווישען זיך, וויפֿיעל יעדער פֿון זיי דאַרף געבען אויף זיין טהייל. יעדער האָט זיך געמאַכט פֿאַר אַ נעביך און אויפֿגעוויזען אַז דער צווייטער איז פֿיעל מעהר אין שטאנד צו געבען ווי ער. עס האָט דאַביי נישט געפֿעהלט אין מהלוקת, אנדערע האָבען זיך זאָגאַר געשלאָגען. דערצו איז גרויס געוואָרען דאָס גענואַלד־געשריי פֿון די ווייבער און קינדער, פֿאַר שרעק און פֿאַר הונגער, דען די גזירה און די בעלאגערונג זענען אויף זיי געקומען פּלוצלינג, זיי האָבען גאָר ניט געקענט פֿריהער עפּיס צוגרייטען, און דאָ איז שוין פֿרייטאָג. באַלד קומט דער הייליגער שבת — און מען קען גאָר נישט אָנגרייטען לכבוד שבת־קודש, ווי דער שטייגער איז.

דער צווייטער בעלאַגערונגס־טאָג איז פֿאָראיבער, און שבת איז געקומען. אין שול האָט מען שוין געענדיגט דאָס דאַווינען, און ר ב י י ה ו ד ה אַ ב ר ב נ א ל, דער פֿיינסטער, געלעהרענסטער און רייכסטער בעל־הבית פֿון דער מאַראָקאנישער געמיינדע, איין גרייז־גרויער יוד פֿון פֿינף און זיעבציג יאָהר, איז טרויעריג און ניעדערגעשלאָגען געגאַנגען פֿון דער שול אַהיים. זיין הויכער וואוקס, זיין שענער געשטאַלט, זיין לאַנגע און ברייטע גרויסע באָרד, וועלכע האָט געגרייכט ביז צום גאַרטעל, זיינע ווייסע געגרייזעלטע פאות און זיינע שענע ווי בריליאנטען גלענצענדע אויגען — אַלע צוזאמען האָבען איהם געגעבען אַ גרויסאַרטיגען אויסזעהען, ווי איינער פֿון די אָבות אָדער נביאים פֿון פֿאַרצייטען. ער האָט געשטאַמט פֿון דעם בעריהמטען שפּאַנישען מיניסטער, דאָן יצחק אברבנאל, וואָס אַלס די גזירה איז אַרויס, אַלע יודען פֿון שפּאַניען צו פֿערטרייבען, האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פֿון זיין הויכע שטעלונג אין קעניגליכען פּאַלאַץ און אויסגעוואַנדערט און צרות געליטען גלייך מיט אַלע זיינע יודישע ברודער. ר' יהודה איז אַ ווירדיגער אור־אייניקעל פֿון זיין הויכבעריהמטען עלטער־זיידען, — דען ער איז געוועזען די העכסטע ציערונג פֿון די מאַראָקאנער יודען־געמיינדע, ער האָט זי פֿערשיינט מיט זיין תורה און רייכטהום, עדליכקייט און עדעלמוטה. יעדער בעדריקטער אונגליקליכער האָט ביי איהם געפֿונען טרייסט און רעטונג, און ווער עס האָט בעדאַרפֿט אַ קלוגען ראַטה, האָט זיך נור בעדאַרפֿט ווענדען צו איהם, האָט ר' יהודה שוין געפֿיהרט איהם אין רעכטען וועג מיט זיין שכל און חכמה. אמת, דער אַלטער האָט שטאָלצירט מיט דעם וואָס ער איז איין אברבנאל און זיין פֿאמיליען־יחוס דערלאַנגט ביז דוד־המלך; אָבער זיין שטאָלץ איז נישט געוועזען קיין חסרון נאָר די גרעסטע מעלה, דאָס האָט איהם איינגעגעבען אַ זעהר עדלען האַראַקטער און אַ פֿעסטען ווילען זיך אַזוי צו פֿיהרען און אַזוי פֿיעל גוטס טהון ווי עס פּאַסט פֿאַר אַזוי אַ יחוס, פֿאַר אַזעלכע גרויסע בעריהמטע עלטערן ווי זיינע.

ר' יהודה האָט געהאַט פֿיער זיהן און צוויי טעכטער, אַלע טייערע פּראַכטפֿאָלע קינדער וואָס האָבען איהם פֿערשיינט זיין עלטער. זיין פֿרוי איז איהם פֿאָר איינינע יאָהרען געשטאָרבען, זיינע זיהן האָבען אַלע גליקליך התונה געהאַט און געוואָהנט מיט איהם צוזאַמען: זיין עלטערע טאָכטער האָט התונה געהאַט פֿאַר אַ גרויסען גביר פֿון אַלגיר, זיין יונגסטע טאָכטער איז ערשט איין וואָך ווי זי איז אַ כלה געוואָרען, און דעם שבת האָט בעדאַרפֿט זיין זייער קנס־מאָל מיט גרויס פּאַראַד, דען דאָרט אין מאראָקא איז דער מנהג אַז דער חתן איז מקדש די כלה באַלד נאָך די תנאים.

ווי ר' יהודה איז אַריין אין שטוב, זענען צו איהם צוגעגאַנגען זיינע זיהן און שניר און זיין יונגסטע טאָכטער, די כלה, האָבען איהם די הענד געקושט און געבליבען שטעהן פֿאַר איהם די קעפּ איינגעבויגען. דער אַלטער האָט זיינע הענד אויפֿגעלעגט אויף די קינדערס קעפּ און יעדען געבענשט, נאָך דעם אַלטען יודישען מנהג. דער יונגער חתן, וואָס איז פֿריהער געשטאַנען פֿון וויטענס, איז אויך צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— פֿיעל געעהרטער דאָן יהודה! (דאָן איז דער טיטעל פֿון שפּאַנישע עדעל־לייט) פֿיעלייכט וועט איהר אַזוי גוט זיין מיך אויך אַלס קינד צו בעטראַכטען און שענקען אייער ברכה?

— מיט'ן גאַנצען הארצען, מיין ליעבער בנימין! — האָט געענטפֿערט דער אַלטער — דען דאָס איז די ע ר ש ט ע ברכה און אפשר אויך די ל ע ט צ ט ע.

— וואָס זאָגסט דו, טהייערער פֿאַטער? און פֿאַר וואָס ביזט־דו אַזוי טרויעריג? — האָבען אלע קינדער געפֿרעגט פֿערוואונדערט.

— אַך, מיינע ליעבע גוטע קינדער! — ענטפֿערט ר' יהודה — מיר שטעהט איצט פֿאַר די אויגען דער סוף פֿון מיין פֿאָטער עליו־השלום. ער איז געוועזען רייך, גליקליך, גוט צו יעדען און בעליעבט פֿון אַלעמען. מיט איין מאָל איז געוואָרען אַ מלחמה אין לאַנד — האָט דער אַלטער סולטאן פּלוצלינג געמאַכט איהם אַ בלבול, איינגעזעטצט אין תפיסה, ביז צום טויט געמאַטערט און זיין גאַנץ פֿערמעגען פֿערנומען. פֿרעג איך אייך: מיט וואָס בין איך געזיכערט, דאָס דער היינטיגער סולטאן זאָל מיך שוינען און מיט מיר זיך בעסער בעגעהען אַלס זיין פֿאָטער מיט מיין פֿאטער? קען דען אין מאראָקא איין גרעסערע זינד דעם יודען גערעכענט ווערען אַלס זיין רייכטהום און פֿערמעגען? אמת איך האָב געטהון וואָס מעגליך דאָס אונגליק צו פֿערהיטען: דעם גרעסטען טהייל פֿון מיין קאַפּיטאַל האָב איך אוועקגעלעגט אין זיכערע קאַנטאָרען אין אויסלאַנד. פֿאַר זיך האָב איך מיר איבערגעלאָזען נור דאָס נייטיגסטע צו אונזער לעבענס־בעדאַרף. מיין צואה האָב איך די וואָך איינגעלעגט ביי אונזער חכם (דער רב הייסט ביי שפּאַנישע יודען חכם). אין מיין צואה האָב איך אַלע דערמאָהנט; איהר וועט צופֿרידען זיין. צוערשט האָב איך אפילו געוואָלט גאָר אַוועקפֿאָהרען פֿון דאַנען און זיך ערגיץ אנדערש בעזעטצען; אָבער איך קען זיך ניט אָברייסען פֿון מיינע ברידער, איך טאָר ניט אַבטרעטען פֿון מיין געמיינדע ווען זי איז אין אונגליק, און איך קען אויך ניט פֿערלאָזען די קברים פֿון מיינע עלטערן. איך מוז דאָ פֿערבלייבען, און ווי אונזער עלטער־פֿאָטער דאָן יצחק אברבנאל מוז איך גלייך ליידען מיט מיינע אונגליקליכע ברידער, ערטראָגען די צרות מיט זיי צוזאַמען און זיך איבערגעבען צו גאָט עס זאָל מיט מיר געשעהען ווי זיין הייליגער ווילען איז.

ביי די ווערטער האָבען אַלע קינדער אויסגעבראָכען אין אַ גרויס געוויין. ר' יהודה קעהרט זיך צום חתן און זאָגט:

— שווער מיר, מיין זוהן, אז דו וועסט מיין טאָכטער עהרליך און טריי זיין, אַז דו וועסט איהר האַלטען ווי אַ קינד ווען עס וועט איהר פֿעהלען איהר פֿאָטער. גיב מיר דיין עהרליך וואָרט, אַז דו וועסט מיט איהר פֿערלאָזען דאָס שלעכטע און קנעכטישע לאַנד! עס זענען נאָך דאָ אַזעלכע לענדער, וואו מענשען זענען נישט גערעכענט ווי היות און בהמות, וואו אַלע מענשען האָבען גלייכע רעכטע. שווערט מיר, מיינע קינדער, אַז נאָך מיין טויט וועט איהר אַלע פֿערלאָזען די ערד, וואָס האָט זיך אַזוי פֿיעל אָנגעטרינקען מיט'ן בלוט פֿון אייערע עלטערן!

— מיר שווערען עס דיר, טייערער פאטער! — האבען אלע קינדער געענטפערט מיט געוויין.

— נו, גענוג דערפון צו רעדען — רופט דער פאטער — דען די רעדען פאסען אייגענטליך גאר ניט צו דער צייט. עס איז איצט דער הייליגער שבת, וואס איז אונז פון גאט געגעבען צו טרייסט און רוהע. איצט דארף זיין ביי יעדעם יודען אים הויז ליכטיג אונ דאס הערץ פרעהליך, איצט מוזען מיר אויפהערען צו זארגען און געניסען די רוהע פון דעם הייליגען שבת ווי גאט האט געבאטען!

(פארטזעטצונג קומט).

פריהלינגס-ליעדער.

I.

א, וואס ווילסטו, פריהלינג, האבען
מיט די בלומען דיינע פיעלע,
מיט די ווארמע זונען-שטראהלען,
מיט די שטערן-נעכט די שטילע?
דיינע אלע שענע בילדער
קענען גליקליך מיר ניט מאכען;
מיט דיין צויבער ווערסטו מיך ניט
רירען — איך זאל שמייכלען, לאכען!
לאנג פערוועלקט איז מיינע בלומען,
לאנג פערלאשען מיינע שטראהלען,
און די שטערן פון מיין הימעל
זענען לאנג אראפגעפאלען...
א, פערניכטע דיינע בלומען,
א, בעהאלט די זון און שטערן!
גיב מיר שטורם, גיב מיר וואלקען —
ויינען וועל איך מיט דיר גערן!...

II.

צו-פריה ביזטו פריהלינג געקומען
עס ליעגט אין מיין ברוסט נאך בערג שנעע
עס בליהען די רויזען און בלומען,
מיין הערץ אבער טהוט מיר נאך וועה...
איך האב נאך פאר דיר ניט קיין ליעדער:
דער ווינטער בעדעקט נאך מיין וועלט;
עס פיהלען דיך ניט מיינע גלידער,
איך זינג אלץ פון שטורם און קעלט...
אך, לאזען די פייגליך דיר זינגען:
געמאכט האסטו גרין זייער בוים;
א, פריהלינג, וואו זאל איך דיר זינגען:
צו האסטו געבראכט מיר מיין היים?!

א. רייזין.

---

* * *

איך געה ארום אין פרעמדען וואלד,
עס לייכט די זון, נאר מיר איז קאלט —
זינגען וויל איך, מיין געזאנג
ווערט פערשטימט אהן ווידער-קלאנג!

עס איז קיין פרייע ליעבע וועלט,
עס גרינט און בליהט דאס פרעמדע פעלד,
איך רייס א בלום און לעג אין שוים,
אך, מיך שטעכט די פרעמדע רויז!

י. ל. פרץ.

די יודישע וועלט.

באראנעססע קלארא הירש

= א טרויריגע בשורה האט די לעצטע וואך דאס גאנצע יודישע פאלק אויס פאריז ערהאלטען. די באקאנטע צדקה-געבערין, די ערעלסטע פון די יודישע פרויען, די באראנעססע הירש איז געשטארבען. עס איז צו קליין דער פלאץ דא אויסצורעכנען די צדקות און די בארמהערציגקייט וואס די עדלע פרוי האט געטהון אין דער קירצער צייט זייט דער באראן ז"ל איז געשטארבען. אבער נישט נור די נדבות אליין וואס זי האט צעטהיילט מיט אפפענע הענד יעדען נויטבעדירפטיגען, נאך מעהר האט איהר עדלער חאראקטער, איהר ערלער גייסט זי געמאכט פיר די גרעסטע פרוי אין אונזער צייט, פיר א אמת'ה אשת-חיל, וואס געפינט זיך נישט איהרס גלייכען. מענשען וואס האבען די באראנעסע געקאנט און מיט איהר גערעדט, בעהויפטען אז אזא פרוי מיט אזא עדלען חאראקטער ווערט זעהר זעלטען געבוירען. מעהר פון 30 יאהר האט זי צוזאמען מיט דעם באראן עליו-השלום געלעבט און געארבייט פיר טובת-הכלל, געהאט נור איין זארג: צו העלפען און צו שטיצען איהרע ארומע יודישע ברידער איבעראל וואו זיי זענען געוועזן אין נויט, סיי אין גייסטיגער, סיי אין מאטעריעלער נויט. און נאכדעם ווי דאס צווייטע אומגליק האט זי געטראפען, ווי באלד נאך דעם טויט פון איהר איינציגען זוהן איז אויך איהר מאן געשטארבען — האט זי נור געהאט איין אידעאל, איין אויפגאבע אין איהר עדלען לעבען: צו געבען, צו העלפען איבעראל ווי נייטהיג איז, ווען זי זאל אפילו איהרע אלע מיליאנען צעטהיילען, זייט דער באראן איז געשטארבען האט זי צעטהיילט א ערך פון 300 מיליאנען.

אין איהר צואה האט די באראנעסע נאך געדענקט אן די פערשידענע שטיפטונגען, וואס איהר מאן ע"ה און זי אליין האבען אויף זיי אזוי פיעל מיליאנען אויסגעגעבען זי האט פערשריבען אויף די באראן-הירש-שטיפטונג פיר גאליציען 3 מיליאנען פראנק, אויף די שטיפטונג פון קייזער-יובילעאום 2 מיליאנען פראנק און $1\frac{1}{2}$ מיליאנען אויף צו גרינדען נייע וואהלטהעטיגקייטס-אנשטאלטען. דער מאגיסטראט פון וויען האט בעקומען 200,000 פראנק צו פערטיילען פיר ארומע און פיעלע אנדערע חברות פון צדקה האבען אויך בעקומען גרויסע סומען געלד, די הויפט-יורשים פון דער באראנעסע זענען: איהר ברודער, דער באנקיר בישאפסהיים אין בריסעל און איהרע ביידע שוועסטער די פרוי גאלדשמיט אין פאריז און די פרוי מאנטעפיארע-לעווי אין בריסעל, דאן איהרע 2 אדאפטיוו-זיהן די באראנע לע פארעסט וואס זענען ניט לאנג פון קייזער אין אדעל-שטאנד ערהאבען געווארען און איהר אייניקעל די 12 יעהריגע טאכטער פון איהר יונג פערשטארבענעם זוהן. אויך אנדערע קרובים און בעאמטע פון דער באראנין האבען פון איהר ירושה בעקומען. מען זעהט, אז אויך אין דער צואה האט די עדלע פרוי נישט פערגעסען איהרע ארומע ברידער אין גאליציען, וואס זייער גרויסע נויט און ארומקייט האבען זי יאהרען לאנג אזוי שטארק אינטערעסירט.

אין דער באראנעסע האבען די ארומסטע און עלענדסטע פון אונזער פאלק געהאט א בארמהערציגע מוטער וואס האט פאר זיי געזארגט ווי פיר אייגענע קינדער. איהר נאמען איז בעקאנט ביי גרויס און קליין אין אלע עקען פון דער וועלט וואו נור יודען וואהנען און פון איהרע מעשים טובים וועט די יודישע געשיכטע דערצעהלען אויף אייביגע דורות. תנצב"ה!

*

עסטרייך. = אין חול-המועד פסח זענען אין אלע גרעסערע און אפילו קלענערע שטעדט פון אלע עסטרייכישע לענדער געווען אסיפות וועגען דער יודישער קאלאניאלבאנק. אם מייסטען האט מען אגיטירט אין גאליציען; כמעט און יעדען שטעדטיל האט מען געמאכט אסיפות אין שוהלען און בתי-מדרשים און איבעראל זענען פיעל אקציעס געצייכענט געווארען. מיר האבען אין „יוד" (Nr. 5) געשריבען אז די צייכנונג פון אקציעס וועט נור זיין אין די ערשטע 3 טעג חול-המועד, איצט איז אבער אנדערש געווארען. דאס רעגיסטרירען פון דער קאלאניאלבאנק ביי די ענגלישע בעהערדען האט זיך פערצעגערט און דא-דורך האט דאס באנק-קאמיטע פערלענגערט די צייט פון צייכנען אקציעס ביז 28 אפריל.

= דער העברעישער שפראכ-פעראיין, וואס מיר האבען וועגען איהם שוין בעריכטעט, איז פאריגע וואך אין וויען ערעפענט געווארען. ביי דער ערשטער אסיפה האט ד"ר כהן בעריכטעט או עס זענען ביז איצט שוין דא 170 מיטגלידער וואס צאהלען א ערך פון 250 גולדען יעהרליך. עס פערשטעהט זיך אליין, אז דער פעראיין קען נור דאמאלס נוצליך זיין ווען ער וועט האבען טויזענדער מיטגלידער.

= דער ציוניסטישער פרויען-פעראיין וואס איז געגרינדעט געווארען אין באזעל פון די פרויען וואס זענען געוועןן דעלעגירט צום קאנגרעס איז שוין ערעפענט געווארען. די שטאטוטען וועלכע זענען 2 מאל אבגעוויזען געווארען, זענען איצט שוין בעשטעטיגט פון דער שטאטהאלטעריי. אלס פארשטעהערין פון דעם פעראיין איז בעקאנט די פרוי פון ד"ר כהן אין וויען, וואס גיבט זיך גרויסע מיה אז דער פעראיין זאל צו שטאנד קומען.

= אין וויען איז ארויס פון דרוק א ביבליאגראפיש לעקסיקאן פון דעם בעקאנטען מוכר-ספרים ר' ח י י ם ד ו ד ל י פ א, אין וועלכען עס זענען פערצייכענט אלע יודישע צייטונגען פון דער גאנצער וועלט אין פערשידענע שפראכען. דערפון זענען דא: העברעאיש 19, דייטש 46, אראביש (מיט העברעאישע אותיות) 1, ענגליש 36, שפאניש 6, האלענדיש 6, רומעניש 3, אונגאריש 3, פויליש 2, רוסיש 1, פראנצעזיש 6, יודיש-דייטש און זשארגון 18 — צוזאמען 147. אין דעם לעקסיקאן זענען איבערהויפט פערצייכענט אלע יודישע שרייבערס און מחברים און זייערע ספרים פון די לעצטע 20 יאהר.

= מען האט אין עסטרייך נאך נישט פערגעסען אין די פאגראמען קעגען יודען וואס זענען געוועןן פאר א יאהר אין גאליציען און אין בעהמען און מען הערט שוין אויפ'ס נייע טרויריגע בשורות פון פאגראמען קעגען יודען. אין נאחאד, א בעהמישע שטאדט ביי דער פרייסישער גרענעץ, האבען זיך פאריגע וואך עטליכע ארבייטער צעקריגט מיט א פאבריקאנט און אפגעשטעלט די ארבייט. נאר אזוי ווי דער פאבריקאנט איז א יוד, איז זיי, ווי דער שטייגער איז, אויסגעקומען על-פי-יושר זיך נוקם זיין אן אלע יודען. מיטוואך דען 5 אפריל ביי נאכט האבען די ארבייטער איבערפאלען אלע יודישע הייזער און געשעפטען, געראביוועט און צעבראכען פענסטער און מעבעל און געשלאגען וועלכען יוד ס'איז וויא געקומען אונטער דער האנד. דער פאגראם האט געדויערט א האלבע נאכט און דער שאדען וואס ער האט געמאכט בעטרעפט מעהר פון 70,000 גילדען.

= אין פעסט איז ניט לאנג געשטארבען דער בעקאנטער יודישער מיליאנער אלכסנדר וואהרמאן. אין זיין צוואה האט ער פערשריבען מעהר פון 1/2 מיליאן גולדען אויף יודישע וואהלטעטיגקייטס-צוועקע. זיינע צוויי ברידער און איין שוועסטער האט ער פערשריבען צו 300,000 יעדען, נאר איין שוועסטער וואס איהרע אלע קינדער זענען אויסגע'שמד'ט האט ער איבערגעלאזט נישט מעהר ווי 10,000 גולדען פיר איהר יונגסט קינד, וואס איז נאך לעת-עתה א יוד, זיינע ברידער'ס קינדער וואס זייער פאטער איז געוועזען ראש-הקהל אין פעסט און זיי אליין זענען געטויפט האט ער גאר נישט פערשריבען. אין דער צוואה רעדט ער שארפע ווערטער קעגען די יודישע מיליאנערען וואס שעמען זיך מיט זייער פאלק און פערלאזען זייער אמונה. 300,000 גולדען האט פערשריבען אויף צו גרינדען אין פעסט א יודיש גימנאזיום, וואו די שילער זאלען יודיש ערצויגען ווערען.

= אין א ציוניסטישער אסיפה אין לעמבערג האט דער פאליציי-קאמיסער, וואס איז דארט געוועןן, געבעטען מע זאל איהם לאזען צייכנען 2 אקציעס. ער טהוט דאס, האט ער געזאגט, נישט ווייל ער וויל די יודען פשוט פטור ווערען, נאר מחמת ער וויל אונטערשטיטצען פערפאלגטע מענשען וואס ווילען זיך אליין העלפען.

*

רוסלאנד. ווידער אמאל האט דער סענאט ערקלערט, אז דאס געזעטץ פון 3-טען מאי, וועלכעס ערלויבט ניט יודען זיך בעזעצען אין דערפער, מיינט נור: דער יוד זאל זיך ניט ארייננציהען אין דארף וואהנען דארט שטענדיג; ס'איז איהם אבער ערלויבט קומען אין דארף אויף א קורצע צייט וועגען א געשעפט. דער פאל איז פארגעקומען מיט דעם יודען ארטיר פרענקעל, וועלכער וואהנט אין שטעדטיל ספיטשינצי און אלע טאג פלעגט ער פאהרען און פארכרענגען אין א צוקער-פאבריק, ווייט פון דער שטאדט. דער גובערנאטאר פון קיעוו האט איהם פערבאטען זיצען גאנצע טעג אין פאבריק, ווייל דאס הייסט וואהנען אויסער'ן שטאדט, אין א דארף. ה' פרענקעל האט אנגעגעבען צום סענאט און געטענה'ט, אז ער וואהנט ניט אין פאבריק, נאר ער קומט דארט אכטונג געבען, ווייל ער איז דער דירעקטאר און אויפזעהר. דארויף האט דער סענאט געשיקט א בעפעהל צום גובערנאטאר, ער זאל ניט פערבאטען דעם יודען פאהרען אלע טאג אין פאבריק, דען דאס זיצען דארט א גאנצען טאג אכטונג געבען הייסט ניט וואהנען אויף שטענדיג.

— דער סענאט האט געפסק'ת, אז די פערזאמלונגען פון די עדעל-לייט (דווארינעס) אין די גובערניעס האבען ניט דאס רעכט אפזאגען א יודישען דוואריאנין און ניט ווען איהם איינשרייבען אין יחוס-בוך. די מעשה איז געוועןן אין סמאלענסק מיט דעם יודען אלכסנדר גרינקרוג, וועלכען די רעגירונג האט געמאכט פאר א דוואריאנין אויף דור-דורות. ה' גרינקרוג האט זיך געווידמעט אין דער גובערנסקע פערזאמלונג, מען זאל זיין יחוס ארייננשרייבען אין ביך וואו אלע דוואריאנעס זענען פערשריבען, און די פערזאמלונג האט איהם אפגעזאגט. דער סענאט אבער האט געשיקט א בעפעהל אז מען טאר דעם יודען ניט אפזאגען אין דעם.

— אין דער רעגירונג-צייטונג „פראוויט. וויעסטניק" איז אפגעדרוקט פון מיניסטער א חשבון וועגען דעם פריזיוו אין יאהר 1898. בסך-הכל האבען אין יאהר געדארפט שטעהן צום פריזיוו 953,195 מענשען, דארונטער 51,410 יודען. עס זענען אוועק פאר סאלדאטען בכלל אין יענעם יאהר 284,583 דארונטער 16,595 יודען. צום פריזיוו זענען ניט געקומען שטעהן 35,074 מענשען, דארונטער 8,244 יודען. מען האט ניט דערנומען קיין זעלנער 2,217 מאן, דארונטער האט געפעהלט פון יודען 1820 פערזאן.

פון די דאזיגע ציפערען ווייזען געניטע בעלי-חשבון ארויס א זעלטענע זאך, אז ס'איז ניט אמת וואס שונאי-ישראל שרייען, יודען בעהאלטען זיך פון זעלנעריי און ווילען ניט דיענען דעם קיסר; אדרבא, פארקעהרט, יודען גיבען פון זיך זעלנער מעהר נאך ווי עס קומט פון זיי. דען לויט חשבון האבען דאס יאהר בעדארפט שטעהן צום פריזיוו נור 15,348 יודען, לסוף זענען געשטאנען אויפ'ן צעטעל 16,595 ד"ה מעהר מיט 1247 פרשוין! פון יעדע צעהן-טויזענד קריסטען האט מען צוגענומען פאר זעלנער 2972 מענשען און פון יעדע צעהן טויזענד יודען האט מען צוגענומען 3228 מענשען! און נאך אלעמען שטעהט אין חשבון אז פון יודען האט נאך געפעהלט — ווייל אונזערע מעטריקעס פיהרען זיך אהן לאד און אהן טאלק. אונזערע ראבבינער אין קהלס-לייט מאכען פון טויט לעבעדיג, פון מיידלעך יונגלעך, פון איינעם צוויי, און אונזערע יודען מוזען נאך צאהלען 300 רובעל שטראף דערפאר וואס דער ראבינער האט ניט אייסגעמעקט זיין זוהן, וועלכער איז שוין לאנג שוכן-עפר, אדער האט זיין טאכטער פארשריבען פאר א בן-זכר!

— וועגען דאס רעכט פון יודישע סוחרים צו וואהנען אין מאסקוי האט די רעגירונג ארויסגעגעבען נייע געזעצע: א) פון היינט און ווייטער וועט א יודישער סוחר ערשטער גילדיע קענען וואהנען אין מאסקוי און אין גאנץ מאסקווער גובערניע און קויפען דארט א פאטענט צו האנדלען נור ווען ער וועט בעקומען א עקסטערע ערלויבניש פון פינאנץ-מיניסטער און פון מאסקווער געגעראל-גובערנאטאר; ב) ווען דער סוחר ערשטער גילדיע וועט שוין ערהאלטען אזא ערלויבניש, מעג ער וואהנען אין מאסקוי און מאסקווער גובערניע מיט זיין פרוי, קליינע יונגליך און ניט קיין אויסגעגעבענע מיידליך, ערוואקסענע זיהן טאר ער ביי זיך ניט האלטען, ג) משרתים, פריקאשציעס יודישע בעדארף ער האלטען זעהר וועניג; ד) ערשטע גילדע מוז ער כסדר צאהלען, אפילו נאך צעהן יאהר. ה) דאס אלעס איז נוגע נור צו נייע סוחרים, וואס ווילען ערשט זיך בעזעצען אין מאסקוי, אבער די וואס וואהנען שוין דארט פון לאנג מעגען בלייבען ווייטער וואהנען.

— אין די רוסישע צייטונגען שטעהט א תשובה פון סענאט אויף א קאסאציע פון גראדנער פראקוראר וועגען 11 יודען וואס זענען געשטאנען צום משפט פאר געשלעג און ארויס פריי. די „נאוואסטי" שרייבט דאריבער: אין א שטעדטיל פון גראדנער גובערניע (דאס שטעדטיל הייסט „אמדור"), אים יום-כפור, ווען אלע יודען, אויסער עטליכע אלטע ווייבער און קינדער זיינען געוועןן אין שול, זענען אנגעקומען פויערען פין די נאהענטע דערפער און גענומען ברעכען טהיר און פענסטער פון יודישע הייזער. די מאנסביל זענען ארויסגעלאפען פון שול און נאכגעיאגט די קריסטען, ס'איז געווארען א געשלעג, איין פויער האט בעקומען שטארקע קלעפ און א גויה האט געקריגען א שפאלט אין קאפ און איז געשטארבען. די יודען האט מען ארעטירט און געמשפט אין קרייז-געריכט (אָקרוזני-סוד) זיי האבען זיך ניט מודה געוועןן. די געשווארענע זיינען געוועןן כמעט נור פון פויערען, און אויף די 66 שאלות האבען זיי אלץ געענטפערט ניין, אלזא זענען די יודען ארויס פריי. אבער דער פראקוראר האט זיך בעקלאגט פאר'ן סענאט אז דער משפט איז ניט געוועןן ריכטיג, באשר ער האט זיך דערוואוסט, אז די עדות האבען דורכ'ן פענסטער גערעדט מיט זייטיגע מענשען פון גאס. אין פראטאקאל פון דער פאליציי דאריבער שטעהט טאקי, אז דעם צווייטען טאג פון פראצעס איז דער פענסטער פון צימער וואו די עדות זיצען, געוועןן אפען און זיי האבען גערעדט מיט גאס-מענשען. דער דאזיגער צימער געפינט זיך אבער אויפ'ן 3-טען שטאק און דעם פענסטער האט מען געמוזט עפענען כדי עס זאל אריינגעהן אביסעל פרישע לופט ווייל דארט זענען געזעסען ביז 100 עדות. אויסער דעם זענען אלע עדות געגאנגען אויף דער נאכט אהיים נעכטיגען און ערשט מארגען צוריק געקומען אין סוד, האבען זיי דאך דאמאלס געקאנט אפרעדען מיט אנדערע מענשען און ניט דורכ'ן פענסטער פון דריטען שטאק — דערפאר האט דער סענאט געענטפערט, אז די קאסאציע האט קיין שום ממשות ניט און פסק בלייבט פסק.

— ווי ס איז בעקאנט בעדארפען יודישע דאקטוירים ניט צאהלען קיין קאראבקע פין פלייש. ווען דער דאקטאר איז אליין קומט איהם יעדען טאג 3 פינט אהן קאראבקע, איז ער אבער א בעווייבטער — קומט איהם 6 פינט, אין שטאדט מעליטאפאל האט אבער דער בעל-טכסא ניט געוואלט געבען דעם דאקטאר לפירות די 6 פונט פלייש אהן קאראבקע און האט געטענה'ט אז דער דאקטאר אליין עסט גאר טרפה און די כשרה פלייש נעהמט ער גאר פאר זיינע עלטערן וואס וואהנען גאנץ בעזונדער. די זאך האט אנגעשפארט ביז'ן קרייז-געריכט און די שופטים האבען געפסקט, אז דער דאקטאר האט רעכט, איהם קומט דאס פלייש אהן טכסא, אפילו ווען ער עסט דאס ניט אליין נאר גיט אפ די עלטערן.

— מיר האבען שוין געשריעבען אז 50 יודען פון קישאני (בעסעראבער גובערניע) האבען איינגעגעבען א בקשה צו קויפען ביי א גוטס-בעזיצער אשטיקעל ערד און אליין זי בעארבייטען. יעצט איז זיי אנגעקומען א תשובה אז זייער ביטטע קען ניט ערפילט ווערען.

— די צייטונג „קאווקאז" שרייבט, אז די יודען וואס וואהנען אין דארף אצחור, אחאלצירער אויעזד, האבען זיך בעקלאגט פאר'ן קאווקאזער גענעראל-גובערנאטאר אויף די טאטערען פון יענעם דארף, וועלכע חאפען זייערע קינדער, מיידליך, אזוי ווי די ציגיינער זענען זיך אפט נוהג דורכפאהרענדיג אין יודישע שטעדליך.

— א אינטערעסאנטער משפט איז ניט לאנג געוועזען אין שטאדט ליפאוועץ, פאר מיראוואי-סודיא. די קיעווער פאליציע האט אנגעקלאגט א ליפאוועצער יודען, פאר וואס ער האט געוואהנט אין קיעוו ניט ווי דער זאקאן איז. דער ריכטער האט געפסק'ט דעם יודען אונטער די אויגען, ער זאל בעצאהלען שטראף 1 רובעל. האט דער יוד געמאכט א„אטזיוו" און אויסגעוויזען, אז ער איז געוועזען אין קיעוו ניט מעהר ווי איין טאג. דער ריכטער האט פארקליינערט זיין שטראף אין בעשטימט, ער זאל ניט מעהר בעצאהלען ווי 15 קאפ' און אויב ער איז ניט פארמעגליך, זאל ער זיצען אטאג אין געפענגניס. דער יוד איז אבער מיט דעם פסק אויך ניט צופריעדען און גיט אן אין „סיעזד".

*

דייטשלאנד. = ערשט ניט לאנג האט זיך דער סעקרעטער פון דער רעגירונג בעקלאגט, וואס די אונזיטליכקייט צווישען דייטשען פאלק ווערט וואס אמאל שטארקער. זייט דעם יאהר 1882 איז די זיטליכקייט-פערברעכען פערמעהרט געווארען מעהר ווי מיט דער העלפט וואס איז געוועזען ביז דעמאלט. ביי דער געלעגענהייט האבען יודישע צייטונגען אויס געוויזען אויס דער שטאטיסטיק פון פערשידענע פערברעכען אין דייטשלאנד, אז די זיטליכקייט-פערברעכען זענען דא אונטער יודען זעהר ווייניג, א סך ווייניגער נאך ווי ס'איז געוועזען אין 1882 יאהר.

= דער אנטיסעמיטישער אנטראג וואס איז אם 10 מערץ אין געמיינדע-ראט פון דער שטאדט פאטסדאם געשטעלט געווארען אויף צו פערביטען יודישע שחיטה איז דורכגעפאלען, ווייל דאס רוב מיטגלידער פון געמיינדע-ראט זענען געוועזען קעגען דעם אנטראג.

= די שטאדט קעלן איז איינע פון די עלטסטע שטעדט אין דייטשלאנד וואס יודען וואהנען דארט. אין דער צייט ווען די קרייצציגע זענען געוועזען, האבען יודען געמוזט פערלאזען די שטאדט און ערשט פאר 100 יאהר האבען זיך יודען ווידער געקענט אין איהר בעזעצען. ביז איצט זענען דא א ערך פון 10,000 יודישע נפשות און די יודישע געמיינדע האט דארט זעהר שעהנע איינריכטונגען. פאריגע וואך איז אין קעלן בענייעט געווארען א גראסארטיגער טעמפעל וואס האט געקאסט קעגען ½ מיליאן מארק און די ארבייט האט געדויערט מעהר פון 3 יאהר.

*

ענגלאנד. = אין פיעלע ענגלישע שטעדט איז א שטארקע בעוועגונג פאר די יודישע קאלאניאלבאנק, זעהר פיעלע האבען איינגעצאהלט דעם גאנצען בעטראג פון די אקציעס. די גרעסטע ענגלישע צייטונגען האבען שוין געשריבען ארטיקלען וועגען דער באנק. ס'פערשטעהט זיך, אז ס'איז נאך דא גענוג געגנער פון דער באנק, אבער די בריעפע און בעריכטע וואס קומען צו דער באנקדירעקציאן יעדען טאג ווייזען אויס, אז ס'איז פארהאנען די בעסטע האפנונג אז די באנק זאל איהר צוועק ערגרייכען. יעדען טאג קומען אנמעלדונגען מיט צייכנונגען פון הונדערטער אקציעס, נישט נור פון רוסלאנד, גאליציען און רומעניען וואו דער ציוניזם איז א אלט בעקאנטע זאך, נאר פון אלע לענדער און אלע וועלטטהיילע. פון איין קאלאניע אין ארץ-ישראל זענען אנגעמעלדעט 500 אקציעס, פון א צווייטער 200. אפילו פון דער רוסיש-חינעזישען גרענעץ זענען אקציעס געצייכענט געווארען.

*

פראנקרייך. = אין דער לעצטער אסיפה פון אלע „חובבי-ציון"-פעראיין וואס געהערען צום פאריזער צענטראלקאמיטעט זענען זעהר וויכטיגע זאכען בעשלאסען געווארען. צוערשט האט מען בעריכטעט איבער דער קאלאניע „קאסטיניע" (באר-טוביה). לויט דעם בעריכט האבען די קאלאניסטען פון ווייץ אליין הכנסה 2000 פראנק פאר יעדער משפחה, חוץ דעם וואס עס פערבלייבט זיי נאך ווייץ פאר אייגען געברויך. א שעהנע הכנסה האבען זיי אויך פון האדיוזען עופות און פון אנדערע זאכען. זייט איין יאהר בעקומען די קאלאניסטען גאר קיין אונטערשטיצונג און לעבען גאנץ שען פון זייער אייגען פערדיענסט, נאך אין א יאהר וועלען די קאלאניסטען אנהייבען אויסצאהלען זייערע חובות. דערנאך האט ד"ר זאלץ און ה' מרגליות קאלווארינסקי בעריכטעט איבער די גאליצישע קאלאניע „מחנים". אין דער קאלאניע וואהנען 12 גאליציאנער און 4 ירושלים'ער פאמיליעס. די גאליציאנער האבען זייערע פאמיליעס נאך נישט געבראכט אהין. זיי האבען זיך איינגעריכטעט א מילך-ווירטשאפט פון וועלכער זיי פערקויפען דיא מילך אין דער נאהענטער שטאדט צפת. זעהר פריינדליך געגען די גאליצישע קאלאניסטען האבען געהאנדעלט די אדמיניסטראציאנען, וועלכע האבען זיי פערזארגט מיט א דאקטאר, א אפטהעק, א שולע, א מקוה א. ד. ג. דאגעגען האבען זיך די קאלאניסטען פון ראש-פנה קעגען די נייע קאלאניסטען נישט זעהר פריינדליך בענומען. דאס צענטראלקאמיטעט האט בעשלאסען צו געבען דער קאלאניע „מחנים" 40,000 פראנק, אויך צו בעטען די חברה „יק"א" (יודישע-קאלאניזאציאנס-געזעלשאפט) די קאלאניע אונטערשטיצען. צום סוף האט ה' פראג אויס לאנדאן בעריכטעט, אז אויף דעם שטיק ערד „בני יהודה" האבען שוין 50 קאלאניסטען אנגעהויבען ארבייטען און אז ענגלישע „חובבי ציון" האבען אויסזיכט צו גרינדען א נייע גרויסע קאלאניע פאר 100 פאמיליעס. איבער די הכנסות פון די איינצעלנע פעראיינען אין יענעם יאהר איז אויך א פרעליכער בעריכט געגעבען געווארען. ביים פעראיין „עזרא" אין בערלין זענען די הכנסות געשטיגען פון 7600 אויף 11,540 מארק, אויך די „חובבי-ציון" אין ענגלאנד און אין רוסלאנד האבען הייגטיגס יאהר מעהר הכנסה געהאט. אין פראנקרייך אליין איז ליידער דורך דער דרייפוס-אפער נישט מעגליך געוועזען פארטשריט צו מאכען.

= די פראנצעזישע בלעטער בריינגען יעדען טאג ביסליכווייז די אויסזאגען וואס די פערשידענע עדות האבען אויסגעזאגט פאר דעם קאסאציאנסהאף, דארונטער אויך עטליכע גענעראלען און גרויסע פערזענליכקייטען און קאזימיר-פעריע, וואס איז דעמאלס געוועזען פרעזידענט פון דער רעפובליק, ווען דרייפוס איז פערורטיילט געווארען. אויס אלעמען וואס די עדות האבען אויסגעזאגט קען מען אפילו נאך נישט גאנץ קלוג ווערען, אבער איין זאך איז גאנץ זיכער, אז דעם קריעגסגעריכט איז פארגעלעגען בשעת דעם דרייפוס-פראצעס איין דאקומענט וואס נישט דער אומגליקליכער דרייפוס און נישט זיין פערטיידיגער האבען דערפון געוואוסט. דאס, האפען די פריינד פון דרייפוס, קען זיין די נייע טאטזאכע, וואס איז נייטהיג, כדי דער פראצעס זאל רעווידירט ווערען.

פעליעטאן.

דער נייע רבינער.

(א באבע־מעשה פון משיח'ס צייטען).

אין בן דוד בא אלא בדור
שכולו זכאי או שכולו חיב.

משיח וועט קומען נור אין אזא
דור, ווען עס וועלען זיין אדער
אלע צדיקים אדער אלע רשעים.
(א גמרא)

אין פיצריוווקע, דארט
וואו עס האבען זיך יודען
געלעבט פון פארצייטען
אין פריינדשאפט און פריעדען,
געפיהרט זיך אין אלי'ן
נאכ'ן יודישען ארט
און נאר אויף משיח'ן
רוהיג געווארט,
האט פלוצים זיך עפים
אזוינס אנגעהויבען,
וואס נעמען אין פלוק
איז דאס גאר ניט צו גלויבען.

פון אנפאנג איז עפים
א מין יונגענמאן
ארויף אויפ'ן זין
גאר א קונציגער פלאן:
דהיינו — א שקאלע
אין פיצריוווקע מאכען
און לערנען פערשטעהט איהר דאך
וואס'ר סארט זאכען.
דערנאך האט מען — כ'קען אייך ניט
זאגען פאר וואס
און ווער — אויף דער מקוה

דערלאנגט א דראנאס!
געקומען דער דאקטאר,
דערנאך דער קווארטאלנע,
בקיצור מע האט זי
פערחתמעט פארמאלנע.
פערחתמעט — און גאר ניט,
גאנץ שיין און גאנץ פיין;
מע קינדעלט זיך, גלייך
ווי עס דארף אזוי זיין.
אין גיכען דערנאך
דריי מנינים פערשלאסען,
און טאקי פערשטעהט איהר מיך
אויך פון דאנאסען...
דערנאך...

נאר דערצעהלען אייך
קורץ — ס'איז אין שטאדט
געווארען פאריאדקעס
צו שאנד און צו שפאט:
מיט זאנטיקליך שבת
שפאצירען זיך ווייבליך,
אראב די פאריקעס,
פערווארפען די הייבליך;
אין חדר געהן יונגליך

לִיגְט גָאר נִיט אִין קָאפּ;
טְרֵפנִיאַקְעס ווִי מִיסְט
אוּן גִילוּחִים וִוי בָּאבּ;
נִיט נֶעמֶען אַ סֵפֶר
אִין הַאנְד אוֹיף אַ ווַיילֶע,
נִיט הֶערֶען אַ מַגִיד,
נִיט פְרֶעגֶען אַ שְׁאֵלָה;
גֶעוואָרֶען – חָאטְשׁ נֶעם
אַלֶע שׁוּלֶען פֶערְשְׁפַּאר –
אַ קְלוֹיז דֶער טֶהֶעאַטֶער,
אַ שׁוּלֶע – דֶער בּוּלוואַר;
ווֶער דַאווְנֶען, ווָאס פַאסְטֶען,
ווֶער הַאלְט פוּן דֶעם עִנְיָן,
אַפִילוּ צוּ שַׁחֲרִית
אִיז זֶעלְטֶען אַ מִנְיָן;
מֶע זִיצְט מִיט דִי קָארְטֶען
אִין קְלוּבּ גַאנְצֶע נֶעכְט;
נִיט שַׁבָּת, נִיט יוֹם־טוֹב...
בְּקִיצוּר ס'אִיז שְׁלֶעכְט,
שְׁלֶעכְט, בְּרִידֶער! ווָאס זָאל אִיךְ דָא
בְּרֶענְגֶען אַייךְ רְאָיוֹת –
דוּרְכאוֹיס אַפִּיקוֹרְסִים
אוּן פָּשׁוּט הוּלְטַאיֶעס;
גָאר אוֹיסְגֶעטָאן, מַמָשׁ
גֶעמַאכְט אַ מְחֹק
פוּן אָסוּר־וּמוּתָּר,
בִּכְלָל פוּן תַּרְיַ"ג.
אוּן וואוּ? גְוַואלְט, אִין פִּיצְרִיוֶוקֶע!
סְטֵייטְשׁ, אִין אַ מָקוֹם,
וואוּ סְ'פְלֶעגְט יֶעדֶעס יוּנְגֶעל,
חָאטְשׁ שְׁנֵייד אִיהְם אוּן בְּרָאק אִיהְם,
גִיט אָבְּטְרֶעטֶען, זָאג אִיךְ אַייךְ,
מַמָשׁ אַ מְרִיט
פוּן דֶעם ווָאס פַאר גָאט
אִיז מְחוּיָב אַ יוּד,
אוּן וואוּ סְ'וָואלְט גֶעווָארֶען
אַ ד ו ר שֶׁ כֻּ ל וֹ זַ כָּ א י,
ווֶען עֶס ווָאלְט נִיט גֶעוֶוען
נָאר דִי אֵיינְצִיגֶע מַכָּה –
דֶער ווִיסְטֶער אַפִּטֶעקֶער –
אֵיין יוּד נָאר אִין שְׁטָאדְט,
ווָאס הָאט נִיט גֶעווָאלְט
גָאר נִיט ווִיסֶען פוּן גָאט,
נִיט דַאווְנֶען, נִיט פַאסְטֶען
אוּן חֲזִיר מִיט רַאקְעס
גֶעגֶעסֶען כְּמִנְהָג
פוּן אַלֶע טְרֵפנִיאַקְעס...
אִיצְט אָבֶּער... ווָאס טְהוּט מֶען?!?
אַ יָאהְר הָאט גֶעטְרַאכְט
דֶער עוֹלָם אִין שְׁטֶעדְטִיל
אוּן אֵיינְמָאל פַארְנַאכְט
(כ' תַּמוּז, אִיךְ זָאל אַייךְ

נִיט זָאגֶען קֵיין לִיגֶען)
בְּשַׁעַת אִין פִּיצְרִיוֶוקֶע
מֶעלְקְט מֶען דִי צִיגֶען –
אַ הֶסְכֵּם גֶעמַאכְט
גָאר נִיט נַארִישׁ:

הֱיוֹת,
אַזוֹי ווִי דִי זִינְד
זֶענֶען שְׁרֶעקְלִיךְ שׁוֹין גְרוֹיס
אוּן ווַארְטֶען, ס'זָאל ווִידֶער
אַ ד ו ר שֶׁ כֻּ ל וֹ זַ כָּ א י
דָא ווֶערֶען, גֶעשִׁיקְט זִיךְ דָאךְ
גָאר נִיט, אִיז טַאקִי
דָאס בֶּעסְטֶע, אַז דִי,
ווָאס זַיי הָאבֶּען אִין שְׁטָאדְט
בִּיז אִיצְט נָאךְ אַבִּיסֶעל
גֶעהַאלְטֶען פוּן גָאט,
פוּן יוּדִישְׁקֵייט, זָאלֶען
דִי תּוֹרָה פֶערְשְׁטֶעהֶרֶען
עֶס זָאל שׁוֹין אַ ד ו ר
שֶׁ כֻּ ל וֹ חַ יָּ ב דָא ווֶערֶען
אוּן – ווִי דִי גְמָרָא זָאגְט –
זֶעהֶענְדִיג דָאס
זָאל קוּמֶען מָשִׁיחַ –
אוּן אוֹיס, מִילָא ווָאס?!

גֶערֶעדְט אוּן גֶעטְהוּן;
אִיהְר פֶערְשְׁטֶעהְט, אַז אֵין בְּרֵירָה,
הָאט יֶעדֶער גֶעמוּזְט דָאךְ שׁוֹין
טְהוּן אַ'ן עֲבֵירָה.
אַוַדַאי עֶס אִיז
לְכַתְּחִילָה גֶעוֶוען
נִיט גְרִינְג. אֶלָּא ווָאס?
דֶער ווָאס סְטַארֶעט זִיךְ, קֶען.
לְמָשָׁל: פֶּעצִיָא,
פִּישׁ, לָאקְשֶׁען, אוּן שְׁפֶּעטֶער
אַ קוּגֶעל מִיט חֵלֶב,
אוּן טַאקִי אַ פֶּעטֶער;
מִיט גֶענֶעזֶענְשְׁמַאלְץ רַאקְעס
גֶעהַאקְטֶע; פַאר נוֹיט –
אַ פָּשׁוּטֶע קַאשֶׁע
פֶערְפְרַאזְשֶׁעט מִיט קְנוֹיט.
פֶּע! - זָאגְט אִיהְר - ס'אִיז הֶערֶענְדִיג
נוּדְנֶע גֶעווָארֶען?
אִיךְ ווֶעל זִיךְ, רַבּוֹתַי,
מִיט אַייךְ דָא נִיט סְפָּארֶען;
אַוַדַאי, מֶע קֶען פוּן דֶעם
בְּרֶעכֶען דִי גַאל,
נָאר ווָאס זָאל מֶען טְהוּן –
ס'אִיז לְטוֹבַת־הַכְּלָל.
נִיט הִלְכוֹת־אֲכִילָה,
נֶעמְט אַנְדֶערֶע זַאכֶען,
אַבִּי נָאר צוּ חֶרְפָּה
דָאס יוּדִישְׁקֵייט מַאכֶען.

הַיינְט יֶענֶע עֲבֵרוֹת –
אִיהְר שְׁטוֹיסְט זִיךְ דָאךְ אָן –
ווָאס זַיי אִיז, חוּץ אַלְץ,
גָאר אַ תַּעֲנוּג צוּ טְהָאן....

גַאנְץ גוּט. אָבֶּער הֶערְט
ווָאס עֶס הָאט זִיךְ גֶעטְרָאפֶען:
בְּשַׁעַת גַאנְץ פִּיצְרִיוֶוקֶע
הָאט שׁוֹין גָאר אָפֶען
עֲבֵירוֹת גֶעטְהָאן –
קְלֵיין אוּן גְרוֹיס, יוּנְג אוּן אַלְט –
דֶערְוואוּסְט מֶען אִין שְׁטֶעדְטִיל –
ווָאס מֵיינְט אִיהְר? אַ גְוַואלְט!
אֵ י י ן יוּד אִיז גֶעבְּלִיבֶּען,
ווָאס שְׁרַייט אִין אֵיין אָטֶעם:
עֶר ווִיל נִיט! עֶר ווִיל נִיט,
חָאטְשׁ בְּרֶען אִיהְם אוּן בְּרָאט אִיהְם,
עֶר ווִיל נִיט פֶערְשְׁטֶעהְרֶען
דָאס הֵיילִיג גֶעבָּאט;
זָאל זַיין ווָאס עֶס ווִיל,
עֶר פֶערְלָאזְט זִיךְ אוֹיף גָאט.
עֶס הֶעלְפְט נִיט קֵיין רֵעדֶען,
קֵיין פְּשַׁט אוּן קֵיין חֵקֶר...
אוּן ווֶער אִיז דָאס, מֵיינְט אִיהְר,
גֶעוֶוען? דֶ ע ר אַ פְּ טֶ ע קֶ ע ר!!!

יָא, יָא, לִיעבֶּע בְּרִידֶער,
אָט דֶער גְרָאבֶּער יוּנְג,
ווָאס ווָאלְט זִיךְ אוֹיף עֲבֵרִי
צוּבְּרָאכֶען דֶעם צוּנְג,
פֶערְגֶעסֶען שׁוֹין אַלֶף־בֵּית
כְּ'ווֵייס ווִיפִיעל יָאהְרֶען,
אִיז עֶר מִיט אַ מָאל
אַ בַּעַל־תְּשׁוּבָה גֶעווָארֶען,
אַ יוּד טַאקִי גָאר,
ווִי מֶע זָאגְט, פֶערְווִי סָארְט;
הָאט אוֹיפְגֶעהֶערְט גָאלֶען
אוּן שֶׁערֶען דִי בָּארְד
אוּן רוֹיכֶען שַׁבָּת
אִין גַאס פַּאפִּירָאסֶען...
מֶע טַעֲנֶעט מִיט אִיהְם
מִיט אַ יוּדִישֶׁען לָשׁוֹן –

עֶס הֶעלְפְט אָבֶּער נִיט.
אַזוֹי לַאנְג, אַזוֹי בְּרֵייט –
דֶער פְּלַאן אִיז גֶעווָארֶען
צוּ־נִישְׁט. אִיהְר פֶערְשְׁטֶעהְט?
אַז בַּאלְד אוֹיף מָשִׁיחַ'ן
אִיז דֶער בִּטָחוֹן,
אַזוֹי ווִי עֶס רֶעדְט זִיךְ,
גֶעווָארֶען צוּקְרָאכֶען,
הַיינְט ווָאס טוֹיג עֲבֵירוֹת טְהוּן?
גֵיין, גָאר פֶערְקֶעהְרְט.
דֶער עוֹלָם הָאט בַּאלְד טַאקִי
גוּט דָאס בֶּעקְלֶערְט,
הָאט אוּמְגֶעקֶעהְרְט ווִידֶער
דִי אַלְטֶע מִנְהָגִים,
דֶעם הֵיילִיגֶען סְקַלַאד
מִיט דִי דִינִים אוּן סְיָגִים –
מֶע דַאווֶענְט, מֶע לֶערֶענְט,
מֶע קְרֶעכְצְט אוּן מֶע שְׁווִיצְט,
מֶע ווַארְט אוֹיף מָשִׁיחַ'ן
דָארְט נָאךְ בִּיז אִיצְט...

הַיינְט פְרֶעגְט זִיךְ, ווָאס מַאכְט
דֶער גֶעוועזֶענֶער רָשָׁע,
אִיךְ מֵיין – דֶער אַפְּטֶעקֶער?
רַבּוֹתַי נִישְׁקְשֶׁה:
עֶר הָאט אִין גַאנְץ פִּיצְרִיוֶוקֶע
בָּרוּךְ־הַשֵּׁם
פוּן דֶעמָאלְט בַּיים עוֹלָם
בֶּעקוּמֶען אַ שֵׁם,
מִיט חֶבְרָה חַיָּטִים
טְרִינְקְט אָפְּט עֶר לְחַיִּים
אוּן חָאטְשׁ ס'אִיז אִיהְם הַרְבֵּה
דִי עִבְרִי עַד־הַיּוֹם,
אַזוֹי ווִי דֶעם גְרֶעסְטֶען
עַם־הָאָרֶץ אִין שְׁטָאדְט,
נָאר דָאס הָאט צוּ'ם עִנְיָן
אִיהְם גָאר נִיט גֶעשָׁאדְט,
אוּן חָאטְשׁ אַלֶע ווֵייסֶען
בַּיי אִיהְם דֶעם חִסָּרוֹן –
אִין פִּיצְרִיוֶוקֶע אִיז עֶר
רַ בִּ י נֶ ע ר גֶעווָארֶען....

ש. פּרײַ.

אַ וועלט מיט וועלטליך.

(ענדע)

זאגען אייך אז איך האב זיך טאקי באגעגענט מיט „אלכסנדר-מוקדון"— קען איך ניט. א אמת בלייבט א אמת, איך האב ניט קיין גליק צו„ אלערליי אלכסנדר-מוקדון'ס, נאר איך האב געהאט פיעל אנדערע אינטערעסנע באגעגנישען אויף א אנדער אופן: איך האב זיך באגעגענט מיט אונזערע אלטע בעקאנטע מיט תרח'ן, מיט לוט'ן, מיט שכם בן חמור, מיט המנ'ן, דלפנ'ן... אפילו מיט ויזתא'ן... און נאך בעריהמטע היסטארישע מענער. — ווען ס'איז וועל איך אייך אפשר אויספיהרליך בעשרייבען אונזערע באגעגנישען מיט יעדעם בעזונדער — דערווייל אבער קען איך אייך אפגעבען א קורצען געריס פון יעדערען.

תרח — איז געוועזן א תרח, און פארבליבען א תרח, האלט זיך אין איין קלאגען, אז ער האט ניט קיין נחת פון יעקב'ס קינדער, ער קוועלט נור אָן פון ישמעאל'ן, נאך מעהר פון „עשו'ן"... לוט — טרינקט געשמאק ארץ ישראל וויין.

אנדערע, זאגט ער, זענען שרעקליך געמלאכה'ט; זיצט אויף דער עלטער א מאל ביי „עמון", א מאל ביי „מואב"; ביינקט שטארק נאך „סדום"... אזא שטאדט, מיט אזוינע גבירים, זאגט ער, איז נאך ניט פערבליבען; היינט, זאגט ער, די אויסגעצייכענטע „פאריאדקעס" אין אלע חברות און צדקה-זאכען... איך האב איהם אנגעוויזען אויף איניגע שטעדט אונזערע, מיט גבירים, וועלכע הייבען ניט אן אראפפאלען פאר סדום און מען קען מיט זיי יוצא זיין... שכם בן חמור — דער טהייערער בן יחיד, איז איצט א „לייטענאנט" אין גראנאדערסקען פאלק אין בערלין, חמור זיין טאטע האט פערשפיעלט שיינע נחלאות אין קארטען, און ער נעהמט איצט דעם באנקיר'ס „שמעון-לוי'ס" טאכטער מיט צוויי מיליאן נדן. זי איז געווארען א גויה, און צוליעב איהר האט זיך אפגעשמאדט אויך דער פאטער מיט דער מוטער מיט אלע ברידער... המן — איז כמעט גאר ניט עלטער געווארען, פונקט דער זעלביגער וואס אמאל, מיט די זעלביגע טענות ווי פאר צייטען... דלפן — נעביך א ארימאן, א שרייבעריל אין פאליציי, האט געבעטען ביי מיר אויף א טרינקבראנפען און געשווארען ביי זיין טאטען, אז ער איז גראד א יודען-פריינד, און האט צו זיי גאר ניט... ויזתא — איז ביי זיך שרעקליך גרויס, א מורא'דיגער מיוחס, און א שטארקער חשוב אין דער וועלט, א קלייניגקייט צו זאגען הערר „ויזתא"...

נאר די וויכטיגסטע באגעגניש מיינע איז געוועזן מיט — פרעה'ן. ער דינט איצט אין דעם ענגלישען חיל אין מצרים און איז א „שטאבס-קאפיטאן". מיר האבען זיך אנגעטראפען אין א וואגאן פאהרענדיג פון באזעל. ער איז זיך געזעסען אין א ווינקעלע און אריינגעקוקט אין א ענגלישען תנך'ל, מיר עטליכע דעלעגאטען זענען, ווי דער שטייגער איז, מיט ליארעם, מיט געפילדער אריין אין וואגאן און הויך אויפ'ן קול גערעדט. ער האט נור געהערט קאנגרעס, באזעל, האט ער זיך אויפגעהויבען פון זיין ארט, צוגעגאנגען צו אונז און געזאגט: ווי עס ווייזט אויס האב איך די עהרע צו רעדען מיט דעלעגאטען... איך בי'ן אפילו ניט קיין יוד, נאר מיר אינטערעסירט זעהר דער קאנגרעס.

מיר אלע האבען זיך שטארק דערפרעהט און הערצליך איהם געדריקט די האנד, דען א גוי א ציוניסט — איז דאך, ווי בעוויסט, א גאנצער יחוס...

ער האט זיך א נייג געטהון און גערעדט ווייטער: איך בין אייערער א אלטער בעקאנטער. איך קען זאגען אז אויף מיינע אויגען, און אפשר טאקי נור מיר צו פערדאנקען איז געווארען דער ציוניזם. ווען ניט איך, קען זיין, וואלט איהר אפשר קיינמאל נישט געטראכט פי'ן ארץ-ישראל. קורץ געזאגט: איך בין פרעה פי'ן מצרים. וואס קוקט איהר מיך אזוי אן? — פון יענער צייט וואס מיר האבען זיך געזעהן דעם לעטצטען מאל ביי'ם ים-סוף, איז אריבער א שיין היבשע ביסעל יאהרען. איהר זענט דאמאלס געוועזן נאך גאר יונגע לייט, א נייע ערשט געבוירען פאלק פול כחות, וועלכע דער ים, דער מדבר איז ניט געוועזן שרעקליך, אום די פרייהייט צו דערגרייכען... איך בין אויך געוועזן א שטיקל תקיף... פון יענער צייט אן האט זיך פיעל איבערגעביטען. דאס ביסעל געלד איז אריינגעפאלן צו אייך... פון פתום, פון רעמסס, געווארען א תל... (פרעה האט דערביי א שטארקען קרעכץ געטהון) — און איך אליין, ווי איהר זעהט, בין אין דעם ענגלישען דיענסט. איך דארף אייך זאגען דאס איך האב צו אייך היינט אייגענטליך גאר נישט, און אייער איצטיגע „בעוועגונג" אינטערעסירט מיך זעהר, זי דערמאהנט מיר מיינע יונגע יאהרען אמאל אין מצרים. איך קוק זיך צו צו אייך, צו אלעם דעם וואס ביי אייך טהוט זיך איצט, דאכט זיך מיר איך בין ווידער אין מצרים. איך מוז אייך זאגען, איהר זענט א וואונדערליך פאלק. א פאלק וואס ווערט גאר ניט עלטער, אט די זעלביגע גענג, דער זעלביגער כאראקטער וואס אמאל. אז איך קוק זיך צו היינט צו אייך — און איך האב אייך געזעהען זעהר פיעל דערקען איך באלד מיינע אלטע „מצרים-יודען": מען ארבייט „בעבודה קשה בחומר ובלבנים", יעדע שווערע ארבייט, מען האָרעוועט מיט ביטערען שוויים, מען קרעמערט, מען מעקלערט, מען פאקטערט אום צו פערדינען א גראשען, און מען האט נור איין עסק קריגען זיך צווישען זיך, רייסען זיך, בייסען, און שרייבען דאנאסען מיט מסירות איינער אויף דעם אנדערען. אה! אייערע מסירות, זיי ליגען נאך מיר עד היום אין די ביינער. ס'איז אויסגעקומען אז מיינע אלע מיניסטארען און בעאמטע, האבען אויך געהאט נור איין עסק, בעשעפטיגען זיך מיט אייערע דאנאסען. „ויקוצו מפני בני ישראל" איהר זענט מיאוס געווארען מיט אייערע מסירות ביי די מצרים אין די אויגען. פון אייערע מסירות אליין האבען מיר זיך דערוויסט אלעם וואס עס טהוט זיך ביי אייך, ווי רייך איהר זענט, וואס איהר טחוט און טראכט, אלעס, אלעס... און וואס מעהר מען האט אייך געדרוקט — האבען זיך אלס געפרוכפערט און געמעהרט די דאנאסען... יענער איז ארויסגעפאהרען פון גושן אויף עטליכע טאג — באלד א דאנאס, אז ער איז שוין א נייער... דער האט ניט אזוי גוט געארבייט די ציגעל — א מסירה; א פאדריאטשיק האט ניט אזוי געבויעט די מויערען אין פתום אדער רעמסס — א מסירה... יענעם איז געראטען א קינד א יונגעלע אויסצובעהאלטען פון מיינע שפיאנען — האבען יודעליך אליין באלד אויסגעוויזען וואו ער בעהאלט זיך... אויסער דעם, די מענער האבען געארבייט „בחומר ובלבנים", יעדע שווערסטע ארבייט, געהארעוועט מיט ביטערען שוויים, אויף יעדער קאפיקע, און די ווייבער מיט די טעכטער האבען געפראנטירט אין סאמעט און זיידענס, אין גאלד זילבער און בריליאנטען... און יעדער האט זיך געוואונדערט פון וואנען געהמט עס זיך ביי די יודען?

איך מוז אייך זאגען אז אייערע ווייבער האבען געשפילט און שפילען היינט אויך גאר א בעזונדערע ראליע אין אייער פאלק. די מענער, גוט אדער שלעכט, דאך יודען... די ווייבער אבער ווייס איך אליין ניט ווי מען רופט זיי. איהר ווייסט דאך אז ס'איז געוועזן א גזרה ביי אונז אין מצרים: „כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, וכל הבת תחיון", א יונגעל אז ס'וועט געבארען ווערען זאל מען איהם באלד דערטרינקען, און א מיידיל לאזען לעבען. איך האב געפינען די גזרה שוין א פארטיגע פון מיין טאטען. און אז איך האב געפרעגט מיינע מיניסטארען די קשיא מה נשתנה, וואס איז פארענדערט געווארען מיידליך פון יונגליך? — האבען זיי מיר דארויף געענטפערט: ערשטענס איז דאס כמעט גאר די זעלביגע גזרה אויף יודען, דען א יוד וואס האט נור טעכטער אין שטוב, און דארף זיי אויסהאלטען מיט אלע מאדעס—איז נאך ערגער פון „בחומר ובלבנים"... דאס איז א ריינע קאטארגע... אויסער דעם, יודישע טעכטער, אין נאך אביסעל געבילדעטע, האבען גאנץ ווינציג שייכות מיט יודען; עס ציהט זיי מעהר צו אונז, צו די מצרים, ווי צו זייער אייגענעם פאלק; זיי לערנען מיט גרויס חשק די מצרים'שע היסטאריע, האלטען פון אונזער „איזיס" און „אזירוס", פון אונזערע ימים-טובים, פון אונזערע מנהגים — און פון יודישקייט ווילען זיי כמעט ניט וויסען, און א שטוב, וואו ס'איז דא א געבילדעטע יודישע טאכטער, איז שוין כמעט האלב א מצרים'שע... אזוי האבען מיר ערקלערט מיינע מיניסטארען, וועלכע האבען גוט געקענט אייער פאלק.

אין די ערשטע יאהרען פון מיין קעניגען, איז געווארען ביי די יודען עפיס א מין פאלעסטינישע בעוועגונג. אייערע יודען האבען זיך אנגעהויבען צו דערמאהנען, אז נאך גאר פריהער איידער זיי זענען געווארען „תבואה הענדלער" אין מצרים, זענען זיי געוועזן ערד-ארבייטער אין ארץ-ישראל... זיי האבען ווידער אנגעהובען צו קלערען וועגען קאלאניעס אינ'ם לאנד פון זייערע אבות...

וואס דערפון וואלט געווארען ווייס איך ניט, נאר אין עטליכע יאהר ארום איז געקומען איינער א אויסלענדישער יוד, משה, פון מדין און אנגעהובען צו רעדען ערנסט וועגען געהן טאקי קיין ארץ-ישראל.

איך האב זיך דערוויסט וועגען דעם גלייך אין דעם ערשטען טאג. אין דעם זעלביגען טאג זענען שוין געוועזן טויזענד דאנאסען. נאר די פאליציי האט ערקלערט, אז מיט איהם האלטען נור ארימע לייט, שרייבער, מלמדים, לעהרער און דעסגלייכען. די רייכע אבער און די געבילדעטע, די פאבריקאנטען, סוחרים, באנקירען, דאקטוירים, אינזשעניערען, יוריסטען, האלטען ניט מיט איהם, זיי ווילען פשוט ניט געהן פון מצרים, זיי האבען געזאגט, און ניט געשעמט זיך צו זאגען גאנ'ץ אפען — אז זיי איז גוט אין מצרים. וואס פאר א גוטסקייט עס האט געקענט זיין, מענשען וועלכע מען האט מבוזה-מבזה געוועזן אויף יעדער טריט, און דער קלענסטער ארימסטער מצרי'לע, איז געוועזן א גרעסערער מיוחס פון דעם רייכסטען יורישען באנקיר, — האט עס פון אונזערע מצרים קיינער ניט פערשטאנען. מיר האבען נור געקוועטשט מיט די פלייצעס, אז מיר האבען עס געהערט, און דאס אליין האט אונז פערשטארקט אין דעם מיינונג, אז עס איז א פאלק פו'ן קנעכט... און וויל די פאליציי האט ערקלערט, אז דאס רוב ציוניסטען זענען ארימע לייט, האט עס אונז ווינציג געהארט, לאזען זיי געהן... די גבירים אבער מיט די געבילדעטע, א פנים, האבען מורא געהאט טאמער וועט זיי דער ציוניזם קאסטען געלט און די ארימע לייט וועלען בעטען אויף הוצאות — האבען זיי ניט אויפגעהערט צו מאכען בלבולים אויף די ציוניסטען. וואס פאר א אומגליק עס האט זיך ניט געטראפען אין דער מדינה: דם צפרדע און אלע עשר מכות... האט מען עס צוגעשריבען די ציוניסטען, אז זיי נור זיי האבען עס אריינגעבראכט אינ'ם לאנד... נאר איך האב בעשלאסען: משה זאגט „בנעורינו ובזקנינו" ד. ה. מיט די מלמדים און שרייבערליך — לאז ער זיך געהן מיט די ארימע לייט קיין ארץ-ישראל... די גבירים מיט די געשטודירטע וועלען ממילא פערבלייבען ביי אונז אין מצרים „על סיר הבשר" — איבער'ן טאפ פלייש...

אז די ציוניסטען זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים, האט מען אבער באלד בעמערקט, אז די בעסטע יודען זענען אוועקגעגאנגען. אין דער מדינה איז געווארען א ליארעם, א געפילדער: מה זאת עשינו, סטייטש וואס האבען מיר אזוינס געטהון, כי שלחנו את ישראל, אז די בעסטע יורען האבען מיר ארויסגעלאזען, און די ערגערע ביי זיך געלאזען... באלד איז געזעסען א סאוועט, ס'איז געבליבען מען זאל זיי צוריקרופען. ממה-נפשך, אז געהן, לאזען שוין אלע שלאק, אלע שלימזל'ען, אלע פיינע בריות אויך מיטגעהן, אז ניט — דארף מען גאר ניט.

נאר דא האט זיך געטראפען די טרויעריגע געשיכטע ביי'ם ים—און דאס רעדעל האט זיך אין גאנצען איבערגעקעהרט.

אזוי, אזוי — האט פרעה געענדיגט — זעהט איהר ווי איך בין קלאר אין אייער אלטע געשיכטע, עס קען זיין אז פיל מעהרער אפילו פון אנדערע נייע ציוניסטען... איך אינטערעסיר מיך איצט שטארק מיט דעם, ווייל עס דערמאהנט מיר מיינע יונגע יאהרען... איך האב געהערט איהר האט גערעדט דא פון שקלים, אקציעס, נאציאנאל-באנק — מוז איך אייך זאגען, אז אויב איהר רעכענט אויף אייער גאנצען פאלק, אויף דער „מאססע" וואס ארבייט טאקי „בחומר ובלבנים", אויף דעם ארימען קלאס און אויף דעם מיטלען קלאס — וועט איהר אפשר אויספיהרען; נאר אויף אייערע נגידים, גבירים, באנקירען, געשטודירטע זאלט איהר ניט רעכנען: איך קען זיי גוט די „מצרים-יודען"; זיי וועלען בעסער פערבלייבען אין זייער גושן, פערפאלען ווערען דארטען איידער געבען א שקל, אדער א אקציע אויף ארץ-ישראל. געדענקט מיינע ווערטער!

רעדענדיג האבען מיר ניט בעמערקט, ווי דער צוג איז צוגעגאנגען צו דער סטאנציע — און פרעה איז אראפגעגאנגען אין ווּאגזאל.

איך אבער האב נאך לאנג געטראכט וועגען פרעה'ס רייד און בעזאנדערס וועגען די „מצרים-יודען"...

א. ל. לעווינסקי.

„Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. — Herausgeber u. Druck von Josef Fischer in Krakau.

„ביבליותיקה אחיאסף"

למען תת היכולת לכל איש מישראל להביא ספרי הוצאת „אחיאסף" אל ביתו, להעשיר את דעתו ולהרחיב את הוג מבטו על היהודים והיהדות, אשר זאת היא מטרת חברת „אחיאסף" החלטנו:

לעשות נסיון חדש לזמן ידוע, נסיון אשר לא היה כמוהו גם בכל ספרות אחרת.

ויסדנו ביבליותיקה „אחיאסף" אשר תחלק לשתי קבוצות, בכל אחת ימצא הקונה ספרים נכבדי הערך שלמים ומכורכים, במחיר מועט **ובתשלומים לשעורים אשר תשיג יד כל אדם מישראל לקנותם.**

קבוצה I	מחיר כל ספר מכורך עד כה (רו"כ)	(קאפ.)
התורה והחיים חלק I	1	50
התורה והחיים " II	1	80
התורה והחיים (נמצא בדפוס ויצא בזמן קרוב) חלק III	1	80
ר' יו"ט ליפמאן צונין	1	90
דעת אלהים	2	80
ספרות ישראל	2	15
ירמיהו הנביא		60
הגיתו ההדיש		60
בס"ה עלה מחיר כל הספרים האלה מכורכים בלי פארטא	13	15

קבוצה II	מחיר כל ספר מכורך עד כה (רו"כ)	(קאפ.)
ר' יהודה הלוי חלק ראשון		79
ר' יהודה הלוי " שני		79
ר' אברהם בן עזרא I		93
ר' אברהם בן עזרא II		79
לקוטי קדמונים		72
קורות היהודים בספרד	1	21
דניאל דירונדה	1	98
אפרים קוה		93
בירוניקה	2	—
מכתבים ע"ד הספרות		80
דין וחשבון		58
שירת הזמיר		55
תחכמוני (ספר שלם)	1	42
בס"ה עלה מחיר כל הספרים האלה מכורכים בלי פארטא	13	49

ועתה נקצב מחיר כל הקבוצה אך 7 רו"כ ועם פארטא 8 רו"כ.

ביבליותיקה אחיאסף נקנית באחת משתי הדרכים:

1) אם ישלם הקונה בבת אחת 7 רו"כ (ועם פארטא 8 רו"כ) מחיר כל קבוצה ואז ישיג את הספרים שלמים ומכורכים חפשי באחריות, 2) בתשלומים בשלשה שעורים ואז יקבל את הספרים בסדר הזה:

אחרי תשלום שעור ראשון לכל קבוצה 2 רו"כ וע"פ 2,40 יקבל אלה הספרים:

מקבוצה I: התורה והחיים חלק א' ר' יו"ט ליפמאן צונין, והגיתו.

מקבוצה II ב"ח ר' יהודה הלוי, בירוניקה, מכתבים ע"ד הספרות.

אחרי תשלום שעור שני לכל קבוצה 3 רו"כ וע"פ 3,40 יקבל אלה הספרים:

מקבוצה I: התורה והחיים ב', ספרות ישראל, ירמיהו הנביא.

מקבוצה II ראב"ע ב"ח, דניאל דירונדה, שירת הזמיר.

ואחרי תשלום שעור שלישי והוא האחרון לכל קבוצה 2 רו"כ וע"פ 2,40 ואז יקבל הספרים האלה:

מקבוצה I התורה והחיים חלק ג' דעת אלהים כלו.

מקבוצה II לקוטי קדמונים, תחכמוני, קורות היהודים בספרד, דין וחשבון, אפרים קוה.

3) אפשר לדרוש כל אחת מהקבוצות בנאכנאהמע (בשלות דמי קדימה כנהוג) בהוספת 17 ק"פ דמי הנאכנאהמע.

4) מי שיש לו אחד הספרים הנכללים באחת הקבוצות, יוכל לדרוש תמורתו איזה ספר אחר מהוצאת אחיאסף שלא נמנה באחת מהקבוצות, ואשר מחירו ליחידים שוה להמחיר שהיה קצוב מתחלה על הספר אשר בידו טרם נוסדה הביבליותיקא.

5) מו"ס, סוכנים יקבלו ראבאט מהמחיר הקצוב ע"פ השואה מיוחדה.

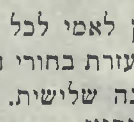
6) וזאת לדעת, כי מחיר כל ספר, חלק או כרך מהספרים המנויים בשתי הקבוצות, לקונים אחרים ישאר כמקדם כפי מקחי הקאטאלאגען שלנו, ורק לקוני הקבוצות השלמות נעשתה ההנחה הזאת וגם זאת בתור נסיון לזמן ידוע.

כל אחת מהקבוצות תכיל ספרים שלמים ומכורכים, נדפסים בפארמאט גדול 16/16. ותקותנו חזקה כי כל מוקירי ספרותנו חברי אחיאסף ואוהביו אשר בכל אתר ואתר יעמדו לימיננו ויעזרו על ידינו בדבר הגדול הזה, אשר בטח ידע כל אחד מהם להוקירו כערכו באמת.

Издательство „АХIАСАФЪ", ВАРШАВА.

Почтовой ящикъ Nr. 25.

בע"פ מאריאנסקא 16 מעון 12.

 הַשָּׁבוּעַ

עתון לאמי לכל עניני ישראל, יו"ל בעיר ווין בכל יום ה' בעזרת בחורי הסופרים העברים ע"י **יעקב שמואל פוכס**, שנה שלישית.

השבוע הוא כלי־מבטא לכל חובבי-ציון בכל מקום שהם ולכל הדואגים לחיי-ישראל ולתקומתו. בו תבאר ותברר כל דרך וכל תהבלה לרפא את בית-ישראל ההרוס, לחזק את כל מוסדיו ולהראות כבודו ותפארתו, ובכל מעשיו ומפעליו הרעיון הלאמי והציוני רוח החיה באופניו.

השבוע הוא בית-ועד לטובי סופרי ישראל וחכמיו. מלבד שאלות הזמן וידיעות נכונות ע"ד מצב אחינו בכל תפוצותיהם, יבואו בו מאמרים ספרותיים, אשר לכל אחד מהם ערך קים, כל אחד מהם קובע ברכה לעצמו. פיליטוניו הנעימים והמועילים גם יחד יצאו רק מעט סופרים המומחים במקצוע הזה, וכן יתר מאמריו נכתבים רק בידי סופרים בעלי־כשרונות.

השבוע יעשה כל אשר לאל ידו להתבונן אל עתו ולבוא בעתו.

השבוע יביא מלבד כל אלה

הוספות מיוחדות בתבנית מחברות בהן יבאו ספורים, ציורים גם שירים, באופן אשר הקורא יוכל לאספן ולחברן בסוף השנה לספר שלם, רב־הכמות והאיכות.

החותמים המשלמים עתה מראש בעד „השבוע" לחצי־שנה יקבלו

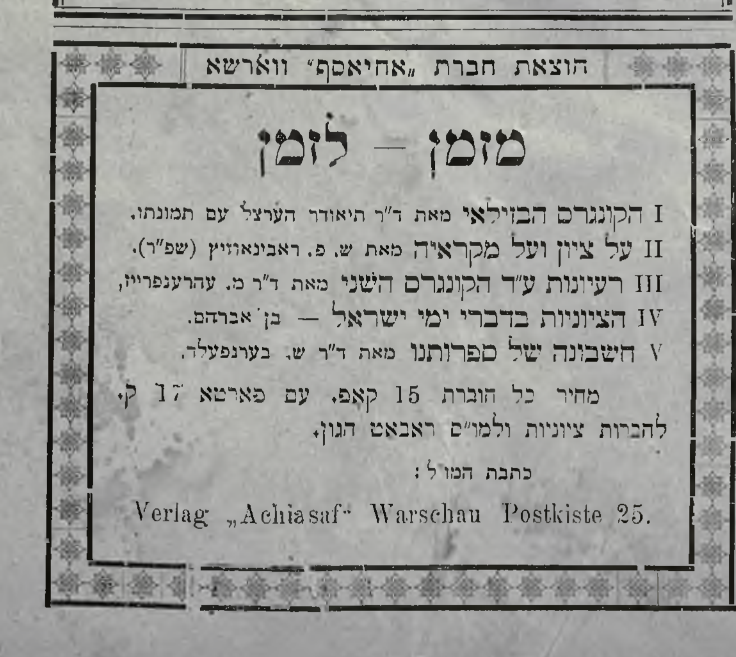
תשורה נכבדה

ספר יקר־ערך, המכיל ציור נחמד של המו"ל הנודע לשם **אלכסנדר צדרבוים** (ארז), מיסד „המליץ" ועורכו, מאת הסופר החביב ראובן בריינין, ולכל המשלמים כסף־התימתם לרבע שנה יורד מחיר הספר הזה מהמחיר הקצוב. לפנות ברוסיה בכל הנוגע ל„השבוע" אל:

Verlag „ACHIASAF", WARSCHAU

וליתר סוכניו. כן יש לפנות ישר אל עורך „השבוע" ע"פ כתבתו זאת:

J. S. Fuchs, Redacteur. KRAKAU, Galizien.

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכען וויין און קאניאק

וועלכער ווערד אוסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פון די

יודישע קאלאניעס

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

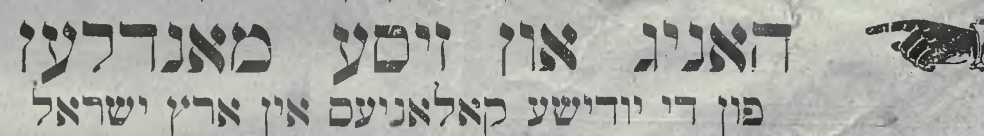
די פראקטיקע פון די פאריגע יאהרען האט אונז בעוויזען, אז פאר יום טוב קומען אן אלע בעשטעלונגען צוזאממען, אין דארום זענען מיר יעשט אים שטאנד, ביים בעסטען ווילען, צו זיין פינקטליך, און די קונים צופרידען צו שטעללען. כדי דאס צו פערמיידען בעטען מיר אונזערע געעהרטע קונדען זיי זאלען אזוי גוט זיין יעצט פאר פסח, ארײנשיקען באצייטענס די בעשטעללונגען, וועט יעדער קענען קריגען אין דער צייט, וויל מיר מוזען זיך האלטען איין ארדנונג, דעם וואס בעשטעללט פריהער שיקען פריהער.

אללע וויינען און קאניאקען פון „כרמל“ זענען כשר לפסח און עס איז פון זיי נפריז געווארען תרומות און מעשרות ווי דער דין איז. אויף דעם האבען מיר הכשרים פון רב הכולל פון ארץ ישראל הרב הגאון ר' יעקב שאול אלישר שליט"א און פון הרב הגאון מיפו, בעשטעטיגט דורך הרב הגאון ר' שמואל סאלאנט שליט"א און פון די רבנים מוואַרשא.

פאלגענדע סארטען וויין און קאניאק האבען מיר שטענדיג אויף לאגער.

Nr. (1	רויט-וויין „ראשון לציון"	St. Julien.
(2	" " " „פתח תקוה"	Modoc I
(3	" " " " "	II
(4	. רויט-וויין זים „רחובות"	Alicante
(5	„ ווייס „לבנון"	Haut Saut. I
(6	" " " "	II
Nr. (7	ווייסער וויין „חרמון'	Sauterne I
(8	" " " "	II
(9	„ קאניאק „כרמל" ***	Carmel
(10	" " "	B. R. P.
(11	„ רויט וויין „נעטטער"	Netter
Nr. (12	זיססער וויין „כרמיה"	Cremieux I
(13	„ רויט וויין זים "	" II
(14	„ זים „עזרא"	Esra
(15	„ וויססער וויין זים „עקרון"	Muscat
(16	„ ווערמוטה „ראש פנה"	Wermuth

אויך בעקומט מען צו קויפען אין אונזערע סקלאדעם:

האניג און זיסע מאנדלען

פון די יודישע קאלאניעס אין ארץ ישראל

מיר שיקען פער נאכנאהמע נעגען 20% אנגעלד. אויף בעשטעללונגען פון 30 פלאשען און מעהר רעכנען מיר ניט פיר עקספעדיציאן און פערפאקונג.

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נו' 21, טעלעפאן נו' 1433.

מאגאזינען אין ווארשא: 1) גענשא נו' 11, טעלעפאן נו' 1433; גראניטשנא נו' 2, טעלעפאן נו' 1473 3) קראקויער פארשטאדט נו' 85.

אדרעססע פיר בריעף: Товаричество Кармелъ Варшава. פיר טעלעגראממען: Варшава Кармелъ.

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעווסקאיא, אין דעם הויז פון ה' בארבאש:

אדרעססע פיר בריעף: Товарищество Кармелъ Одесса. פיר טעלעגראממען: Одесса Кармелъ.

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז.

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע ווייןהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאמבע פון „כרמל“.
